

**Національний університет «Острозька академія»
Економічний факультет
Кафедра фінансів, обліку і аудиту**

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: **«ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ
БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи МФК-61
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»
освітньо-професійної програми
«Фінанси, банківська справа та страхування»
другого (магістерського) рівня вищої освіти
Сахарук Наталія Ігорівна

Керівник – доктор економічних наук, доцент
Дем'янчук Ольга Іванівна
Рецензент – доктор економічних наук, доцент
Антонюк Олена Ростиславівна

«РОБОТА ДОПУЩЕНА ДО ЗАХИСТУ»

Завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту
_____ (проф., д.е.н. Мамонтова Н.А.)
(підпис)

Протокол № _____ від « ____ » _____ 2021 р.

Острог – 2021

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»

Факультет: економічний
кафедра: фінансів, обліку і аудиту
Спеціальність: 072 Фінанси, банківська справа та страхування

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту
проф., д.е.н. Мамонтова Н.А.

“ _____ ” _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу студента

Сахарук Наталії Ігорівни
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Формування доходів місцевого бюджету в умовах бюджетно-податкових реформ в Україні»

Керівник роботи: доктор економічних наук, доцент Дем'янчук Ольга Іванівна
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджено наказом по Академії від “ _____ ” _____ 2021 р. № _____

2. Термін здачі студентом закінченої роботи: _____

3. Вихідні дані до роботи: _____
_____
_____

4. Перелік завдань, які належить виконати:
_____
_____
_____
_____
_____

5. Перелік статистичного, графічного матеріалу:
_____
_____
_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	<i>Дем'янчук О.І., доктор економічних наук, доцент</i>	<i>02.03.2021</i>	<i>02.03.2021</i>
Розділ 2	<i>Дем'янчук О.І., доктор економічних наук, доцент</i>	<i>04.05.2021</i>	<i>04.05.2021</i>
Розділ 3	<i>Дем'янчук О.І., доктор економічних наук, доцент</i>	<i>29.05.2021</i>	<i>29.05.2021</i>

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вивчення літератури	до 03.02.2021	
2.	Розробка змісту (плану)	до 02.03.2021	
3.	Ознайомлення керівника із текстом кваліфікаційної роботи (чорновий варіант):		
3.1	Розділ 1	до 04.05.2021	
3.2	Розділ 2	до 29.05.2021	
3.3	Розділ 3	до 30.09.2021	
4.	Ознайомлення керівника із текстом кваліфікаційної роботи із врахуванням зауважень	до 16.11.2021	
5.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	до 23.11.2021	
6.	Рецензування кваліфікаційної роботи	до 07.12.2021	
7.	Здача кваліфікаційної роботи на кафедрі Реєстрація на Moodle	до 07.12.2021	

Студент _____ Сахарук Н.І.
(підпис) (прізвище та ініціали)Керівник роботи _____ Дем'янчук О.І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра

Тема: *Формування доходів місцевого бюджету в умовах бюджетно-податкових реформ в Україні*

Автор: ..... *Сахарук Наталія Ігорівна* .....

Науковий керівник: ..... *д.е.н., доц. Дем'янчук Ольга Іванівна* .....

Захищена: «.....» ..... 20..... року.

Короткий зміст праці:

У кваліфікаційній роботі досліджено сутність поняття «доходи місцевого бюджету» та визначено їхнє значення для функціонування місцевого самоврядування. Розглянуто склад доходів місцевого бюджету та їх основні класифікаційні ознаки. Здійснено характеристику особливостей формування доходів місцевих бюджетів та їхню зміну в процесі бюджетно-податкових реформ. Виокремлено важливість проведення процесу децентралізації на зростання самостійності місцевого самоврядування, а саме на збільшення можливостей наповнення їхньої дохідної бази. Виокремлено систему оцінки результативності формування доходів місцевого бюджету. Встановлено ключові групи показників, що використовуються при оцінці фінансової стійкості місцевого бюджету. Подано порядок їх розрахунку, окреслено коротку характеристику та нормативні значення показників.

Проведено структурно-динамічний аналіз доходів місцевих бюджетів Вінницької, Тернопільської та Сумської міських ОТГ. Здійснено аналіз впливу бюджетно-податкових реформ на формування доходів місцевих бюджетів. Оцінено ефективність виконання місцевих бюджетів за доходами за допомогою інтегрального показника фінансової стійкості.

Запропоновано напрямки зміцнення фінансової самостійності місцевих бюджетів за рахунок зростання податкової бази. Аргументовано необхідність впровадження бренд-менеджменту міських бюджетів та активізації розробки грантових проектів органам міських рад ОТГ для залучення додаткових фінансових ресурсів.

(підпис автора)

АННОТАЦИЯ
квалификационной работы
на получение образовательной степени магистра

Тема: *Формирование доходов местного бюджета в условиях бюджетно-налоговых реформ в Украине*.....

Автор:..... *Сахарук Наталья Игоревна*.....

Научный руководитель:..... *д.э.н., доц. Демьянчук Ольга Ивановна*.....

Защищена: «.....» ..... 20..... года.

Краткое содержание работы:

В квалификационной работе исследована сущность понятия «доходы местного бюджета» и определено их значение для функционирования местного самоуправления. Рассмотрены состав доходов местного бюджета и их основные классификационные признаки. Осуществлена характеристика особенностей формирования доходов местных бюджетов и их изменение в процессе бюджетно-налоговых реформ. Выделена важность проведения процесса децентрализации для роста самостоятельности местного самоуправления, а именно на увеличение возможностей наполнения их доходной базы. Выделена система оценки результативности формирования доходов местного бюджета. Установлены ключевые группы показателей, используемых при оценке финансовой устойчивости местного бюджета. Представлен порядок их расчета, обозначены краткая характеристика и нормативные значения показателей.

Проведен структурно-динамический анализ доходов местных бюджетов Винницкой, Тернопольской и Сумской городских ОТГ. Осуществлен анализ влияния бюджетно-налоговых реформ на формирование доходов местных бюджетов. Оценена эффективность выполнения местных бюджетов по доходам с помощью интегрального показателя финансовой устойчивости.

Предложены направления укрепления финансовой самостоятельности местных бюджетов за счет роста налоговой базы. Аргументирована необходимость внедрения бренд-менеджмента городских бюджетов и активизации разработки грантовых проектов органам городских советов для привлечения дополнительных финансовых ресурсов.

(подпись автора)

ANNOTATION
of qualification work
for obtaining a master's degree

Topic: ..... *Formation of local budget revenues in the context of fiscal reforms in Ukraine* .....

Author: ..... *Nataliia Sakharuk* .....

Supervisor: ..... *PhD, professor Olha Demianchuk* .....

Protected: «.....» ..... 20..... year.

Summary of work:

In the qualification work was investigated the essence of the concept of "local budget revenues" and were determined their significance for the functioning of local self-government. Were considered the composition of local budget revenues and their main classification features. The characteristics of the formation of local budget revenues and their change in the process of budget and tax reforms are characterized. Enlightened the importance of the decentralization process to increase the independence of local self-government, namely to increase the opportunities to fill their revenue base. The system of evaluation of the effectiveness of the formation of local budget revenues is singled out. The key groups of indicators used in assessing the financial stability of the local budget have been identified. The order of their calculation is given, the short characteristic and normative values of indicators are outlined.

The structural-dynamic analysis of local budget revenues of Vinnytsia, Ternopil and Sumy city OTGs is carried out. The analysis of influence of budgetary and tax reforms on formation of incomes of local budgets is carried out. The efficiency of execution of local budgets on incomes by means of an integrated indicator of financial stability is estimated.

The directions of strengthening of financial independence of local budgets at the expense of growth of a tax base are offered. The necessity of introduction of brand management of city budgets and intensification of development of grant projects to bodies of city councils of OTG for attraction of additional financial resources is argued.

(author's signature)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВИХ РЕФОРМ.....	13
1.1. Сутність доходів місцевого бюджету, їх склад та класифікація.....	13
1.2. Характеристика особливостей формування доходів місцевих бюджетів, їх зміна в процесі бюджетно-податкових реформ.....	20
1.3. Система оцінки результативності формування доходів місцевого бюджету.....	31
РОЗДІЛ 2	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ВІННИЦЬКОЇ, ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ТА СУМСЬКОЇ МІСЬКИХ ОТГ В УМОВАХ БЮДЖЕТНО- ПОДАТКОВИХ РЕФОРМ ЗА 2014-2020 РР.....	37
2.1. Структурно-динамічний аналіз доходів місцевих бюджетів.....	37
2.2. Аналіз впливу бюджетно-податкових реформ на формування доходів місцевих бюджетів.....	54
2.3. Оцінка ефективності виконання місцевих бюджетів за доходами.....	66
РОЗДІЛ 3	
ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ВІННИЦЬКОЇ, ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ТА СУМСЬКОЇ МІСЬКИХ ОТГ У КОНТЕКСТІ ПОДАЛЬШОГО ВПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВИХ РЕФОРМ.....	83
3.1. Зміцнення фінансової самостійності місцевих бюджетів за рахунок зростання податкової бази.....	83
3.2. Впровадження бренд-менеджменту міських бюджетів.....	93
3.3. Активізація розробки грантових проектів органами міських рад ОТГ щодо залучення міжнародної технічної допомоги.....	101
ВИСНОВКИ.....	108
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	114
ДОДАТКИ.....	127

ВСТУП

Місцеві бюджети є основою фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад в Україні. Для забезпечення цього розвитку громади повинні бути самостійними та фінансово незалежними від державного бюджету, що прямо залежить від рівня наповнення їхніх бюджетів доходами. В ході бюджетно-податкових реформ (у т.ч. впровадження реформи децентралізації) відбулася зміна розподілу доходів між державним та місцевими бюджетами, що спричинило зміцнення та розширення дохідної бази останніх. Проте, хоч місцеве самоврядування і отримало нові можливості для забезпечення надходжень до своїх бюджетів, але залишилося ще багато територіальних громад, які є дотаційними. Саме тому визначення пріоритетних напрямків зростання доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетно-податкових реформ в Україні є особливо актуальними.

Дослідженням доходів місцевих бюджетів займалися такі сучасні вчені-економісти: Бескид Й., Василик О., Вовна Н., Даниленко А., Дем'янишин В., Кириленко О., Кравченко В., Луніна І., Лютий І., Опарін О., Павлюк К., Романенко О., Сидор І., Федосов В., Юрій С. та інші.

Вивченням особливостей формування доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетно-податкових реформ присвятили свої праці також такі вчені, як: Вахович І., Данилишин Б., Дем'янчук О., Дропа Я., Жаліло Я., Карлін М., Крупка М., Макогон В., Мельничук Н., Прус Ю., Радилецький Ю., Родченко В., Соколовська А., Сторонянська І., Чушак А. та інші.

Праці на тему аналізу фінансового стану місцевих бюджетів написали такі вітчизняні вчені, як: Воробйов Ю., Гнидюк І., Дяченко М., Західна О., Камінська І., Когут І., Коритько Т., Костирко Л., Кравченко В., Лисяк Л., Манєров Г., Снісаренко О., Щербакова В. та інші.

Дослідженню різних джерел наповнення місцевих бюджетів присвятили свої праці такі науковці: Біловодська О., Кулініч О., Кузькін Є., Кузьмук О., Павлов В., Пилипенко Я., Юрчишена Л. та інші.

Попри значний науковий доробок, напрямки зростання доходів місцевих бюджетів досі потребують вивчення через постійні бюджетно-податкові реформи в Україні. Актуальним також є пошук пріоритетних напрямів зростання доходів місцевих бюджетів для збільшення їхньої самостійності та забезпечення соціально-економічного розвитку громад.

Метою дослідження є визначення пріоритетних напрямів зростання доходів місцевих бюджетів у контексті впровадження бюджетно-податкових реформ в Україні на основі вивчення теоретичних та оцінки практичних аспектів досліджуваної проблематики.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати ряд завдань:

- розкрити сутність поняття «доходи місцевого бюджету», дослідити їх склад та класифікацію;
- охарактеризувати особливості формування доходів місцевих бюджетів, їх зміну в процесі бюджетно-податкових реформ;
- ознайомитися з системою оцінки результативності формування доходів місцевого бюджету;
- здійснити структурно-динамічний аналіз доходів обраних місцевих бюджетів;
- провести аналіз впливу бюджетно-податкових реформ на формування доходів місцевих бюджетів;
- оцінити ефективність виконання місцевих бюджетів за доходами;
- запропонувати шляхи зміцнення фінансової самостійності місцевих бюджетів за рахунок зростання податкової бази;
- акцентувати увагу на впровадженні бренд-менеджмент міських бюджетів;
- активізувати розробки грантових проектів органами міських рад ОТГ щодо залучення міжнародної технічної допомоги.

Об'єктом дослідження є доходи бюджетів Вінницької, Тернопільської та Сумської міських ОТГ.

Предметом дослідження є особливості формування доходів міських бюджетів відповідних ОТГ в умовах бюджетно-податкових реформ в Україні.

При написанні кваліфікаційної роботи використовувався діалектичний метод наукового пізнання для вивчення теоретичних аспектів особливостей формування доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетно-податкових реформ в Україні. В межах нього в роботі використовувалися: діалектичний метод пізнання (для формування теоретичних засад впливу бюджетно-податкових реформ на формування доходів місцевих бюджетів); історичний підхід (під час дослідження еволюції та особливостей розподілу доходів місцевих бюджетів в ході бюджетно-податкових реформ); системний аналіз (у дослідженні складових доходів місцевих бюджетів з метою виявлення основних тенденцій); порівняльний аналіз (з метою співставлення ефективності формування та виконання бюджетів за доходами досліджуваних ОТГ протягом бюджетно-податкових змін); абстрактно-логічний (для вироблення пропозицій щодо перспективних напрямів зростання доходів місцевих бюджетів, а також для формування теоретичних узагальнень та формулювання висновків дослідження); графічної візуалізації (у цілях наочного представлення результатів розрахунків та аналізу).

Джерелами нормативної, аналітичної і статистичної інформації слугували Конституція України, Закони України, Податковий, Бюджетний та Земельний кодекси України, накази Міністерства фінансів України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, матеріали з офіційних сайтів децентралізації, Міністерства фінансів України, НБУ, Державної служби статистики України, Вінницької, Тернопільської та Сумської міських рад та ОТГ, монографічні дослідження, а також періодичні видання.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш суттєвими науковими результатами кваліфікаційної роботи, що мають елементи наукової новизни, є:

набуло подальшого обґрунтування:

- обґрунтовано важливість визначення територіальної ідентичності та розробки бренд-менеджменту міських бюджетів для збільшення інвестицій та

податкових надходжень до місцевого бюджету, що відбувається через привертання уваги інвесторів, підприємців, партнерів, нових жителів та туристів;

- описано необхідність активізації розробки грантових проектів органами міських рад ОТГ щодо залучення міжнародної технічної допомоги, як альтернативних джерел фінансування розвитку громад. Наведено алгоритм подання заявки щодо отримання гранту та особливості написання успішної грантової заявки;

удосконалено:

- зміну частки розподілу податку на прибуток між державним та місцевими бюджетами та передачі частини надходжень від ПДВ на місцевий рівень. Це пояснюється тим, що через надходження цих податків безпосередньо до бюджетів територіальних громад органи самоврядування будуть зацікавлені в розвитку економіки, від якої залежить розміри їх надходжень. При цьому, державний бюджет також буде наповнюватися;

- науково-практичні рекомендації щодо збільшення обсягів дохідної бази територіальної громади за рахунок розвитку підприємництва, боротьби з незадекларованою та неформальною зайнятістю, розподілу надходжень від ПДФО за місцем проживання та місцем роботи платника податку, залучення інвестиційних та грантових ресурсів;

набули подальшого розвитку:

- наукові підходи до удосконалення механізму оподаткування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки в частині врахування особливості оцінки майна для визначення бази оподаткування.

Апробація результатів роботи. Основні положення дослідження були опубліковані у формі наукової статті на тему: «Формування доходів місцевого бюджету в умовах бюджетно-податкових реформ в Україні» у науковому журналі «Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». Острог, вересень 2021. №22(50). С. 47-54.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ В УМОВАХ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВИХ РЕФОРМ

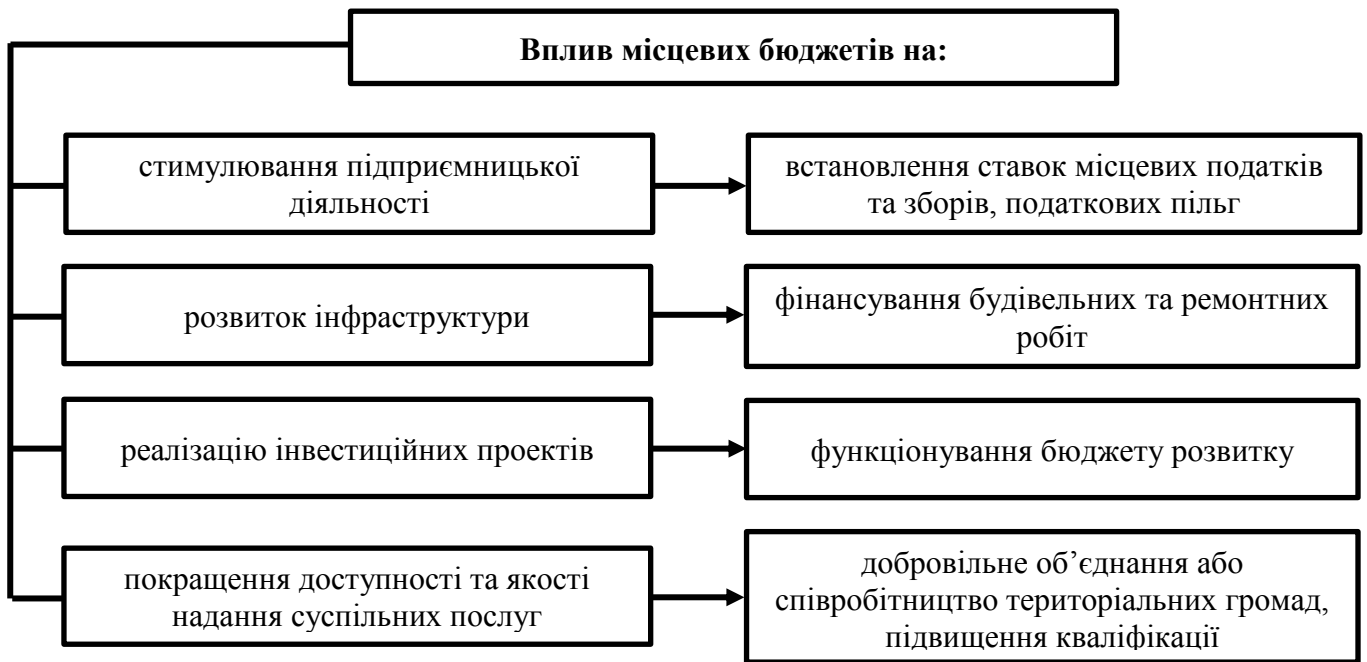
1.1. Сутність доходів місцевого бюджету, їх склад та класифікація

Місцеві бюджети є складовою частиною бюджетної системи України. Вони відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку регіонів та країни в цілому, адже через місцеві бюджети відбувається фінансування закладів освіти, охорони здоров'я, культури і спорту, соціального захисту і соціального забезпечення, житлово-комунальних господарств, молодіжних програм тощо.

Згідно з чинним законодавством, «бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень органів місцевого самоврядування» [1].

За допомогою наявних фінансових ресурсів органи місцевої влади зобов'язані покращувати рівень життя населення через стимулювання підприємницької діяльності, розвиток інфраструктури, реалізацію інвестиційних проектів, покращення доступності та якості надання суспільних послуг (рис. 1.1).

Згідно з ст. 12 Податкового кодексу України, «сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, в межах своїх повноважень приймають рішення про встановлення місцевих податків та зборів та податкових пільг зі сплати місцевих податків і зборів» [2]. Таким чином, розробляючи політику оподаткування, місцеві органи влади можуть заохочувати суб'єктів підприємництва розпочинати свою діяльність в межах саме їхньої територіальної одиниці через оптимальні ставки місцевих податків та зборів.

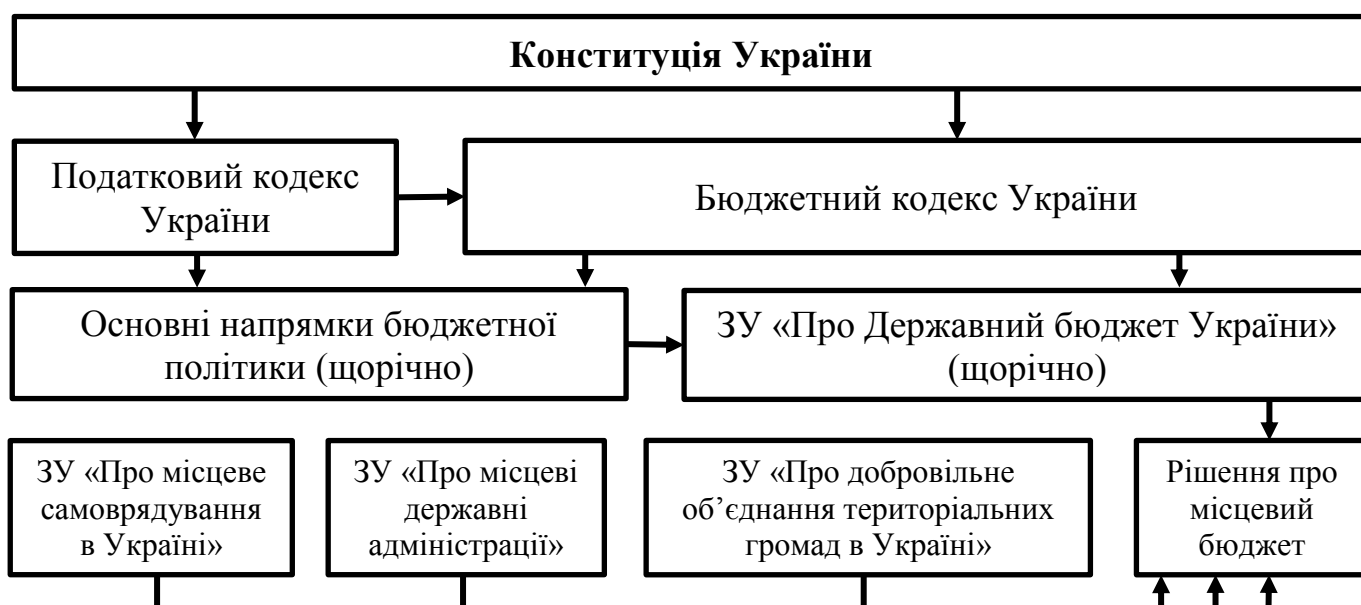
Рис. 1.1. Вплив місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територіальної громади

Джерело: розроблено автором на основі [3]

Усі напрями впливу місцевих бюджетів, які наведено на рисунку 1.1., є взаємопов'язаними і прямо впливають на розвиток бізнесу та якість життя населення. Конкуруючи між собою громади «в створенні найсприятливішого середовища для бізнесу, що включає інфраструктуру та послуги якомога вищої якості за якомога нижчу вартість для підприємств, громади можуть забезпечити значний розвиток існуючого бізнесу, стимулювати створення нових підприємств і залучати інвестиції. Наявність якісніших послуг та інфраструктури дозволяють підприємствам встановлювати нижчі ціни на продукцію та послуги, що сприяє збільшенню обсягів продажу, створенню робочих місць та податкових надходжень у таких громадах. Збільшення податкових надходжень у результаті зростання бізнесу та більшої зайнятості означає, що громади можуть, у свою чергу, підвищити якість послуг та інвестувати в розвиток інфраструктури, стаючи таким чином ще більш привабливими для бізнесу та далі підвищуючи якість життя своїх громадян» [3].

Для того щоб органи місцевого самоврядування змогли виконувати свої власні та делеговані державою повноваження, які відображаються в видатках місцевого

бюджету, вони повинні мати достатню кількість фінансових ресурсів у своєму розпорядженні. І головним завданням, яке стоїть перед органами виконавчої влади відповідної адміністративно-територіальної одиниці, є правильне планування їх дохідної частини для фінансування цих видатків. При цьому, учасники бюджетного процесу повинні дотримуватися бюджетного законодавства України, де закріплено їхні повноваження та функції (додаток А). Загальну схему, що описує їхню взаємодію наведено на рисунку 1.2.

Рис. 1.2. Загальна схема взаємодії бюджетного законодавства в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [11]

Крім зазначених нормативно-правових актів, використовуються також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України (Європейська хартія місцевого самоврядування) та інші.

Для реалізації усіх функцій органи місцевого самоврядування у своїх бюджетах громад повинні формувати достатні доходи.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, «доходи бюджету – це податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких

передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)» [5].

Місцеві бюджети включають доходи, необхідні для виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Склад доходів, що закріплюються за місцевими бюджетами та бюджетами місцевого самоврядування, визначається статтями Бюджетного кодексу:

- стаття 64 – доходи загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад (в тому числі міста Київ та Севастополь);
- стаття 64¹ – доходи загального фонду районних бюджетів;
- стаття 66 – доходи загального фонду бюджету Автономної Республіки Крим, обласних бюджетів;
- стаття 68 – доходи та видатки бюджетів районів у містах;
- стаття 69¹ – надходження спеціального фонду місцевих бюджетів;
- стаття 71 – бюджет розвитку місцевих бюджетів [5].

Структура доходів місцевих бюджетів наведена в додатку Б.

Згідно зі статтею 63 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», «доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів» [6].

У даному контексті вважаємо за потрібне навести визначення власних та закріплених доходів. Так, «власні доходи місцевих бюджетів – це грошові кошти, що повністю належать місцевим бюджетам та у твердо фіксованому розмірі зараховуються до них, не надходячи до бюджетів вищого рівня і не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів» [13].

Закріплені доходи місцевих бюджетів – це «доходи, які, будучи власними доходами бюджетів вищого рівня, у законодавчому порядку повністю або частково закріплюються за певними бюджетами нижчого рівня на постійній або тимчасовій основі» [14].

Доходи місцевого бюджету класифікуються за різними ознаками (табл. 1.1). Така кількість критеріїв класифікації пояснюється різноманіттям доходів, які надходять до місцевого бюджету.

Таблиця 1.1

Класифікація доходів місцевого бюджету

Критерій класифікації	Види доходів
за соціально-економічним змістом	– надходження від юридичних осіб державної, комунальної, приватної, акціонерної, колективної форм власності; – надходження від фізичних осіб
залежно від повноти зарахування доходів до місцевих бюджетів	– доходи місцевих бюджетів, що зараховуються повністю; – доходи місцевих бюджетів, що зараховуються частково
за періодичністю надходжень	– систематичні доходи; – разові доходи
за способом зарахування	– доходи загального фонду; – доходи спеціального фонду
відповідно до кодів бюджетної класифікації	– податкові надходження; – неподаткові надходження; – доходи від операцій з капіталом; – офіційні трансферти
за методом мобілізації	– обов'язкові надходження; – необов'язкові (добровільні) надходження
за змістом	– власні доходи; – закріплені доходи; – міжбюджетні трансферти

Джерело: розроблено автором на основі [5, 13, 15-17]

Найбільш розповсюдженою є класифікація, наведена в Бюджетному кодексі, згідно з якою доходи поділяються на:

1. «Податкові надходження – це встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори» [5] (податки на доходи, податки на прибуток, податки на власність, оподаткування споживання, податки за користування природними ресурсами).

Податкові надходження складають найбільшу частку в структурі місцевих бюджетів. При цьому місцеві органи влади не мають безпосереднього впливу на встановлення елементи загальнодержавних податків та зборів (ставка, пільги, база оподаткування тощо) та їхню частку, закріплену за відповідним місцевим бюджетом. Проте, місцева влада може опосередковано впливати на зростання надходжень від цих податків через відкриття нових робочих місць, покращення

інфраструктури та інвестиційної привабливості території, посилення контролю за використанням природних ресурсів та забрудненням навколишнього середовища тощо.

Щодо місцевих податків та зборів, то «органи місцевого самоврядування приймають рішення про їх встановлення, зміну розміру їх ставок, об'єкта оподаткування, порядку справляння чи надання податкових пільг» [2].

Експерти вважають, що «підвищення ролі місцевих податків і зборів та збільшення їх частки у власних доходах місцевих бюджетів є одним із пріоритетних завдань для органів місцевого самоврядування. Це, в свою чергу, сприятиме посиленню фінансової стійкості та самостійності місцевих бюджетів, ефективності використання наявного фіскального потенціалу відповідних територій і, як наслідок, покращання рівня та якості послуг, що надаються жителям громад» [18].

2. «Неподаткові надходження – це сукупність розподільчих відносин примусового, обов'язкового характеру, які виникають між державою та юридичними і фізичними особами з приводу формування централізованих фондів грошових коштів (державного і місцевих бюджетів) із застосуванням неподаткового механізму мобілізації платежів з метою подальшого їх використання для задоволення суспільних потреб» [19].

Згідно з Бюджетним кодексом, «неподатковими надходженнями визнаються:

- доходи від власності та підприємницької діяльності;
- адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності;
- власні надходження бюджетних установ;
- інші неподаткові надходження» [5].

Використання неподаткових надходжень під час наповнення місцевого бюджету певною мірою може нівелювати негативний вплив податкового навантаження на платників податків (впровадження нових податків, збільшення податкових ставок тощо) і таким чином зменшити рівень «тінізації» економіки громад та країни в цілому.

Місцева влада залучає додаткові фінансові ресурси у формі неподаткових надходжень тоді, коли надходження від податків та зборів є недостатніми для наповнення бюджету. Таким чином, фіскальні проблеми вирішуються не за допомогою збільшення ставок податків і зростання податкового навантаження на платників податків, а через введення нових неподаткових зборів і платежів.

3. «Доходи від операцій з капіталом – це доходи від продажу капітальних активів (основних фондів, державних запасів і резервів, землі)» [20].

Доходи від операцій з капіталом повністю зараховуються до бюджету розвитку місцевого бюджету, хоч при цьому їхнє надходження і не має постійного характеру. Отже, ці доходи використовуються для капітальних видатків, покращуючи інвестиційну привабливість території.

4. «Трансферти – це кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі» [5].

Необхідність залучення міжбюджетних трансфертів виникає тоді, коли в органів місцевого самоврядування не вистачає коштів для виконання делегованих повноважень та фінансування соціальної сфери. Саме за допомогою міжбюджетних трансфертів відбувається фінансове вирівнювання регіонів, одночасно з цим не позбавляючи місцеві органи влади ініціативи щодо мобілізації додаткових ресурсів.

Міжбюджетні трансферти поділяються на:

- базову дотацію – трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій;
- субвенції – грошова допомога з державного бюджету місцевим бюджетам для виконання конкретно визначених цілей (освітня, медична, на формування інфраструктури ОТГ тощо);
- реверсну дотацію – кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій;

- додаткові дотації – кошти, що надаються на безоплатній і неповоротній основі у зв'язку з певними обставинами (такими, наприклад, визначено нерівномірність розміщення мережі бюджетних установ; збільшення видатків місцевих бюджетів внаслідок прийняття Верховною Радою відповідних законодавчих актів – збільшення розміру мінімальної заробітної плати, підвищення окладів працівникам бюджетних установ тощо) [5, 21].

Отже, для того, щоб органи місцевого самоврядування могли фінансувати власні та делеговані вищими органами влади функції, які виражаються в видатках місцевого бюджету, вони повинні забезпечити достатнє надходження доходів бюджету. Склад доходів, що закріплюються за місцевими бюджетами, визначається статтями Бюджетного кодексу і поділяються на податкові, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом і трансферти.

1.2. Характеристика особливостей формування доходів місцевих бюджетів, їх зміна в процесі бюджетно-податкових реформ

У зв'язку з постійними бюджетно-податковими реформами в Україні протягом останніх 20 років стало необхідним дослідження їхнього впливу на місцеві бюджети. Це спричинено тим, що постійно змінювалися склад та структура доходів, а також зміною їхнього поділу на власні та закріплені, що прямо впливає на механізм розрахунку міжбюджетних трансфертів (додаток В).

Процес бюджетного реформування в Україні розпочався 21 червня 2001 року, коли був прийнятий Бюджетний кодекс України, який:

- встановив єдиний порядок та механізм функціонування бюджетного процесу;
- закріпив доходи та витрати за всіма ланками бюджетного процесу (держава – область – район – місто – село (селище));
- сформулював поняття «розпорядник бюджетних коштів», ким на місцевому рівні були керівники місцевих органів влади та галузевих підрозділів цих органів;

- визначив механізм розподілу трансфертів та запровадив формульну систему визначення дотації вирівнювання на базі фінансового нормативу бюджетної забезпеченості;
- запровадив низку субвенцій, зокрема для фінансування програм соціального захисту, компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів, виконання інвестиційних проектів та ін. [22];
- закріпив застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі.

Хоч ухвалення Бюджетного кодексу і стало важливим кроком в модернізації міжбюджетних відносин в Україні, проте впродовж багатьох років залишалися невирішеними низка проблемних питань. Так, залишилася негативна тенденція щодо зростання дотаційних місцевих бюджетів та зростання частки дотацій і субвенцій в доходах цих бюджетів. При цьому субвенції носили, переважно, соціальний характер, тобто спрямовувалися на виплату різних допомог та пілг малозабезпеченим верствам населення.

Щодо видатків, то обсяг фінансування, який виділявся Міністерством фінансів України місцевим бюджетам на виконання ними делегованих повноважень був недостатнім та покривав лише мінімальні соціальні потреби. «Крім того, щорічний розрахунок міжбюджетних трансфертів, що здійснювався на основі фактичних показників виконання місцевих бюджетів за останні три роки, не спонукав місцеві органи влади до нарощування дохідної бази та пошуку альтернативних джерел наповнення місцевих бюджетів» [11].

Ще одним важливим моментом є те, що бюджет країни залишився досить централізованим, оскільки частка доходів місцевих бюджетів в зведеному бюджеті складала лише 19-23% впродовж 2004-2010 років [23]. І ці кошти в основному витрачалися на фінансування освіти, медицини та соціальної сфери, тобто фактично «проїдалися», а не використовувалися на інвестування в розвиток території.

Для подолання проблеми зростання дотаційних (депресивних) місцевих бюджетів уряд видав у 2003 році постанову «Щодо стану та перспектив розвитку депресивних регіонів, міст та селищ України» та у 2005 році Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів». У постанові зазначалося, що 33% більше 100

малих міст є депресивними, а особливо малі шахтарські міста, колишні військові містечка та гірські населені пункти [24]. Також були визначені заходи для стимулювання розвитку депресивних територій, а саме «цільове спрямування державних капітальних вкладень у розвиток інфраструктури, надання державної підтримки малим підприємствам, спрямування міжнародної технічної допомоги та сприяння зайнятості населення (у т.ч. фінансування перекваліфікації та професійного розвитку трудових ресурсів, стимулювання трудової міграції)» [25]. Тим часом розділи, присвячені саме подоланню депресивності, «були написані дуже декларативно, без визначення конкретних механізмів розвитку в цьому напрямі. Тому далі не були розроблені на рівні всіх органів влади більш – менш цілісні конкретні програми щодо тих чи інших регіонів, які б спирались на фінансово-ресурсне забезпечення та чітко виписані законодавчі механізми» [22].

Основні проблеми регіонального розвитку, а саме збільшення диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів, низька конкурентоспроможність та інвестиційно-інноваційна активність було висвітлено в постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» [26].

Особлива увага в цій постанові приділяється аналізу поточного стану соціально-економічного розвитку, міжрегіональним диспропорціям, економічному потенціалу та людським ресурсам. При цьому зазначається, що «державна регіональна політика має бути спрямована на розв'язання таких проблем, як:

- низька інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна активність в них;
- нерозвинута виробнича та соціальна інфраструктура;
- зростання регіональних диспропорцій у сфері соціально-економічного розвитку регіонів;
- слабкі міжрегіональні зв'язки;
- нерациональне використання людського потенціалу» [26].

У 2007 році у Концепції реформування місцевих бюджетів зазначається, що потрібно провести реформу місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин через широкий перелік задекларованих державою соціальних зобов'язань, нерівномірність

темрів соціально-економічного розвитку регіонів, недостатній обсяг дохідної частини місцевих бюджетів та високий рівень дотаційності місцевих бюджетів.

Дана «концепція передбачає перетворення місцевих бюджетів у ефективний інструмент соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць шляхом виконання таких основних завдань:

- зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування;
- підвищення ефективності процесу формування видаткової частини місцевих бюджетів та децентралізація управління бюджетними коштами;
- удосконалення системи регулювання міжбюджетних відносин;
- запровадження планування місцевих бюджетів на середньострокову перспективу;
- посилення інвестиційної складової місцевих бюджетів;
- підвищення ефективності управління коштами місцевих бюджетів та посилення контролю і відповідальності за дотримання бюджетного законодавства;
- забезпечення прозорості процесу формування та виконання місцевих бюджетів» [27].

Зокрема, для зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування Концепція «передбачає:

- посилення заінтересованості органів місцевого самоврядування у підвищенні рівня власних доходів шляхом стимулювання збільшення обсягів виробництва, валової доданої вартості, обсягу інвестицій та рівня доходів населення;
- щорічне збільшення питомої ваги загального фонду місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України;
- підвищення рівня самодостатності місцевих бюджетів шляхом удосконалення податкового законодавства (реформування податкової системи, зокрема системи місцевих податків і зборів та механізму здійснення зарахування податку з доходів фізичних осіб);

- оптимальний розподіл податків і зборів між державним та місцевими бюджетами, передача окремих джерел доходів місцевим бюджетам (частина податку на прибуток, збір за спеціальне водокористування, плата за видачу ліцензій та інших);

- перерозподіл доходів між місцевими бюджетами та перегляд складу доходів, які враховуються та не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів (податок з доходів фізичних осіб, плата за землю тощо)» [27].

Логічним продовженням процесу бюджетно-податкового реформування в Україні є нова редакція Бюджетного кодексу (8 липня 2010 року) та прийняття Податкового кодексу України (2 грудня 2010 року). Основними змінами в бюджетному та податковому законодавствах з прийняттям цих Кодексів були (додаток В):

- вилучення з доходів місцевих податків та зборів ринкового збору, який складав близько 60% у структурі усіх податкових надходжень;

- передача єдиного податку з закріплених доходів місцевих бюджетів до власних;

- запровадження нових ставок оподаткування та термінів сплати для платників єдиного податку;

- передача адміністративних штрафів з закріплених доходів місцевих бюджетів до власних (у т.ч. штрафів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху) [28];

- розширення складу закріплених доходів шляхом внесення збору за спеціальне використання природних ресурсів, плат за користування надрами загальнодержавного значення та використання інших природних ресурсів;

- розширення складу власних доходів шляхом внесення податку на нерухомість, плати за землю, плати за ліценції та торговий патент, адміністративні штрафи та інші;

- скорочення кількості місцевих податків і зборів з 14-ти до 5-ти (єдиний податок, податок на нерухоме майно та 3 збори – збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір);

- закріплено подальший розвиток програмно-цільового методу бюджетування;

- запроваджено середньострокове бюджетне планування;

- оновлено бюджетне законодавство з включенням рішення про місцевий бюджет;

- розподіл бюджету на загальний та спеціальний фонди (раніше такий розподіл визначався виключно законом про держбюджет);

- посилення бюджетної дисципліни (внутрішній контроль та аудит).

Таким чином, в ході зміни особливостей формування (складу та структури) доходів місцевих бюджетів вони повинні отримати більше фінансових ресурсів в своє розпорядження, що має сприяти їхньому розвитку. Тобто, повинен виконуватися принцип субсидіарності, адже територіальні громади краще знають як ефективно використовувати отримані доходи.

Результатом проведених змін було зменшення надходжень місцевих податків та зборів, що головним чином було спричинено вилученням ринкового збору з доходів місцевих бюджетів. Проте, з реформуванням єдиного податку у наступному році надходження до місцевих бюджетів від його справляння зросли вдвічі, що збільшило фіскальний ефект від справляння місцевих податків та зборів.

Хоч впровадження нової редакції Бюджетного кодексу та Податкового кодексу України принесли багато позитивного в розрізі наповнення місцевих бюджетів доходами, проте так і не вдалося забезпечити належний рівень їхньої фінансової самостійності. Так, показник фінансової децентралізації за доходами впродовж 2010-2014 років коливався в межах 21,7-25,6%, що свідчить про нестачу фінансових ресурсів для виконання власних та делегованих повноважень місцевими бюджетами. А забезпеченість фінансовими ресурсами органів місцевого самоврядування на виконання делегованих їм повноважень за ці п'ять років

становить близько 80% [29]. Саме тому для збільшення доходів місцевих бюджетів було визначено напрям України на децентралізацію, тобто передачу повноважень (прав та обов'язків) від державних органів влади на нижчий рівень бюджетної системи – місцевий.

Як вже зазначалося, передумови процесу децентралізації в Україні закладалися ще з самого проголошення Незалежності та прийняття Конституції України. Проте найбільш рішучими діями уряду на шляху її реального впровадження став 2014 рік, коли було проведено ряд змін у бюджетному та податковому законодавстві, в зв'язку з чим місцеві органи влади отримали нові джерела формування власних бюджетних коштів. Окрім цього, місцеві бюджети отримали більшу самостійність від державного бюджету у розрізі управління бюджетними коштами, адже місцеві бюджети тепер можуть прийматися до прийняття Державного бюджету. Це дозволяє місцевим органам влади розпочинати новий бюджетний рік володіючи власними коштами, а не чекати на отримання субвенцій та дотацій, щоб виконувати покладені на них повноваження.

Отже, процес децентралізації має велике значення для місцевих бюджетів. В своїй реалізації він ділиться на два етапи – 2014-2019 роки та 2020-2021 роки. В свою чергу перший етап також ділиться на дві частини:

1) підготовчий – 2014 рік – розробка законодавчого підґрунтя для докорінної зміни системи влади та її територіальної основи на всіх рівнях. Це було зазначено в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні та в Плані заходів щодо її реалізації, в основу чого були покладені положення Європейської хартії місцевого самоврядування [30-31];

2) реалізація – 2015-2019 рр. – прийняття 15 лютого 2015 року Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів (фінансова децентралізація), прийняття законів «Про співробітництво територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики» та інших законів, що розширили повноваження органів місцевого самоврядування та оптимізували надання адміністративних послуг [2, 5, 7, 32-33].

Таким чином «нова законодавча база значно посилила мотивацію до міжмуніципальної консолідації в країні, створила належні правові умови та механізми для формування спроможних територіальних громад сіл, селищ, міст, які об'єднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем. Також вже виправдала себе нова модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів, які отримали певну автономію і незалежність від центрального бюджету» [34].

Зміни, внесені до Бюджетного та Податкового кодексів у 2015 році розширили дохідну базу місцевих бюджетів шляхом (додаток В):

- включення до закріплених доходів ПДФО та податку на прибуток;
- перерозподілу екологічного та єдиного податків, державного мита, плати за надання адміністративних послуг та податку на майно (у т.ч. плата за землю), розширивши його базу оподаткування за рахунок комерційної нерухомості та автомобілів з великим об'ємом двигуна;
- запровадження нового виду податку – акцизного податку з кінцевих продажів [35].

Велике значення для формування доходів місцевих бюджетів має ПДФО, який є основним бюджетоутворюючим податком у закріплених доходах місцевих бюджетів і складає більше 60% у структурі усіх податкових надходжень. У зв'язку зі зміною нормативів відрахувань ПДФО до місцевих бюджетів значно підвищилася фінансова самостійність місцевих бюджетів (табл. 1.2).

Найбільший позитивний ефект від зміни нормативів розмежування ПДФО отримали районні бюджети, показник для яких зріс на 10% та бюджети ОТГ, норматив яких склав 60%.

Таким чином, «у процесі останніх змін у бюджетному та податковому законодавстві (2015 рік) відбулося зростання бюджетного потенціалу регіонів, і як наслідок, було змінено механізм формування доходів та надходжень місцевих бюджетів, що забезпечило на практиці значне підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів, через низку заходів:

- встановлено єдині нормативи відрахувань податку на доходи фізичних осіб (табл. 1.2) та податку на прибуток підприємств за кожною ланкою бюджету;

Таблиця 1.2

Зміна нормативів відрахувань ПДФО до місцевих бюджетів в процесі бюджетно-податкових реформ в Україні протягом 2001-2021 років

Місцевий бюджет	Норматив розмежування ПДФО до місцевих бюджетів		
	БКУ від 21.06.2001 р.	БКУ від 08.07.2010 р.	БКУ від 01.02.2015 р. (редакція від 01.01.2021 р.)
Бюджет м. Києва	100%	100%	40%
Бюджет м. Севастополя	100%	100%	100%
Бюджет АРК	25%	25%	15%
Обласний бюджет	25%	25%	15%
Бюджет міст республіканського значення	75%	75%	60%
Бюджет міст обласного значення	75%	75%	60%
Районний бюджет	50%	50%	60%
Бюджет об'єднаних територіальних громад (ОТГ)	–	–	60%
Бюджет сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення	25%	25%	–

Джерело: розроблено автором на основі [5]

- відмінено індикативне планування Мінфіном показників місцевих бюджетів та доведення їх до місцевих бюджетів;
- передбачено формування єдиного кошика доходів загального фонду (без поділу на I та II кошики, тобто на власні та закріплені доходи) (додаток В);
- розширено перелік джерел доходів загального фонду;
- замінено систему балансування доходів і видатків місцевих бюджетів принципово новою системою вирівнювання податкоспроможності територій, згідно з якою вирівнювання здійснюється лише за ПДФО (для обласних, районних бюджетів та бюджетів міст) та податком на прибуток (для обласних бюджетів))» [28];
- запроваджено нові субвенції з державного бюджету – освітня, медична, на соціальний захист населення та на підготовку робітничих кадрів;
- надання права місцевим органам влади самостійно визначати податкові ставки та встановлювати пільги зі сплати місцевих податків і зборів.

Другим етапом процесу децентралізації (2020-2021 роки) стало запровадження законів «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні

адміністрації» [1, 10], а також проекти змін до Бюджетного кодексу України щодо фінансового забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування та змін до податкового законодавства, які розширяють можливості нарощування надходжень до місцевих бюджетів.

Разом з тим, «17 вересня 2020 року Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо приведення у відповідність положень бюджетного законодавства у зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи». Тож вже відбулися зміни у структурі бюджетної системи та у повноваженнях органів місцевого самоврядування. Законодавчим актом, зокрема, розмежовуються дохідні і видаткові джерела надходження між районними та місцевими бюджетами, скасовується спрямування надходжень від ПДФО до районних бюджетів та виключається районний рівень із системи горизонтального вирівнювання податкоспроможності. Тобто районні бюджети не отримуватимуть базову дотацію і не будуть на прямих міжбюджетних відносинах з державним бюджетом» [34, 36].

Окрім цього, 12 червня 2020 року Кабінет Міністрів України прийняв 24 розпорядження щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територій громад областей. В результаті в країні створено 1469 територіальних громад згідно з Методикою формування спроможних територіальних громад [37] та перспективними планами, які покривають усю територію країни (в т.ч. 31 ТГ на непідконтрольній території в межах Донецької та Луганської областей). Тож з 1469 лише у 1438 з них 25 жовтня 2020 року пройшли перші вибори місцевих голів депутатів місцевих рад [34].

Також з 6 грудня 2020 року набув чинності Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування та районних державних адміністрацій» [38] та на основі Постанови Верховної ради «Про утворення та ліквідацію районів» [39] було утворено 136 районів, ліквідувавши попередні 490 районів. Крім того, Закон дає змогу створити районні державні адміністрації в нових районах.

Важливими для поповнення місцевих бюджетів є внесені 15 березня 2021 року та передані на розгляд керівництву ВР законопроекти №5244 та №5245, в яких пропонується встановити порядок сплати ПДФО пропорційно у розмірі 50% за місцем проживання чи реєстрації та 50% за місцем роботи фізичної особи – платника податку. Ці закони є необхідними, адже раніше працівник, працюючи в іншому населеному пункті, сплачує ПДФО саме до тієї територіальної громади, де юридично зареєстроване підприємство. Внаслідок цього страждають сільські територіальні громади, бюджети яких недоотримують значні обсяги цього податку та не можуть належним чином фінансувати програми соціально-економічного розвитку своїх громад.

Важливим кроком для територіальних громад є запуск ринку землі, що регулюється Земельним кодексом [40] та Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» [41], згідно з яким органи місцевого самоврядування відтепер мають вплив на усі землі на своїй території. «Територіальні громади таким чином зможуть забезпечити кращий контроль та ефективніше управління землями, що дозволить їм істотно збільшити надходження до своїх бюджетів від землі як основного національного багатства та похідних від неї видів економічної діяльності, що покращать добробут містечок і сіл» [42].

Таким чином, реформа децентралізації надає місцевим органам влади можливість забезпечувати власні та делеговані повноваження за рахунок акумульованих власними силами коштів, одночасно з чим підвищуючи вимоги до ефективного управління ними.

Отже, в процесі бюджетно-податкових реформ відбулася зміна складу доходів місцевих бюджетів в Україні протягом 2001-2021 років. Важливим кроком при цьому є впровадження реформи децентралізації, в ході якої органи місцевого самоврядування отримали додаткові бюджетні повноваження та джерела доходів для їх фінансування (особливо ПДФО), а також відбулося об'єднання територіальних громад з метою зростання їхньої фінансової самостійності.

1.3. Система оцінки результативності формування доходів місцевого бюджету

В Україні досі триває процес децентралізації, що забезпечило реформування не лише адміністративно-територіального устрою, але й оновлення системи формування доходів місцевого бюджету.

Так, «оскільки основним завданням фінансової та управлінської децентралізації було створення спроможних та фінансово незалежних адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, питання реалізації поставленої мети є актуальним та потребує детального аналізу показників та визначення причин їх значення» [12].

Для визначення результативності формування доходів місцевого бюджету держава не розробила методичних рекомендацій, тому пропонується використовувати наступні показники:

1. Абсолютні показники:

- динаміка обсягу доходів місцевого бюджету;
- динаміка частки місцевого бюджету у ВРП та в доходах зведеного бюджету області;
- динаміка/питома вага податкових та неподаткових надходжень в загальному обсязі доходів місцевого бюджету;
- динаміка/питома вага місцевих податків та зборів в структурі податкових надходжень місцевого бюджету;
- динаміка розподілу доходів місцевого бюджету до загального та спеціального фондів;
- динаміка обсягів офіційних трансфертів в доходах місцевого бюджету.

2. Відносні показники:

- оцінювання виконання плану з метою визначення ступеня фактичного надходження коштів бюджету порівняно з плановими показниками;

- показники структури доходів бюджету, які дозволяють визначити питому вагу кожної статті доходів у загальному обсязі доходів місцевого бюджету;
- питома вага закріплених та власних доходів та міжбюджетних трансфертів в доходах місцевого бюджету (але важко буде розділити власні і закріплені доходи, адже в звітності вони подаються разом);
  - доходи місцевого бюджету на одну особу;
  - показники фінансової стійкості.

Таким чином, «фінансова стійкість регіону характеризується наявними ресурсами та відображає спроможність місцевих органів влади виконати покладені на них завдання відповідно до законодавства» [43].

Немає єдиного методу розрахунку фінансової стійкості місцевого бюджету, оскільки держава не надає методики її розрахунку, а кожен вчений розробляє власні методики. В даній роботі взято за основу розрахунку методику розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості місцевого бюджету, розроблену Костирко Л. А. та Велейтенчук Н. Ю. Вона включає в себе ще три групи показників – фінансової збалансованості, фінансової самостійності та ефективності місцевого бюджету. Кожна група показників спрямована на дослідження та аналіз найважливіших складових фінансової стійкості місцевого бюджету [44].

Сутність та механізм розрахунку показників фінансової збалансованості місцевого бюджету наведено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Сутність та механізм розрахунку показників фінансової збалансованості місцевого бюджету

Показники	Формула розрахунку	Нормативне значення	Сутність показника
Коефіцієнт бюджетного покриття	$K_{БП} = \frac{Д}{В}$	зростання	показує здатність місцевого бюджету покривати видаткову частину за рахунок власних доходів
Коефіцієнт стійкості бюджету	$K_{С} = \frac{T}{Д}$	< 0,3	характеризує міру залежності місцевих органів влади від фінансування з державного бюджету
Коефіцієнт загальної податкової стійкості	$K_{ЗПС} = \frac{ПД}{В}$	≥ 0,2-0,5	вказує на те, у скільки разів видатки перевищують податкові надходження
Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами	$K_{ПТ} = \frac{T}{В}$	< 0,3	характеризує роль міжбюджетних трансфертів в фінансуванні видатків місцевого бюджету
Умовні позначення: Д – доходи бюджету, В – видатки бюджету, Т – трансферти, ПД – податкові доходи			

Джерело: складено автором на основі [44-45]

При цьому, «аналіз збалансованості місцевого бюджету характеризує ступінь покриття видатків за рахунок різних джерел доходів: податкових, неподаткових надходжень, міжбюджетних трансфертів, загальної суми доходів» [44].

Наступна група показників – показники фінансової самостійності місцевого бюджету, механізм розрахунку яких наведено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Сутність та механізм розрахунку показників фінансової самостійності місцевого бюджету

Показники	Формула розрахунку	Нормативне значення	Сутність показника
Коефіцієнт бюджетної залежності	$K_3 = \frac{T}{D + T}$	$\leq 0,1$	характеризує ступінь самостійності адміністративної одиниці за рахунок власних коштів
Частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів	$K_{ДЗ} = \frac{T_{ДВ}}{T}$	$< 0,6$	показує міру залежності місцевих органів влади від фінансування з державного бюджету
Коефіцієнт податкової самостійності	$K_{ПА} = \frac{ПД}{D}$	$\geq 0,3$	показує взаємозв'язок між обсягом податків, які збираються на відповідній території, та її доходами
Коефіцієнт стійкості доходної бази	$K_{СБ} = \frac{ПД + НД}{D}$	$\geq 0,6$	характеризує ступінь забезпечення місцевих бюджетів власними коштами
<i>Умовні позначення: D – доходи бюджету, T – трансферти, ПД – податкові доходи, T_{ДВ} – дотації вирівнювання, НД – неподаткові доходи</i>			

Джерело: складено автором на основі [44-45]

Так «аналіз фінансової самостійності дозволяє оцінити рівень децентралізації бюджетної системи та досягнення однієї з цілей регулювання міжбюджетних відносин – підвищення фінансової незалежності місцевих бюджетів. Тому надзвичайно важливе значення має порівняння рівня фінансової самостійності місцевих бюджетів до і після вирівнювання, дослідження його зміни в динаміці. Аналіз самостійності виступає стратегічним орієнтиром формування фінансової політики центральних органів влади, а такі блоки аналізу, як аналіз фінансової збалансованості та ефективності бюджету – підставою щодо використання системи стимулів та штрафів до місцевих органів влади» [44].

Аналіз ефективності бюджету передбачає оцінку якості управління місцевими фінансами, що має важливу роль в забезпеченні стійкого фінансового стану місцевих бюджетів (тал. 1.5).

Таблиця 1.5

Сутність та механізм розрахунку показників ефективності місцевого бюджету

Показники	Формула розрахунку	Нормативне значення	Сутність показника
Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	$K_{БД} = \frac{Д - В}{В}$	≤ 0	характеризує рівень перевищення доходів над видатками в місцевому бюджеті
Коефіцієнт бюджетної результативності	$K_{БР} = \frac{Д}{Ч}$	зростання	загальний рівень забезпеченості фінансовими ресурсами на душу населення
Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	$K_{БЗ} = \frac{В}{Ч}$	зростання	відображає, скільки було надано товарів та послуг з бюджету територіальної громади кожному місцевому жителю
Показник стабільності дохідної частини бюджету	$K_{СД} = \frac{ПД}{Т}$	≥ 1	характеризує рівень забезпечення місцевого бюджету стабільними фінансовими ресурсами

Умовні позначення: Д – доходи бюджету, В – видатки бюджету, Т – трансферти, ПД – податкові доходи, Ч – середня чисельність населення за рік (тис. ос)

Джерело: складено автором на основі [44-45]

Таким чином, «рішення, що приймаються на місцевому рівні, впливають на рівень адміністрованих податків, інвестиційний клімат в регіоні, сприяє або стримує розвиток тих або інших галузей. Не випадково, в деяких країнах вводиться порядок введення тимчасової адміністрації при кризовому стані місцевих бюджетів, оскільки переважно місцеві органи влади несуть відповідальність за погіршення їх фінансового стану. В існуючих підходах оцінка ефективності бюджету здійснюється на основі показників виконання планів по видатках та доходах в цілому, темпів зростання доходів і видатків, дефіцитності бюджету без урахування трансфертів, податкоспроможності, рівня місцевих податків та зборів у ВВП» [44].

Основною проблемою оцінки фінансової стійкості місцевого бюджету є не тільки вибір і визначення фінансових показників, але і можливість їх використання на практиці. В економічній літературі використовуються багато показників, що дублюють один одного та ускладнюють проведення аналізу фінансової стійкості. Тому за кожною групою аналізу обрані показники з найбільшим рівнем значущості. Запропонована деталізація показників обумовлюється необхідністю надання об'єктивної оцінки фінансової стійкості досліджуваного місцевого бюджету на основі врахування чинників здатності бюджету покривати його видатки за рахунок

різних статей надходжень, ступеня фінансової самостійності від державного бюджету та результативності фінансової діяльності місцевих органів влади (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

**Методика розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості
місцевого бюджету**

№ п/п	Показники	Нормативне значення (НЗ)	Вагомість значення (ВЗ)
1	2	3	4
I група – Показники фінансової збалансованості. Ваговий коефіцієнт – 0,37			
1	Коефіцієнт бюджетного покриття	зростання	0,31
2	Коефіцієнт стійкості бюджету	< 0,3	0,23
3	Коефіцієнт загальної податкової стійкості	≥ 0,2-0,5	0,21
4	Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами	< 0,3	0,25
Укрупнений стандартизований показник за групою		$(3_1*ВЗ_1 + 3_2*ВЗ_3 + \dots + 3_4*ВЗ_4)*0,37$	
II група – Показники фінансової самостійності. Ваговий коефіцієнт – 0,33			
5	Коефіцієнт бюджетної залежності	≤ 0,1	0,30
6	Частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів	< 0,6	0,24
7	Коефіцієнт податкової самостійності	≥ 0,3	0,25
8	Коефіцієнт стійкості доходної бази	≥ 0,6	0,21
Укрупнений стандартизований показник за групою		$(3_5*ВЗ_5 + 3_6*ВЗ_6 + \dots + 3_8*ВЗ_8)*0,33$	
III група – Показники ефективності бюджету. Ваговий коефіцієнт – 0,30			
9	Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	≤ 0	0,29
10	Коефіцієнт бюджетної результативності	зростання	0,22
11	Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	зростання	0,22
12	Показник стабільності доходної частини бюджету	≥ 1	0,27
Укрупнений стандартизований показник за групою		$(3_9*ВЗ_9 + 3_{10}*ВЗ_{10} + \dots + 3_{12}*ВЗ_{12})*0,30$	
Інтегральний показник фінансової стійкості місцевого бюджету		$УСП_1 + УСП_2 + УСП_3$	

Джерело: складено автором на основі [44]

При цьому, «характеризуючи порогові значення інтегрального показника фінансової стійкості місцевих бюджетів, ряд науковців нормальним фінансовим станом бюджету пропонують вважати такий, при якому інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості бюджету знаходиться в межах 0,7–0,8. Найбільш бажаним є наближення такого коефіцієнта якомога ближче до 1. Проте, враховуючи особливості реалізації політики децентралізації фінансових ресурсів, економічні реалії та державний устрій України, досягти абсолютного рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів на сьогодні дуже важко» [46].

Отже, система оцінки результативності формування доходів місцевого бюджету складається з групи абсолютних та відносних показників. Одними з найважливіших з них є комплексний аналіз фінансової стійкості за допомогою інтегрального показника, який дозволяє дослідити збалансованість, самостійність та ефективність місцевого бюджету.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ВІННИЦЬКОЇ, ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ТА СУМСЬКОЇ МІСЬКИХ ОТГ В УМОВАХ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВИХ РЕФОРМ ЗА 2014-2020 РР.

2.1. Структурно-динамічний аналіз доходів місцевих бюджетів

Для визначення сучасних тенденцій формування доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетно-податкових реформ за 2014-2020 роки було обрано три міських ОТГ – Вінницьку, Тернопільську та Сумську.

Вінницька міська територіальна громада – територіальна громада на територіях Вінницького району та Вінницької міської ради Вінницької області. Адміністративний центр – місто Вінниця [47]. Створення Вінницької ОТГ відбулося шляхом приєднання до Вінниці смт. Десна (26 жовтня 2018 р.), а у 2021 році – Вінницько-Хутірської, Великокрушлинецької, Гавришівської, Деснянської, Малокрушлинецької, Писарівської (с. Писарівка та с. Щітки), Стадницької територіальних громад [48]. Загальна площа територіальної громади складає 256,6 км², на якій проживає 388204 осіб [34].

У галузі промисловості Вінницької ОТГ виробництво/реалізацію промислової продукції (товарів, послуги) здійснювали 220 великих, середніх та малих підприємств, які виготовляють широкий спектр промислової продукції. У структурі суб'єктів підприємництва м. Вінниці на початок 2020 року найбільшу частку становили фізичні особи-підприємці – 83,8%, підприємства – 16,2%. За розподілом підприємств за їх розміром частка великих підприємств до загальної кількості становила 0,2%, середніх – 5,1%, малих – 94,7% (зокрема, мікропідприємств – 78,9%) [49].

У сфері торгівлі, ресторанного господарства та послуг в м. Вінниці станом на 01.10.2020 року налічується близько 2316 об'єктів різної форми 26 власності, з яких: торгівлі – 1511; ресторанне господарство – 453; з надання послуг – 352 (в тому числі

12 готелів, 29 міні-готелів, 9 – економ-готелів з загальним номерним фондом 1096 номерів).

Тернопільська міська територіальна громада – територіальна громада в Тернопільському районі Тернопільської області. Адміністративний центр – м. Тернопіль. Утворена 14 листопада 2018 р. шляхом приєднання Кобзарівської, Куровецької, Малашовецької та Чернихівської сільських рад Зборівського району до Тернопільської міської ради обласного значення, а з 7 лютого 2020 р. – Городищенської сільської ради [50]. Загальна площа територіальної громади складає 151,4 км², на якій проживає 224364 осіб [34].

Тернопільська ОТГ володіє різноплановим виробництвом, обсяги реалізації якого протягом останніх п'яти років зросли більш ніж у три рази. На території територіальної громади діє більше 120 великих і середніх промислових підприємств та більше 1000 малих промислових підприємств. У сфері торгівлі, ресторанного господарства та сфери послуг діє 315 продовольчих магазинів, 344 непродовольчих магазинів, 692 підприємства побуту, 25 супермаркетів та 29 ринків [51].

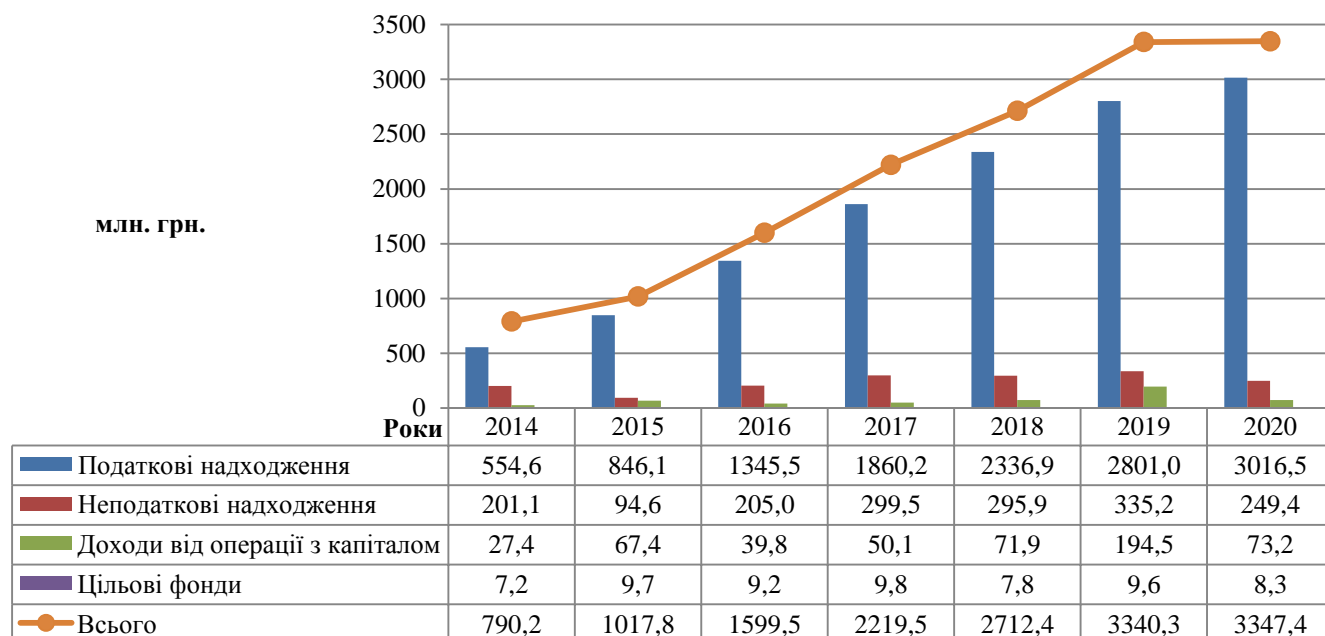
Сумська міська об'єднана територіальна громада – об'єднана територіальна громада обласного значення в Сумській області. Адміністративний центр – м. Суми. Утворена 24 квітня 2019 року шляхом приєднання Піщанської сільської ради до Сумської міської ради обласного значення [52], а з 21 жовтня 2020 р. – Стецьківської, Битицької та Великочернечинської сільських рад. Загальна площа територіальної громади складає 349,0 км², на якій проживає 270439 осіб [34].

На території міста Суми функціонують понад 3050 підприємств, із них: 4 великих, 136 середніх і 2910 малих. Кількість зареєстрованих основних платників податків по м. Суми, які здійснюють діяльність, складала 25045 осіб, з них юридичних осіб – 9980, фізичних осіб – підприємців – 15065 [53].

Для кращого розуміння сучасних тенденцій формування доходів бюджетів Вінницької, Тернопільської та Сумської міських ОТГ потрібно провести структурно-динамічний аналіз їхньої дохідної частини без урахування міжбюджетних трансфертів. Даний аналіз проводиться без урахування міжбюджетних трансфертів щоб дослідити спроможність місцевих бюджетів до

аккумуляції фінансових ресурсів власними силами, без втручання коштів державного бюджету.

Тож більш детально розглянемо динаміку наповнення бюджету Вінницької ОТГ, складену на основі додатку Д (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Динаміка доходів Вінницької ОТГ та їх складових (без міжбюджетних трансфертів) протягом 2014-2020 років, млн. грн.

Джерело: складено автором на основі додатку Д

Впродовж досліджуваного періоду спостерігалась тенденція до зростання доходів Вінницької ОТГ в середньому на 28,4% кожного року (не враховуючи зростання у 2016 році на 57,2% та у 2020 році – на 0,7%). Така тенденція є позитивною, оскільки вказує на зростання самостійності місцевого бюджету за рахунок акумулювання власних фінансових ресурсів, а саме за допомогою податкових надходжень.

Зростання податкових надходжень у 5,4 рази впродовж 2014-2020 років було спричинено зростанням надходжень від ПДФО у 5,8 разів, акцизного податку – у 2,5 разів (з 2015 року) та місцевих податків – у 6,7 разів (за рахунок включення єдиного податку до місцевих податків та введення плати за землю у складі податку на майно). Більш детальний аналіз податкових надходжень Вінницької ОТГ поданий в п. 2.2.

Неподаткові надходження впродовж досліджуваного періоду мали нестабільну тенденцію, яка коливається від -53,0% до +116,7% приросту доходів. Це спричинено зарахуванням до цієї групи доходів місцевого бюджету тих надходжень, які неможливо спланувати – власні надходження бюджетних установ, а саме благодійні внески, гранти та дарунки. Наявна тенденція до переважання нестабільних джерел у неподаткових надходженнях є негативною, оскільки від запланованих доходів залежать планування майбутніх видатків місцевого бюджету, а отже і забезпечення функцій, покладених на Вінницьку ОТГ.

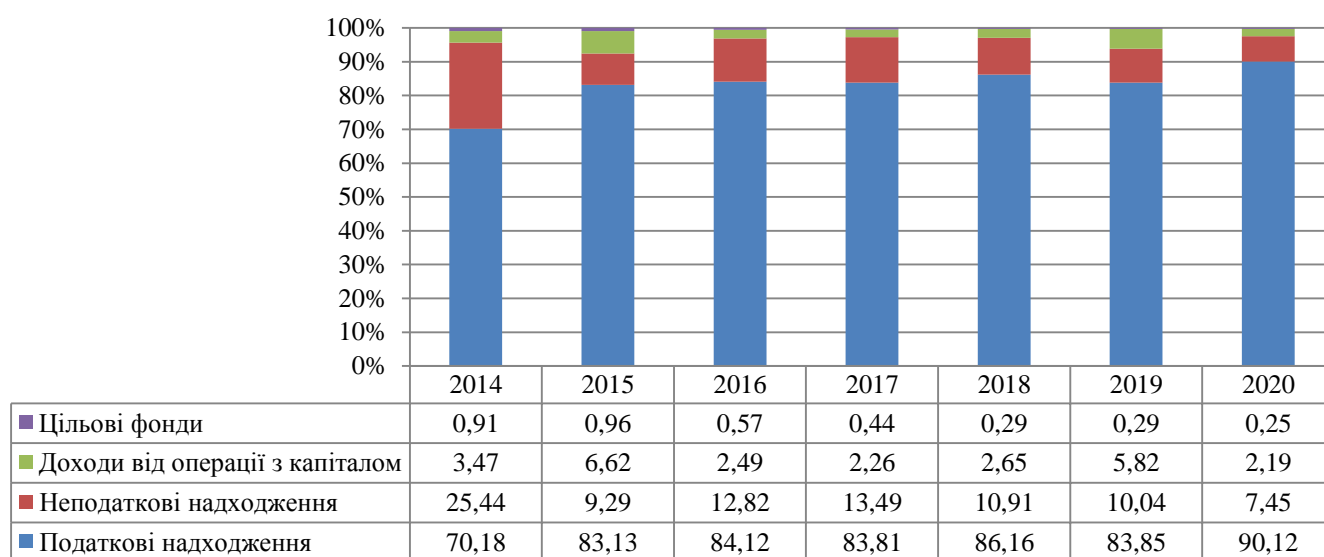
Доходи від операції з капіталом також мали нестабільну тенденцію протягом 2014-2020 років, постійно збільшуючись та скорочуючись в абсолютному вираженні (коливання динаміки в межах від -62,3% до +170,2%). Ця група доходів Вінницької ОТГ майже повністю складаються з коштів від продажу землі несільськогосподарського призначення, а отже їхня динаміка повністю повторює динаміку доходів від операцій з капіталом. Така динаміка пояснюється тим, що аукціони щодо оренди або продажу земельних ділянок комунальної власності проводяться не регулярно, а деякі з тих, що проводилися не були завершені укладанням договору купівлі-продажу (так у 2018 році лише 2 з 7 аукціонів закінчилися успішно, а у 2019 році – всі 7 аукціонів були успішними). Також важливим фактором щодо обсягів наповнення місцевого бюджету від продажу земельних ділянок є їхня залежність від загальної площі, а отже і вартості продажу. Таким чином, органи місцевого самоврядування Вінницької ОТГ мають враховувати цей фактор невизначеності при формуванні бюджету на наступні роки.

Надходження коштів до цільових фондів Вінницької ОТГ мали ту ж тенденцію до нестабільності, яка коливалася в межах від -20,4% до +34,7%. Цільові фонди, надходження від яких складають найбільшу кількість, пов'язані з виготовленням технічної документації на об'єкти комунальної власності, утримання житлово-комунального господарства, проведення міських свят та фестивалів.

Отже, зростання доходів Вінницької ОТГ (без міжбюджетних трансфертів) протягом 2014-2020 років у 4,2 рази відбулося переважно за рахунок зростання податкових надходжень у 5,4 рази. Це є позитивним явищем, оскільки ці доходи є

найбільш стабільними джерелами наповнення місцевого бюджету. При цьому, уповільнення темпів зростання доходів у 2020 році пояснюється введенням карантинних обмежень в зв'язку з поширенням пандемії COVID-19, під час яких закривалися підприємства та бюджетні установи, а отже і не сплачувалися податки до бюджету у повній мірі.

Для більш детального аналізу доходів Вінницької ОТГ потрібно дослідити динаміку їх основних складових, складену на основі додатку Е (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Структура доходів Вінницької ОТГ (без міжбюджетних трансфертів) протягом 2014-2020 років, %

Джерело: складено автором на основі додатку Е

Аналізуючи динаміку структури доходів (без врахування міжбюджетних трансфертів) Вінницької ОТГ за 2014-2020 рр., що відображено на рис. 2.2, варто відзначити, що найбільшим джерелом доходів були податкові надходження, частка яких зросла на 19,94% і склала 90,12% на кінець 2020 року. При цьому надходження від ПДФО у загальній структурі станом на кінець 2020 року (без міжбюджетних трансфертів) склали 58,37%, єдиного податку – 15,83%, акцизного податку з роздрібною торгівлі підакцизними товарами – 6,93%, а плати за землю – 6,62%.

Частка інших джерел наповнення досліджуваного бюджету, навпаки скоротилася (присутня нестабільна динаміка впродовж усього досліджуваного періоду). Скорочення неподаткових надходжень склало 17,99% (з 25,44% до 7,45%), доходів від операцій з капіталом – на 1,28% (з 3,47% до 2,19%), цільових фондів – на

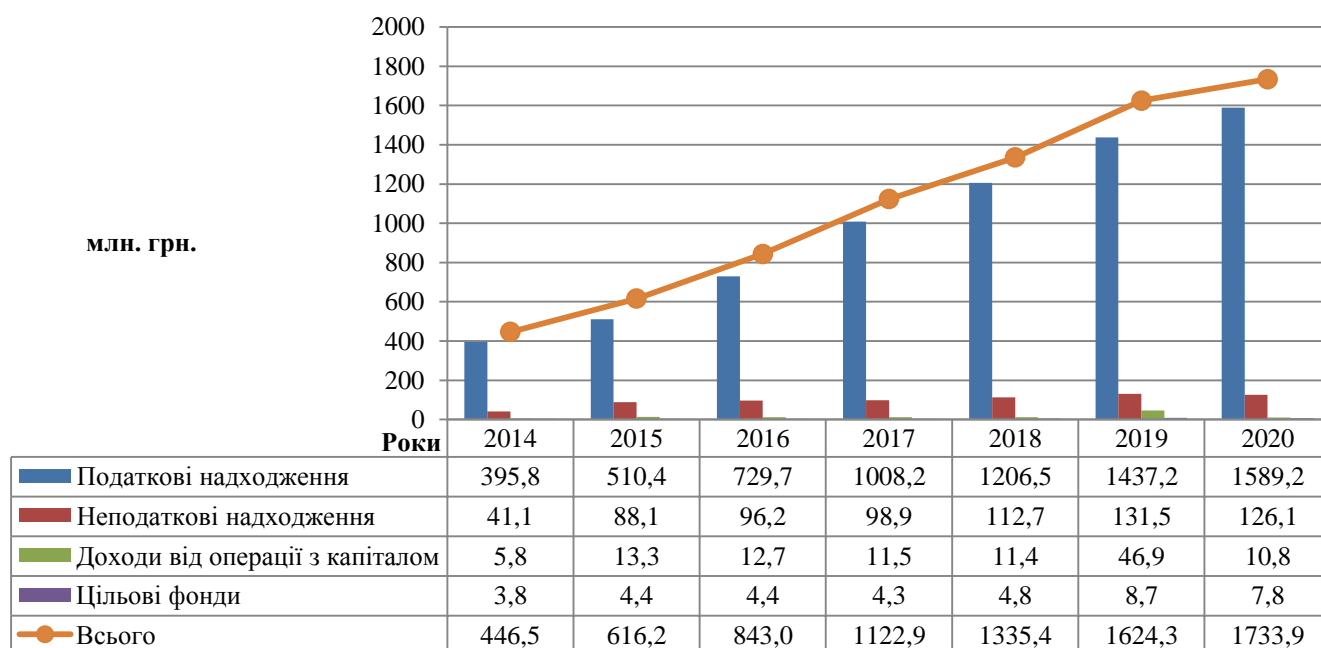

0,66% (з 0,91% до 0,25%). При цьому найбільшу частку серед неподаткових надходжень склали власні надходження бюджетних установ – 2,66%, а серед доходів від операцій з капіталом – кошти від продажу землі (1,75%).

Отже, у Вінницькій ОТГ спостерігається тенденція до формування доходів бюджету на рахунок податкових надходжень, частка яких становить майже 90%. Хоч зростання даного виду доходів і є позитивним явищем, проте треба оцінити якість та стійкість структури усіх доходів. Павлюк визначає «якість структури бюджету співвідношенням між податковими та неподатковими надходженнями бюджету» [61].

На рисунку 2.2. видно, що в середньому податкові надходження до бюджету Вінницької ОТГ перевищували неподаткові у 7,5 разів (якщо у 2014 р. таке перевищення склало 2,8 разів, а в 2020 – 12,1). Такий масштабний розрив між податковими та неподатковими доходами вказує на критично низьку якість структури доходів, що не відповідає нормам країн з розвинутою економікою, де податкові надходження бюджету перевищують неподаткові у 2-3 рази.

Розглянемо динаміку наповнення бюджету Тернопільської ОТГ, складену на основі додатку Ж (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Динаміка доходів Тернопільської ОТГ та їх складових (без міжбюджетних трансфертів) протягом 2014-2020 років, млн. грн.

Джерело: складено автором на основі додатку Ж

Так, впродовж досліджуваного періоду спостерігалась тенденція до зростання доходів Тернопільської ОТГ в середньому на 25,9% кожного року (не враховуючи зростання у 2015 році на 38,0% та у 2020 році – на 6,7%). Така тенденція є позитивною, оскільки вказує на зростання самостійності місцевого бюджету за рахунок акумулювання власних фінансових ресурсів, а саме за допомогою податкових надходжень.

Зростання податкових надходжень у 3,9 разів п 2014-2020 років було спричинено зростанням надходжень від ПДФО у 3,7 разів, акцизного податку – у 1,7 разів (з 2015 року) та місцевих податків – у 6,5 разів (за рахунок включення єдиного податку до місцевих податків та введення плати за землю у склад податку на майно). Детальніший аналіз податкових надходжень Тернопільської ОТГ поданий в п. 2.2.

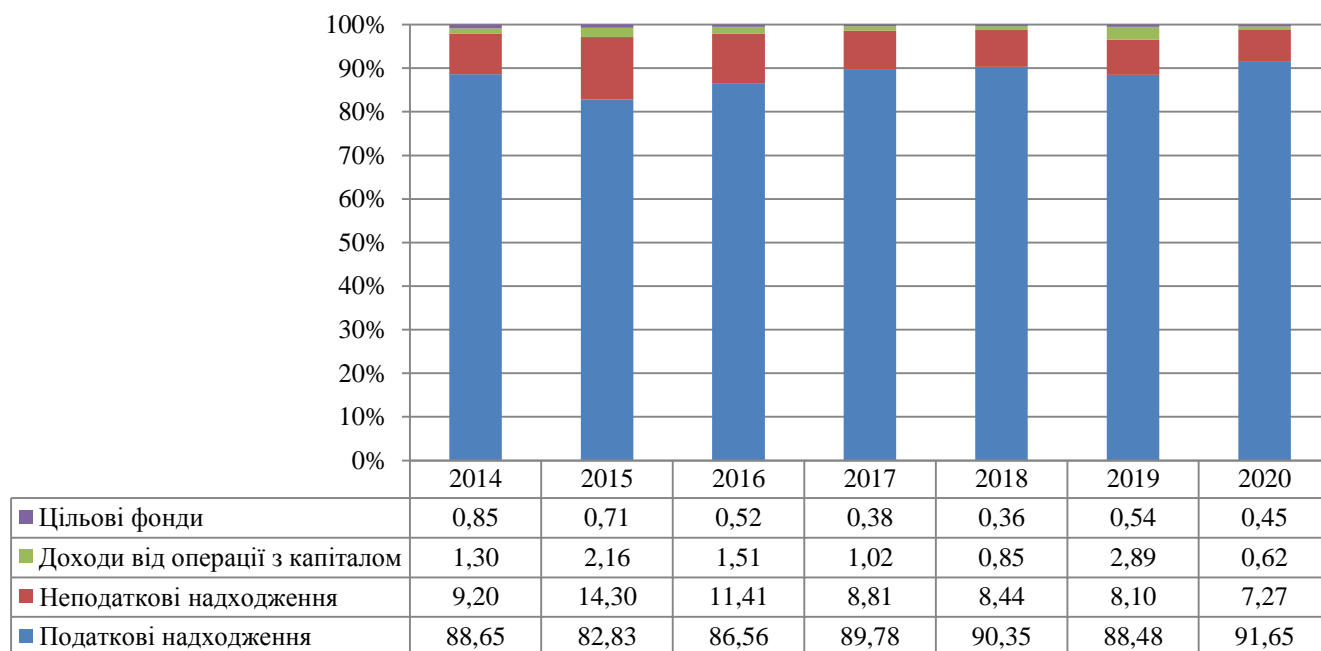
Неподаткові надходження впродовж досліджуваного періоду мали тенденцію до зростання впродовж 2014-2019 рр. з 41,1 до 131,5 млн. грн (у 3,2 рази), проте у 2020 році їхній обсяг зменшився на 4,1% і склав 126,1 млн. грн. Це було спричинено скороченням надходжень від адміністративних зборів та платежів, доходів від некомерційної господарської діяльності, а саме: плати за надання адміністративних послуг – на 45,7%, надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном – на 47,1%, державного мита – на 40,0%. Таке скорочення відбулося через впровадження карантинних обмежень в Україні та внаслідок спаду поступлень від Державної міграційної служби через зниження попиту на виготовлення закордонних паспортів.

Доходи від операції з капіталом мали нестабільну тенденцію протягом 2014-2020 років, постійно збільшуючись та скорочуючись в абсолютному вираженні (коливання динаміки в межах від -77,0% до +311,4%). Ця група доходів Тернопільської ОТГ складається з коштів від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності та з коштів від продажу землі несільськогосподарського призначення, а отже їхня динаміка повністю повторює динаміку доходів від операцій з капіталом. Така зміна пояснюється нерегулярністю проведення аукціонів щодо продажу/оренди землі чи комунального майна, а також вартістю укладених договорів, яка залежить від загальної площі майна що продається або орендується.

Надходження коштів до цільових фондів Тернопільської ОТГ мали ту ж тенденцію до нестабільності, яка коливалася в межах від -10,3% до +81,3%.

Отже, зростання доходів Тернопільської ОТГ (без міжбюджетних трансфертів) протягом 2014-2020 років у 3,9 разів відбулося переважно за рахунок зростання податкових надходжень також у 3,9 разів. Це є позитивним явищем, оскільки ці доходи є найбільш стабільними джерелами наповнення місцевого бюджету. При цьому, уповільнення темпів зростання доходів у 2020 році пояснюється введенням карантинних обмежень в зв'язку з поширенням пандемії COVID-19, під час яких закривалися підприємства, а отже і не сплачувалися повністю податки до бюджету.

Для більш детального аналізу доходів Тернопільської ОТГ потрібно дослідити динаміку їх основних складових, складену на основі додатку Й (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Структура доходів Тернопільської ОТГ (без міжбюджетних трансфертів) протягом 2014-2020 років, %

Джерело: складено автором на основі додатку Й

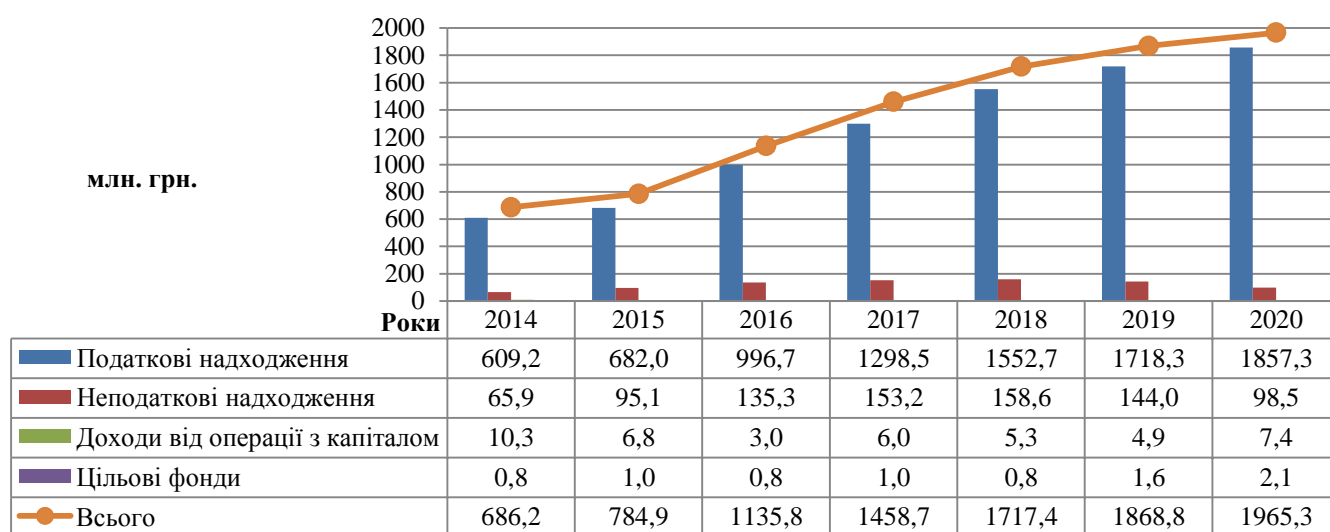
Аналізуючи динаміку структури доходів (без врахування міжбюджетних трансфертів) Тернопільської ОТГ за 2014-2020 рр., що відображено на рис. 2.4, варто відзначити, що найбільшим джерелом доходів були податкові надходження, частка яких зросла на 19,29% і склала 91,65% на кінець 2020 року. При цьому надходження від ПДФО у загальній структурі доходів станом на кінець 2020 року

(без врахування міжбюджетних трансфертів) склали 59,92%, єдиного податку – 15,36%, акцизного податку з роздрібної торгівлі підакцизними товарами – 7,63%, а плати за землю – 4,89%.

Частка інших джерел наповнення досліджуваного бюджету, навпаки скоротилася (присутня нестабільна динаміка впродовж усього досліджуваного періоду). Скорочення неподаткових надходжень склало 1,93% (з 9,20% до 7,27%), доходів від операцій з капіталом – на 0,68% (з 1,30% до 0,62%), цільових фондів – на 0,40% (з 0,85% до 0,45%). При цьому найбільшу частку серед неподаткових надходжень у 2020 році склали власні надходження бюджетних установ – 3,44%, а серед доходів від операцій з капіталом – кошти від продажу землі (0,44%).

Отже, у Тернопільській ОТГ спостерігається тенденція до формування доходів бюджету на рахунок податкових надходжень, частка яких становить більше 90%. Оцінюючи якість та стійкість структури усіх доходів можна побачити, що в середньому податкові надходження до міського бюджету Тернополя перевищували неподаткові у 9,6 разів (якщо у 2014 р. таке перевищення склало 9,6 разів, то в 2020 – 12,6). Такий масштабний розрив між податковими та неподатковими доходами вказує на критично низьку якість структури доходів бюджету Тернопільської ОТГ.

Розглянемо динаміку наповнення бюджету Сумської ОТГ (без міжбюджетних трансфертів), складену на основі додатку К (рис. 2.5).

Рис. 2.5. Динаміка доходів Сумської ОТГ та їх складових (без міжбюджетних трансфертів) протягом 2014-2020 років, млн. грн.

Джерело: складено автором на основі додатку К

Згідно з даними рисунку 2.5, впродовж досліджуваного періоду спостерігалась тенденція до зростання доходів Сумської ОТГ в середньому на 19,9% кожного року (не враховуючи зростання у 2016 році на 44,7% та у 2020 році – на 5,2%). Така тенденція є позитивною, оскільки вказує на зростання самостійності місцевого бюджету за рахунок акумулювання власних фінансових ресурсів, а саме за допомогою податкових надходжень.

Зростання податкових надходжень у 3,0 рази впродовж 2014-2020 років було спричинено зростанням надходжень від ПДФО у 2,9 разів, акцизного податку – у 2,3 рази (з 2015 року) та місцевих податків – у 6,0 рази (за рахунок включення єдиного податку до місцевих податків та введення плати за землю у склад податку на майно). Більш детальний аналіз податкових надходжень Сумської ОТГ поданий в п. 2.2.

Неподаткові надходження впродовж досліджуваного періоду мали тенденцію до зростання впродовж 2014-2018 рр. з 65,9 до 158,5 млн. грн (у 2,4 рази), проте у 2019-2020 рр. їхній обсяг зменшився спочатку на 9,2%, а потім ще на 31,5% і склав 143,9 та 98,5 млн. грн. відповідно. Це було спричинено скороченням надходжень від плати за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів – у 20,9 разів впродовж 2019-2020 рр., плати за надання адміністративних послуг – у 1,5 разів, власних надходжень бюджетних установ – у 1,8 разів. У 2020 році також скоротилися надходження від пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту – на 60,0%, державного мита – на 42,9%. Таке скорочення відбулося через заборону Кабінетом Міністрів України до 31.12.2019 розміщувати тимчасово вільні кошти загального фонду місцевих бюджетів на депозитних рахунках, що позбавило органи місцевого самоврядування права отримувати додаткові надходження до місцевих бюджетів у вигляді відсотків за користування депозитами у 2019 році та впровадження карантинних обмежень в Україні у 2020 році.

Доходи від операції з капіталом мали нестабільну тенденцію протягом 2014-2020 років, постійно збільшуючись та скорочуючись в абсолютному вираженні (коливання динаміки в межах від -56,7% до +106,9%). Ця група доходів Сумської ОТГ на більш як 80% складається з коштів від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності, динаміка яких повністю повторює динаміку доходів від

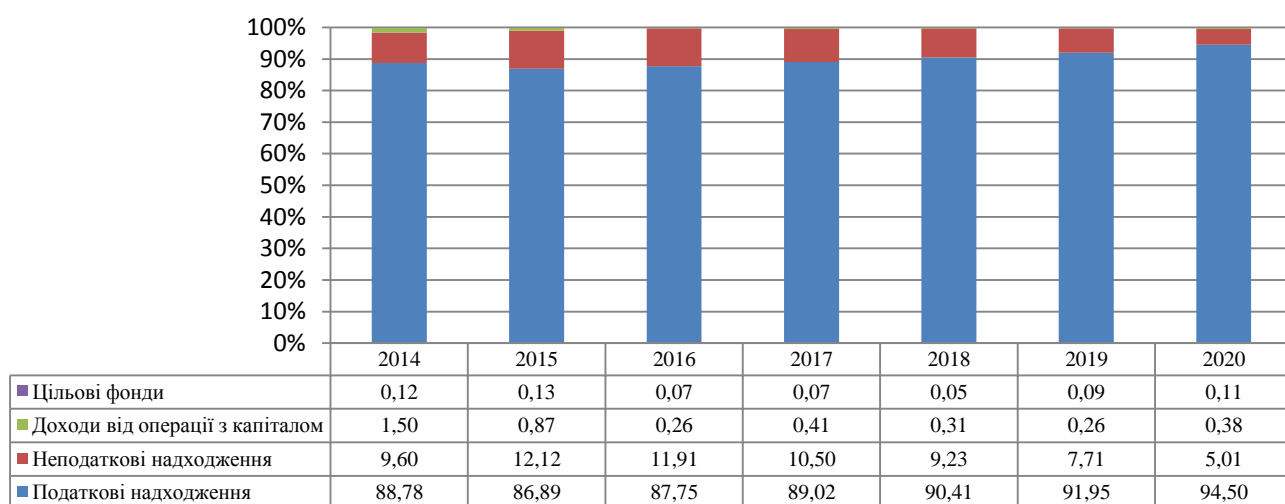
операцій з капіталом. Така зміна пояснюється нерегулярністю проведення аукціонів щодо продажу/оренди комунального майна, а також вартістю укладених договорів, яка залежить від загальної площі майна що продається або орендується. Так, якщо у 2018 р. було приватизовано 14 об'єктів вартістю 5,3 млн. грн, то у 2019 р. – 12 об'єктів вартістю 4,3 млн. грн, а в 2020 р. – 22 об'єкта вартістю 6,4 млн. грн. Таким чином, органи місцевого самоврядування Сумської ОТГ мають враховувати цей фактор невизначеності при формуванні бюджету на наступні роки.

Надходження коштів до цільових фондів Сумської ОТГ мали ту ж тенденцію до нестабільності, яка коливалася в межах від -20,0% до +100,0%. Надходження цільових фондів переважно складаються з коштів від ОСББ на проведення капітального ремонту житлового фонду.

Отже, зростання доходів Сумської ОТГ (без міжбюджетних трансфертів) протягом 2014-2020 років у 2,9 разів відбулося переважно за рахунок зростання податкових надходжень у 3,0 рази. Це є позитивним явищем, оскільки ці доходи є найбільш стабільними джерелами наповнення місцевого бюджету. При цьому, уповільнення темпів зростання доходів у 2020 році пояснюється введенням карантинних обмежень в зв'язку з поширенням пандемії COVID-19, під час яких закривалися підприємства, а отже і не сплачувалися податки до бюджету.

Для більш детального аналізу доходів Сумської ОТГ потрібно дослідити динаміку їх основних складових, складену на основі додатку Л (рис. 2.6).

Аналізуючи динаміку структури доходів (без врахування міжбюджетних трансфертів) Сумської ОТГ за 2014-2020 рр., що відображено на рис. 2.6, варто відзначити, що найбільшим джерелом доходів були податкові надходження, частка яких зросла на 5,73% і склала 94,50% на кінець 2020 року. При цьому надходження від ПДФО у структурі доходів станом на кінець 2020 року склали 64,46%, єдиного податку – 12,49%, плати за землю – 8,49%, а акцизного податку з роздрібною торгівлі підакцизними товарами – 7,97%.

Рис. 2.6. Структура доходів Сумської ОТГ (без міжбюджетних трансфертів) протягом 2014-2020 років, %

Джерело: складено автором на основі додатку Л

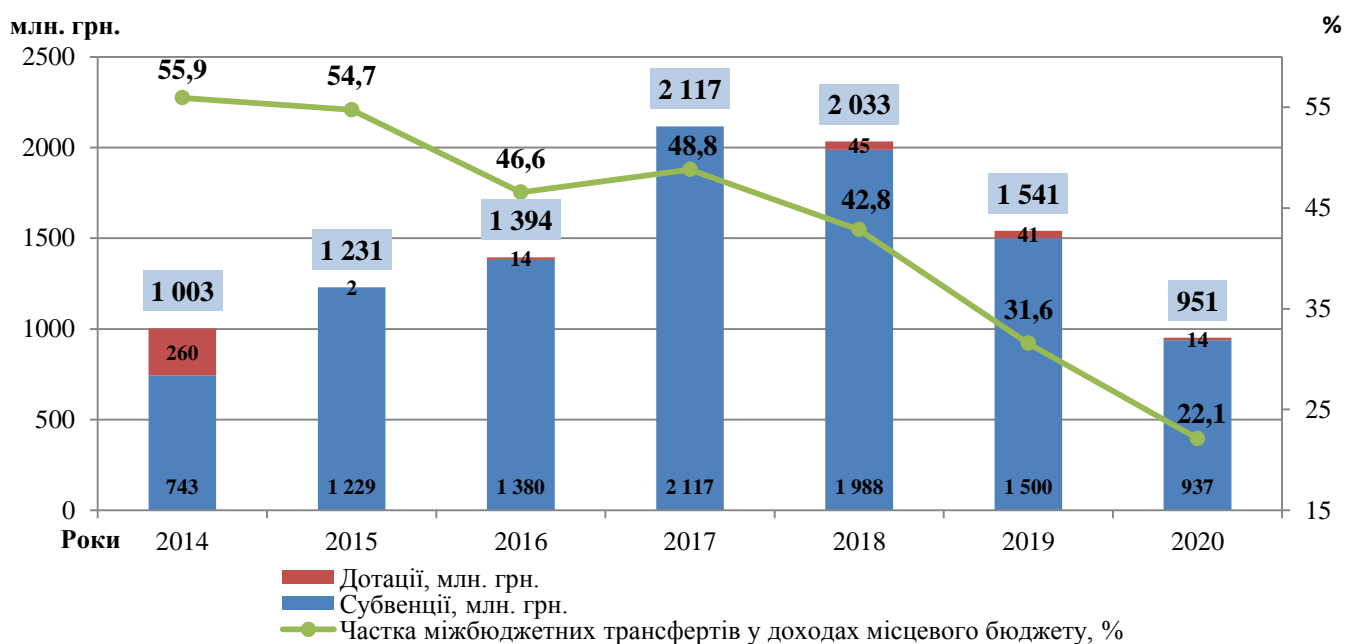
Частка інших джерел наповнення досліджуваного бюджету, навпаки скоротилася (присутня нестабільна динаміка впродовж усього досліджуваного періоду). Скорочення неподаткових надходжень склало 4,59% (з 9,60% до 5,01%), доходів від операцій з капіталом – на 1,12% (з 1,50% до 0,38%), цільових фондів – на 0,01% (з 0,12% до 0,11%). При цьому найбільшу частку серед неподаткових надходжень у 2020 році склали власні надходження бюджетних установ – 2,43%, а серед доходів від операцій з капіталом – кошти від продажу основного капіталу (0,33%).

Отже, у Сумській ОТГ спостерігається тенденція до формування доходів бюджету на рахунок податкових надходжень, частка яких становить більше 90%. Оцінюючи якість та стійкість структури усіх доходів можна побачити, що в середньому податкові надходження до міського бюджету Сум перевищували неподаткові у 10,4 рази (якщо у 2014 р. таке перевищення склало 9,2 рази, то в 2020 – 18,9). Такий масштабний розрив між податковими та неподатковими доходами вказує на критично низьку якість структури доходів бюджету Сумської ОТГ.

Вище ми проводили аналіз доходів місцевих бюджетів без врахування міжбюджетних трансфертів, щоб детальніше дослідити саме власні надходження окремих територіальних громад. Проте, щоб виконувати делеговані повноваження місцевим органам самоврядування не вистачає власних фінансових ресурсів, саме

тому виникає необхідність залучення міжбюджетних трансфертів з бюджетів вищих рівнів. Крім того, з їхньою допомогою відбувається вирівнювання бюджетної забезпеченості місцевих бюджетів, нівелюючи проблеми пов'язані зі специфікою розвитку регіонів та їх економічною спроможністю.

Аналіз динаміки міжбюджетних трансфертів Вінницької ОТГ проведено на основі даних, наведених у додатку М (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Динаміка міжбюджетних трансфертів в доходах Вінницької ОТГ та їх складових протягом 2014-2020 рр.

Джерело: складено автором на основі додатку М

Згідно з даними, наведеними на рисунку 2.7, спостерігалось зростання міжбюджетних трансфертів впродовж 2014-2017 рр. у 2,1 рази, досягнувши 2,1 млрд. грн. Проте, впродовж 2017-2020 років, навпаки, відбулося їхнє поступове скорочення у 2,2 рази, досягнувши позначки у 951 млн. грн. (на 5,2% менше, ніж у 2014 році). При цьому відбулося зменшення частки міжбюджетних трансфертів у доходах Вінницької ОТГ з 55,9% до 22,1%, що є позитивним явищем, оскільки вказує на зростання самостійності досліджуваного місцевого бюджету та зацікавленість місцевої влади в нарощенні власної фінансової бази.

Варто зазначити, що в ході бюджетно-податкових змін з 2015 року важливого значення почали набувати субвенції (освітня, медична, на соціальний захист

населення, на надання місцевими бюджетами пільг та житлових субсидій населенню на оплату комунальних послуг та інші), які є цільовими міжбюджетними трансфертами, проте при цьому виконують роль вирівнювання.

В загальній структурі міжбюджетних трансфертів Вінницької ОТГ переважають субвенції, частка яких коливається в межах 97-99% (крім 2014 року, коли частка склала 74,1% та в 2017 році з часткою 100,0%) (рис. 2.7). При цьому найбільшу частку в структурі становить освітня субвенція, яка з кожним роком зростала як в абсолютному, так і в відносному значенні і склала 59,9% (569,2 млн. грн.) на кінець 2020 року.

Протягом 2014-2019 років значну частку в загальній структурі займала субвенція на соціальний захист населення (коливання в межах 41,7-65,9%), хоч і з 2017 року в абсолютному вираженні їхня сума постійно зменшувалася. Проте у 2020 році, в зв'язку із необхідністю вивільнення фінансового ресурсу в обсязі 97,05 млрд. грн. на формування Фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками Урядом розроблено Законопроект №3279, згідно з яким відбулося скорочення ряду видатків з державного бюджету [76]. Так, не відбувалося фінансування субвенцій на виплату допомог сім'ям з дітьми та малозабезпеченим сім'ям, на надання пільг та субсидій населенню на оплату житлово-комунальних послуг та на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу.

Така ж ситуація відбулася і з медичною субвенцією, частка якої скоротилася з 20,5% у 2015 році до 7,6% у 2020 році (у абсолютному вираженні скорочення склало 28,6%). При цьому зросла субвенція на реформування регіональних систем охорони здоров'я, яка склала 20,2% у загальній структурі в 2020 році.

Варто зазначити, що через запровадження змінами до Бюджетного кодексу у 2015 році освітньої та медичної субвенцій держава фінансує покриття поточних видатків у сфері освіти та медицини (у т. ч. видатки на заробітну плату викладачів та медичного персоналу), що становлять лівову частку їхніх видатків.

Крім цього відбулося запровадження нової системи вирівнювання, згідно з якою скасовується дотація вирівнювання і запроваджується базова (реверсна)

дотація. Так, якщо у 2014 році дотація вирівнювання Вінницької ОТГ складала 23,3% від усіх міжбюджетних трансфертів (233,4 млн. грн.), то у наступні роки стабілізаційна дотація не перевищувала 1% (а протягом 2015-2020 рр. була присутня реверсна дотація, розмір якої зростав кожного року з 24,2 млн. грн. у 2015 р. до 181,6 млн. грн. у 2020 р.).

Аналіз динаміки міжбюджетних трансфертів Тернопільської ОТГ проведено на основі даних, наведених у додатку Н (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Динаміка міжбюджетних трансфертів в доходах Тернопільської ОТГ та їх складових протягом 2014-2020 рр.

Джерело: складено автором на основі додатку Н

Згідно з даними, наведеними на рисунку 2.8, спостерігалось зростання міжбюджетних трансфертів впродовж 2014-2017 рр. у 2,9 разів, досягнувши 1,2 млрд. грн. Проте, впродовж 2017-2020 років, навпаки, відбулося їхнє поступове скорочення у 1,7 разів, досягнувши позначки у 708 млн. грн. (у 1,7 разів більше, ніж у 2014 році). При цьому відбулося зменшення частки міжбюджетних трансфертів у доходах Тернопільської ОТГ з 48,3% до 29,0%, що є позитивним явищем, оскільки вказує на зростання самостійності досліджуваного місцевого бюджету та зацікавленість місцевої влади в нарощенні власної фінансової бази.

В загальній структурі міжбюджетних трансфертів Тернопільської ОТГ переважають субвенції, частка яких коливається в межах 97-99% (крім 2014 року, коли частка склала 62,8% і в 2015 та 2018 роках з часткою 100,0%). При цьому найбільшу частку в структурі становить освітня субвенція, яка з кожним роком зростала як в абсолютному, так і в відносному значенні і склала 54,7% (387,2 млн. грн.) на кінець 2020 року.

Протягом 2014-2019 років значну частку в загальній структурі займала субвенція на соціальний захист населення (коливання в межах 38,6-61,4%), хоч і з 2017 року в абсолютному вираженні їхня сума постійно зменшувалася. Проте у 2020 році, в зв'язку із поширенням коронавірусу, відбулося скорочення видатків на соціальний захист з державного бюджету. Така ж ситуація відбулася і з медичною субвенцією, частка якої скоротилася з 20,9% у 2015 році до 6,1% у 2020 році (у абсолютному вираженні скорочення склало 3,3 рази). При цьому зросла субвенція на реформування регіональних систем охорони здоров'я, яка склала 3,8% у загальній структурі в 2020 році.

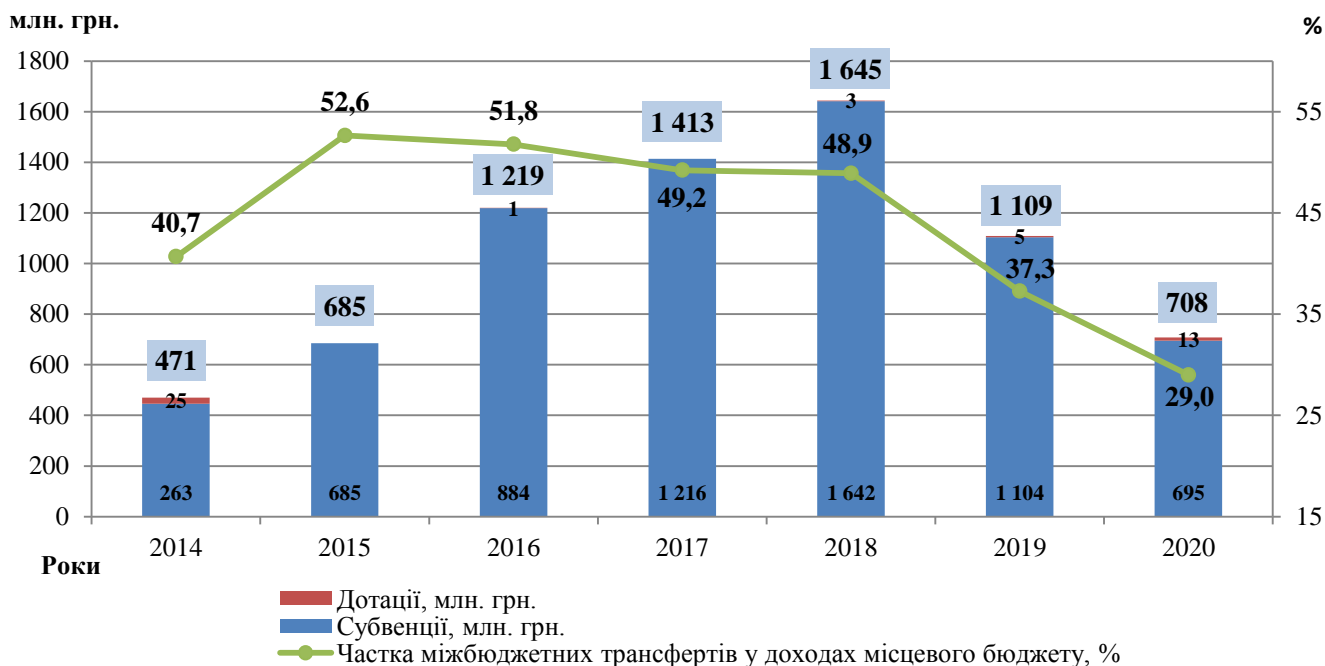
Велику частку в загальній структурі трансфертів у 2019-2020 рр. посіла субвенція на капітальне будівництво (3,6% та 26,9% відповідно), з якої фінансувалося будівництво нових і ремонт існуючих палаців спорту на суму 35 млн. грн. у 2019 році та реконструювання шляхопроводу через залізничну колію вул. Об'їзна в районі Гайової м. Терн на суму 190 млн. грн. у 2020 році.

Дотація вирівнювання у 2014 році Тернопільської ОТГ складала 36,7% від усіх міжбюджетних трансфертів (153,3 млн. грн.), але у наступні роки стабілізаційна дотація не перевищувала 3% (протягом 2015-2020 рр. була присутня реверсна дотація, розмір якої у 2020 р. склав 55,2 млн. грн.).

Аналіз динаміки міжбюджетних трансфертів Сумської ОТГ проведено на основі даних, наведених у додатку П (рис. 2.9):

Згідно з даними, наведеними на рисунку 2.9, спостерігалось зростання міжбюджетних трансфертів впродовж 2014-2018 рр. у 3,5 разів, досягнувши 1,6 млрд. грн. Проте, впродовж 2018-2020 років, навпаки, відбулося їхнє поступове

скорочення у 2,3 рази, досягнувши позначки у 707,8 млн. грн. (у 1,5 разів більше, ніж у 2014 році).

Рис. 2.9. Динаміка міжбюджетних трансфертів в доходах Сумської ОТГ та їх складових протягом 2014-2020 рр.

Джерело: складено автором на основі додатку П

При цьому, відбулося зменшення частки міжбюджетних трансфертів у доходах Сумської ОТГ з 40,7% до 29,0%, що є позитивним явищем, оскільки вказує на зростання самостійності досліджуваного місцевого бюджету та зацікавленість місцевої влади в нарощенні власної фінансової бази.

В загальній структурі міжбюджетних трансфертів Сумської ОТГ переважають субвенції, частка яких коливається в межах 99% (крім 2014 року, коли частка склала 94,7% і в 2015 та 2017 роках з часткою 100,0%). При цьому найбільшу частку в структурі становить освітня субвенція, яка з кожним роком зростала як в абсолютному, так і в відносному значенні і склала 61,5% (378,4 млн. грн.) на кінець 2020 року.

Протягом 2014-2019 років значну частку в загальній структурі займала субвенція на соціальний захист населення (коливання в межах 42,9-64,9%), хоч і з 2016 року в абсолютному вираженні їхня сума постійно зменшувалася. Проте у 2020 році, в зв'язку із поширенням коронавірусу, відбулося скорочення видатків на

соціальний захист з державного бюджету. Така ж ситуація відбулася і з медичною субвенцією, частка якої скоротилася з 20,2% у 2015 році до 8,6% у 2020 році (у абсолютному вираженні скорочення склало 3,5 разів).

Велику частку в загальній структурі трансфертів у 2018-2020 рр. посіла субвенція на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання вулиць і доріг комунальної власності (2,8%, 4,4% та 19,5% відповідно) в рамках проекту «Велике будівництво».

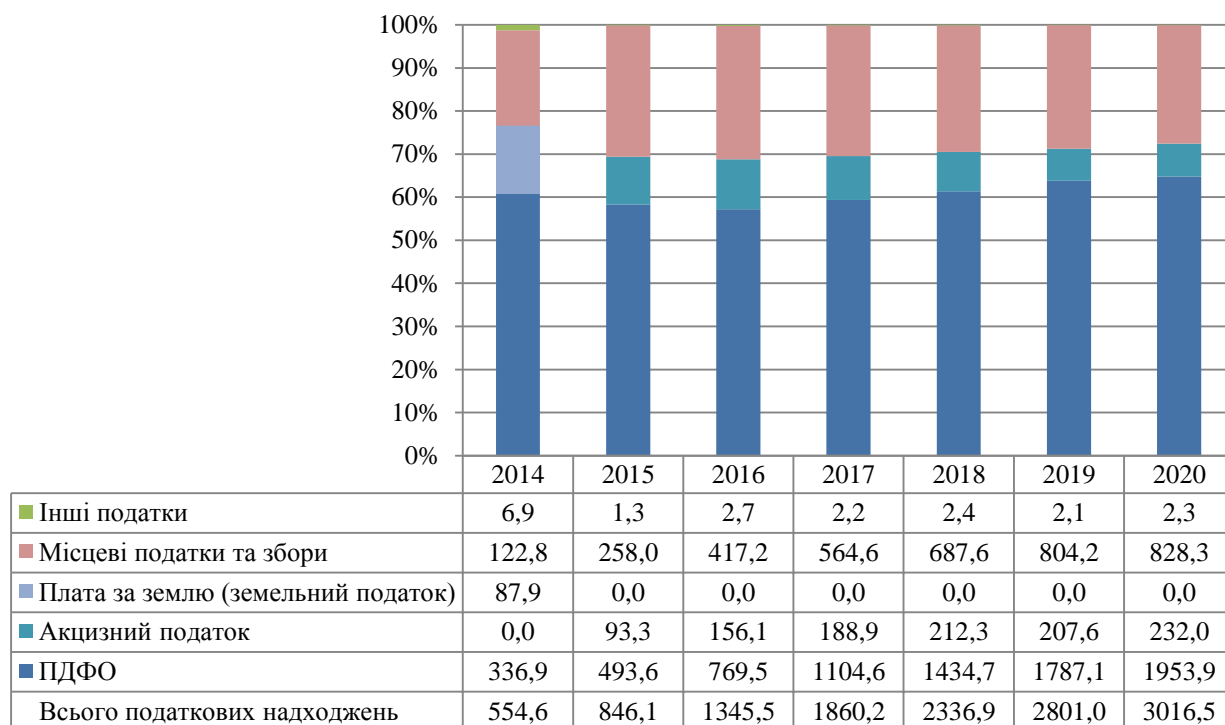
Дотація вирівнювання у 2014 році Сумській ОТГ складала 4,0% від усіх міжбюджетних трансфертів (18,7 млн. грн.), але у наступні роки стабілізаційна дотація не перевищувала 0,5% (протягом 2015-2020 рр. була присутня реверсна дотація, розмір якої зріс з 67,2 млн. грн. у 2015 р. до 108,1 млн. грн. у 2020 р.).

Таким чином, протягом 2014-2020 років у Вінницькій, Тернопільській та Сумській ОТГ спостерігалася тенденція до зростання власних надходжень цих місцевих бюджетів (попри їхнє зменшення в 2020 році через введення карантинних обмежень) та зменшення обсягів міжбюджетних трансфертів. Це вказує на ефективність виконання обраного напрямку бюджетно-податкових реформ на децентралізацію фінансових ресурсів та збільшення самостійності місцевих бюджетів. При цьому, постає питання покращення якості структури місцевих бюджетів через значне переважання податкових надходжень над неподатковими.

2.2. Аналіз впливу бюджетно-податкових реформ на формування доходів місцевих бюджетів

Основою бюджетно-податкових реформ в Україні є зміна нормативів відрахування загальнодержавних податків (ПДФО та податку на прибуток) та розширення можливостей залучення місцевими органами влади власних фінансових ресурсів за допомогою місцевих податків та зборів. Саме тому аналіз впливу цих реформ на формування доходів місцевих бюджетів потрібно через аналіз їхніх податкових надходжень.

Динаміка складу та структури податкових надходжень Вінницької ОТГ за 2014-2020 рр. представлена в додатках Д-Е (рис. 2.10).

Рис. 2.10. Динаміка обсягу податкових надходжень до бюджету Вінницької ОТГ протягом 2014-2020 років, млн. грн.

Джерело: складено автором на основі додатків Д-Е

Як видно з рисунку 2.10 та попередньо досліджено в п. 2.1, протягом досліджуваного періоду відбувалося зростання податкових надходжень Вінницької ОТГ, що є позитивним явищем.

Найбільшим за розміром елементом в податкових надходженнях залишився ПДФО, не зважаючи на зміни в ході бюджетно-податкових реформ (зміна норми відрахування з 75% до 60%; збільшення ставки податку з 15% до 18%; скасування ЄСВ з зарплати громадян з 2016 року). При цьому його частка в загальній структурі зросла на 4,1% і станом на кінець 2020 року становила 64,8%. Головною причиною зростання ПДФО є зростання мінімальної заробітної плати з 1218 грн. у 2014 році до 5000 грн. в 2020 році (зростання у 4,1 рази) і як наслідок середньої заробітної плати з 3244 грн. до 12251 грн. (у 3,8 разів) у Вінницькій області [77]. Таке непропорційне зростання ПДФО та мінімальної заробітної плати (5,8 разів проти 4,1 рази) свідчить про зростання податкового навантаження на трудові доходи громадян.

При цьому головною проблемою цього податку є те, що він надходить до того місцевого бюджету, в якому зареєстрована юридична адреса податкового агента (підприємства, установи, організації тощо), а не за місцем проживання платника податку (працівника), де він отримує майже всі суспільні послуги (з охорони здоров'я, освіти, соціального захисту тощо).

Після реформування місцевих податків та зборів (зменшення їхньої кількості з 14 до 5; внесення до їхнього складу єдиного податку; створення податку на майно, який включає в себе податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок та плату за землю) їхня частка в загальній структурі доходів місцевого бюджету зростає з 6,9% до 19,3%, а у структурі податкових надходжень – з 22,1% до 27,5% відповідно (рис.2.11).

Рис. 2.11. Динаміка частки місцевих податків і зборів в податкових надходженнях Вінницької ОТГ протягом 2014-2020 років

Джерело: складено автором на основі додатків Д-Е

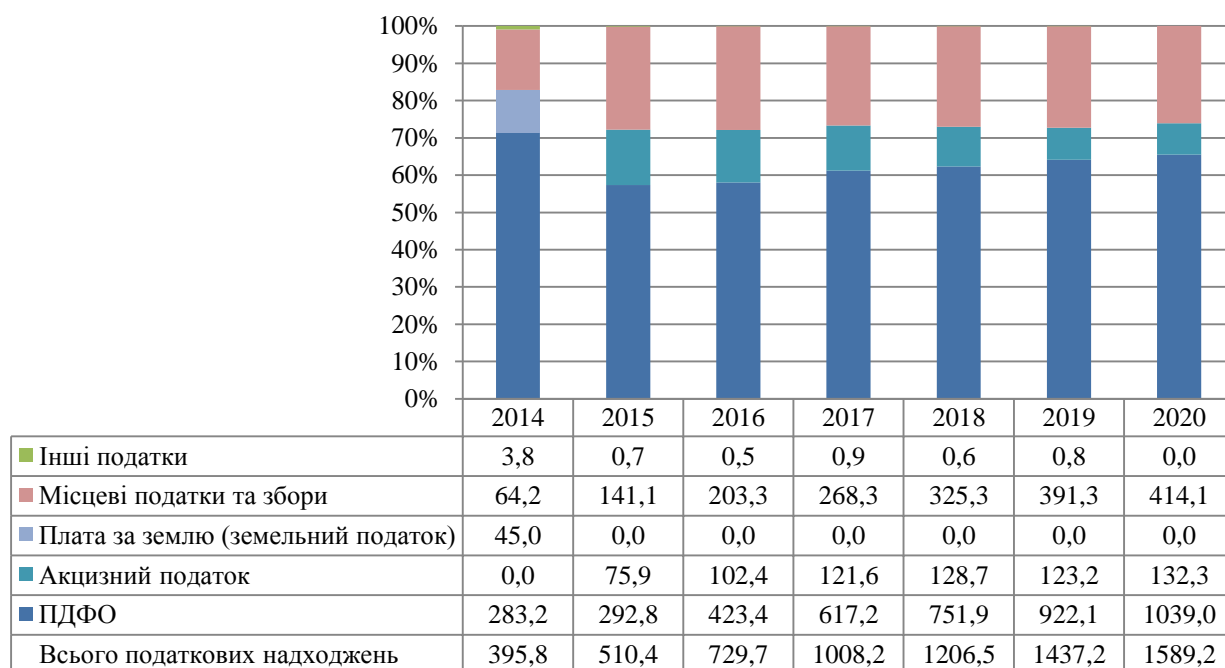
Це є позитивним явищем, оскільки вказує на розширення фінансової самостійності Вінницької ОТГ та реалізацію реформи децентралізації.

Третім за часткою в структурі податкових надходжень є акцизний податок з роздрібного продажу підакцизних товарів (алкогольні напої, пиво, тютюнові вироби,

пальне), який справляється за ставкою 5% від вартості реалізованих товарів. При цьому його частка в структурі впродовж 2015-2020 рр. скоротилася з 11,0% до 7,7% (в абсолютному вираженні ріст склав 2,5 рази). Зростання обсягів акцизного податку було спричинено вигідним розташуванням Вінницької ОТГ, в якій розташований обласний центр з великою кількістю автозаправних станцій, супермаркетів та торговельних підприємств. Також велике значення має запровадження РРО для правильного обліку реалізованих підакцизних товарів, з яких сплачується податок.

Отже, в структурі податкових надходжень Вінницької ОТГ протягом 2014-2020 років найбільшу частку склали надходження від ПДФО, місцевих податків та зборів та акцизного податку.

Динаміка складу та структури податкових надходжень Тернопільської ОТГ за 2014-2020 рр. представлена в додатках Ж-Й (рис. 2.12).

Рис. 2.12. Динаміка обсягу податкових надходжень до бюджету Тернопільської ОТГ протягом 2014-2020 років, млн. грн.

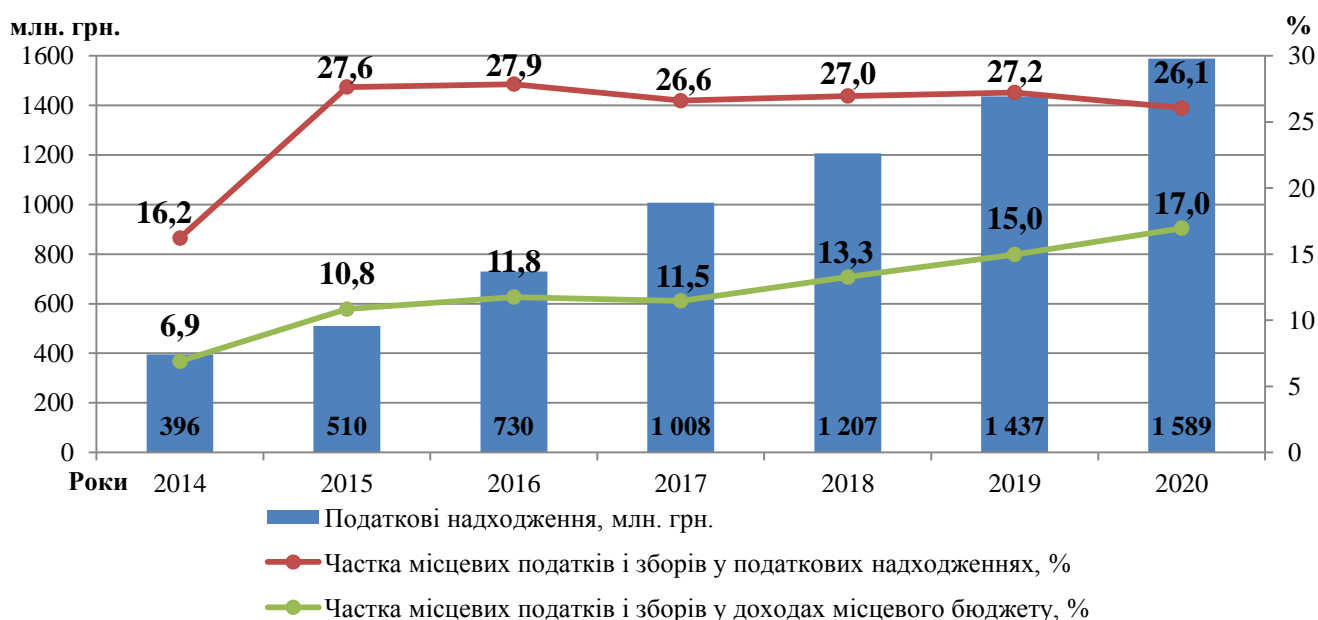
Джерело: складено автором на основі додатків Ж-Й

Як видно з рисунку 2.12 та попередньо досліджено в п. 2.1, протягом досліджуваного періоду відбувалося зростання податкових надходжень Тернопільської ОТГ, що є позитивним явищем.

Найбільшим за розміром елементом в податкових надходженнях залишився ПДФО, частка в загальній структурі якого скоротилася на 6,2% і станом на кінець 2020 року становила 65,4%. Хоча в абсолютному вираженні надходження від ПДФО зросли у 3,7 разів (з 283,2 до 1039,0 млн. грн.). Головною причиною зростання ПДФО, як вже зазначалося є зростання мінімальної заробітної плати у 4,1 рази і як наслідок середньої заробітної плати у 3,8 разів.

Частка місцевих податків та зборів в загальній структурі доходів місцевого бюджету зросла з 6,9% до 17,0%, а у структурі податкових надходжень – з 16,2% до 26,1% відповідно (рис. 2.13).

Рис. 2.13. Динаміка частки місцевих податків і зборів в податкових надходженнях Тернопільської ОТГ протягом 2014-2020 років

Джерело: складено автором на основі додатків Ж-Й

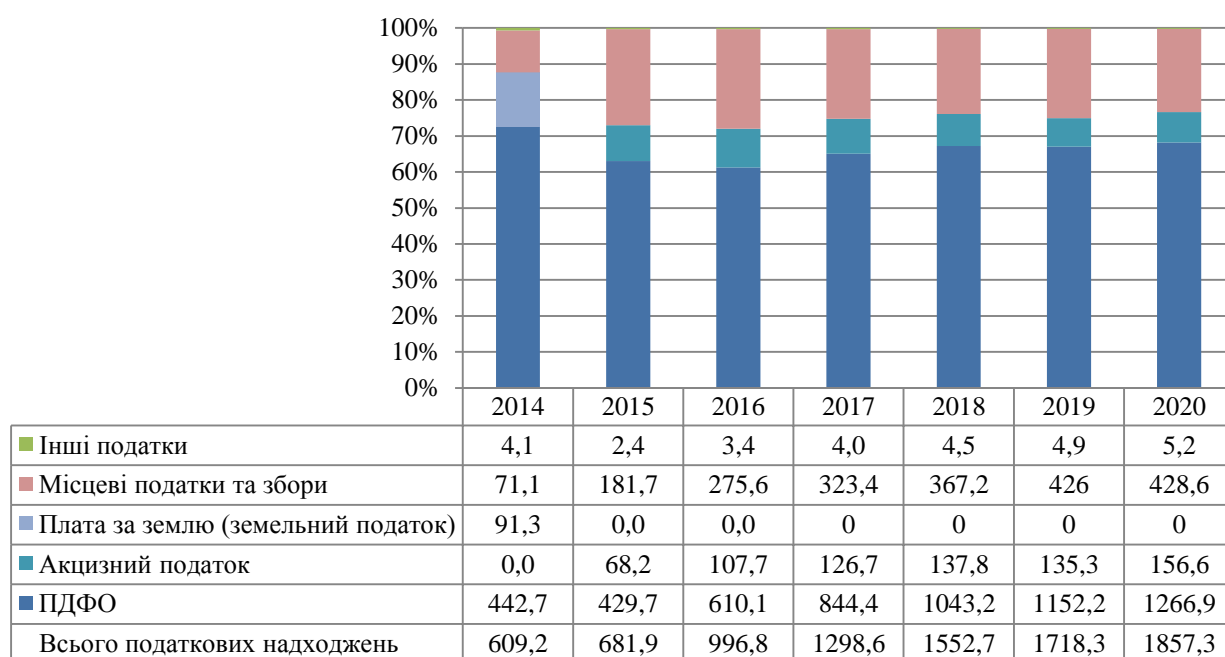
Це є позитивним явищем, оскільки вказує на розширення фінансової самостійності Тернопільської ОТГ та реалізацію реформи децентралізації.

Третім за часткою в структурі податкових надходжень є акцизний податок з роздрібного продажу підакцизних товарів, частка якого в структурі впродовж 2015-2020 рр. скоротилася з 14,9% до 8,3% (в абсолютному вираженні ріст склав 1,7 разів). Зростання обсягів акцизного податку було спричинено вигідним розташуванням Тернопільської ОТГ, в якій розташований обласний центр з великою кількістю автозаправних станцій, супермаркетів та торговельних підприємств. Також велике

значення має запровадження РРО для правильного обліку реалізованих підакцизних товарів, з яких сплачується податок.

Отже, в структурі податкових надходжень Тернопільської ОТГ протягом 2014-2020 років найбільшу частку склали надходження від ПДФО, місцевих податків та зборів та акцизного податку.

Динаміка складу та структури податкових надходжень Сумської ОТГ за 2014-2020 рр. представлена в додатках К-Л (рис. 2.14).

Рис. 2.14. Динаміка обсягу податкових надходжень до бюджету Сумської ОТГ протягом 2014-2020 років, млн. грн.

Джерело: складено автором на основі додатків К-Л

Як видно з рисунку 2.14 та попередньо досліджено в п. 2.1, протягом досліджуваного періоду відбувалося зростання податкових надходжень Сумської ОТГ, що є позитивним явищем.

Найбільшим за розміром елементом в податкових надходженням залишився ПДФО, частка в загальній структурі якого скоротилася на 4,5% і станом на кінець 2020 року становила 68,2%. Хоча в абсолютному вираженні надходження від ПДФО зросли у 2,9 разів (з 442,7 до 1244,9 млн. грн.). Головною причиною зростання ПДФО, як вже зазначалося є зростання мінімальної заробітної плати у 4,1 рази і як наслідок середньої заробітної плати у 3,8 разів.

Частка місцевих податків та зборів в загальній структурі доходів місцевого бюджету зросла з 6,9% до 16,6%, а у структурі податкових надходжень – з 11,7% до 23,1% відповідно (рис. 2.15).

Рис. 2.15. Динаміка частки місцевих податків і зборів в податкових надходженнях Сумської ОТГ протягом 2014-2020 років

Джерело: складено автором на основі додатків К-Л

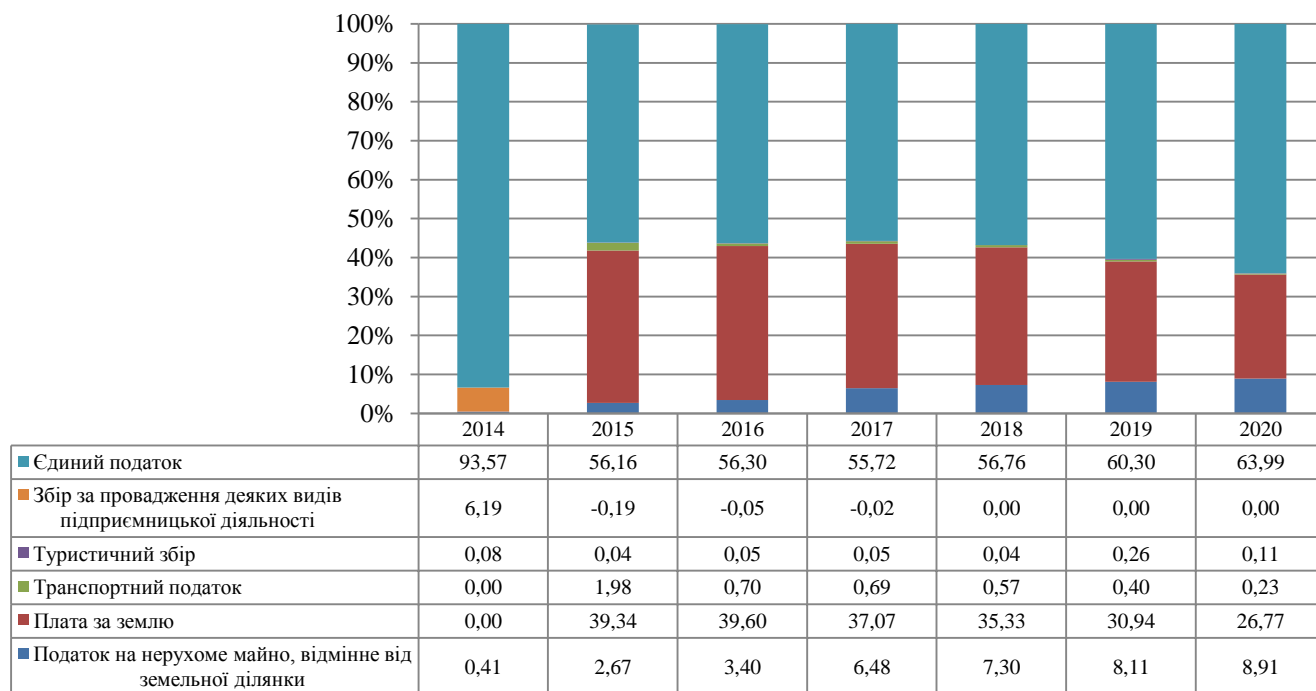
Це є позитивним явищем, оскільки вказує на розширення фінансової самостійності Сумської ОТГ та реалізацію реформи децентралізації.

Третім за часткою в структурі податкових надходжень є акцизний податок з роздрібного продажу підакцизних товарів, частка якого в структурі впродовж 2015-2020 рр. скоротилася з 10,0% до 8,4% (в абсолютному вираженні ріст склав 2,3 рази). Зростання обсягів акцизного податку було спричинено вигідним розташуванням Сумської ОТГ, в якій розташований обласний центр з великою кількістю автозаправних станцій, супермаркетів та торговельних підприємств. Також велике значення має запровадження РРО для правильного обліку реалізованих підакцизних товарів, з яких сплачується податок.

Отже, в структурі податкових надходжень Сумської ОТГ протягом 2014-2020 років найбільшу частку склали надходження від ПДФО, місцевих податків та зборів, а також акцизного податку.

Важливим є аналіз місцевих податків та зборів, оскільки якщо на справляння загальнодержавних податків місцева влада не має безпосереднього впливу, то на місцеві податки в неї є певна самостійність (встановлення ставок, об'єкта оподаткування, податкових пільг тощо).

Аналіз місцевих податків та зборів Вінницької ОТГ наведено на рисунку 2.16.

Рис. 2.16. Динаміка структури місцевих податків та зборів бюджету Вінницької ОТГ протягом 2014-2020 років, %

Джерело: складено автором на основі додатків Д-Е

Згідно даних рисунку 2.16, найбільшу частку в структурі місцевих податків і зборів посідає єдиний податок, який складає 63,99% станом на кінець 2020 року. Його зростання в абсолютному вираженні склало 4,6 разів (з 114,9 до 530,0 млн. грн.) протягом 2014-2020 років, що є позитивним явищем. Це зростання відбулося за рахунок зростання мінімальної заробітної плати, на основі якої відбувався розрахунок єдиного податку для всіх груп платників до 2017 року, а з 2017 року – також за рахунок зростання прожиткового мінімуму для працездатних осіб (перша група платників) та зростання обсягів доходів платників третьої групи. Також важливе значення має полегшення відкриття власного бізнесу, через що збільшилася кількість фізичних осіб – підприємців та суб'єктів малого підприємництва.

При цьому різке зменшення єдиного податку з 93,57% в 2014 році до 56,16% в 2015 році було спричинено включенням до місцевих податків і зборів податку на майно у складі плати на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плати за землю та транспортного податку.

Друге місце у структурі місцевих податків та зборів Вінницької ОТГ займає плата за землю, частка якої скоротилася з 39,34% у 2015 році до 26,77%. Це відбулося за рахунок зростання більшими темпами надходжень від єдиного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. При цьому в абсолютному вираженні надходження від плати за землю зросли у 2,2 рази (з 101,5 до 221,7 млн. грн.).

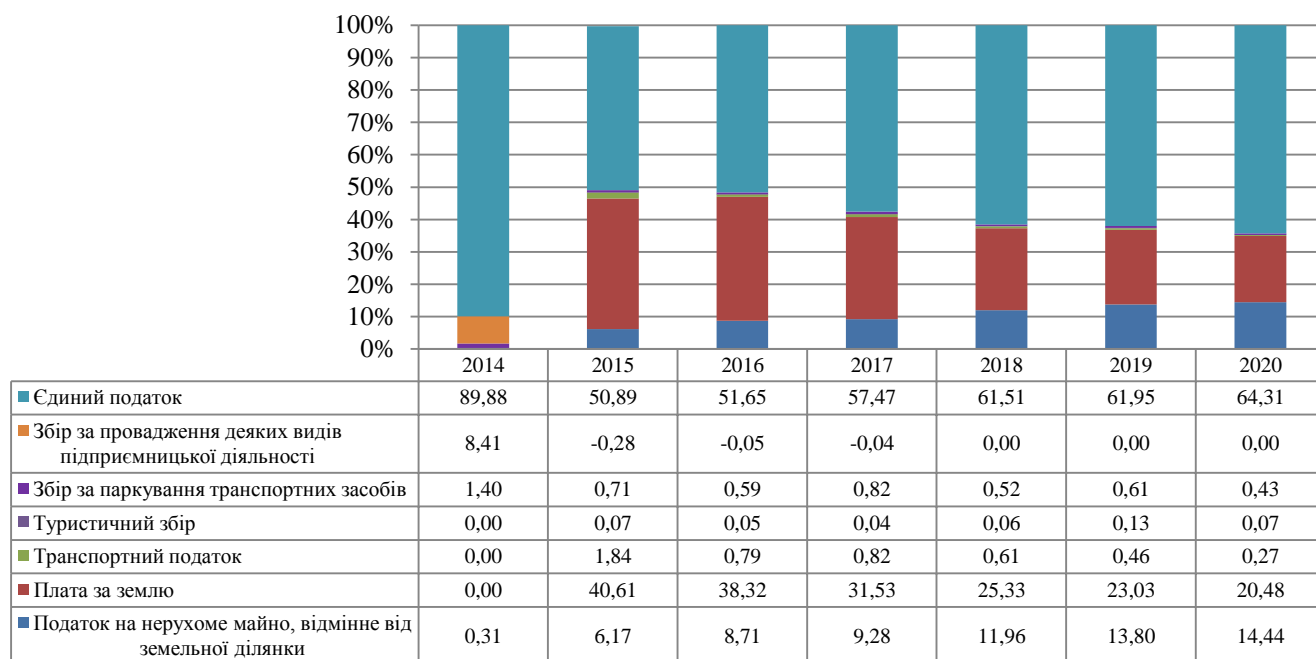
До чинників, які спричинили зростання плати за землю можна віднести зростання нормативної грошової оцінки земельних ділянок, що перебувають на території ОТГ (зростання земельного податку) та зростання ставки орендної плати. «На це могло вплинути загострення дестабілізаційних процесів в економіці країни, які стали поштовхом для підвищення вартості землі» [35].

Суттєвим джерелом наповнення місцевого бюджету в складі місцевих податків та зборів є податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, частка якого зросла з 0,41% до 8,91% протягом 2014-2020 років, а в абсолютному вираженні – у майже 150 разів (з 0,5 до 73,8 млн. грн.). Зростання даного податку головним чином спричинено зростанням мінімальної заробітної плати, на основі якої встановлюється ставка податку.

Аналіз місцевих податків та зборів Тернопільської ОТГ наведено на рисунку 2.17.

Найбільшу частку в структурі місцевих податків і зборів посідає єдиний податок, який складає 64,31% станом на кінець 2020 року. Його зростання в абсолютному вираженні склало 4,6 разів (з 57,7 до 266,3 млн. грн.) протягом 2014-2020 років, що є позитивним явищем. Це відбулося за рахунок зростання мінімальної заробітної плати, на основі якої відбувався розрахунок єдиного податку для всіх груп платників до 2017 року, а з 2017 року – також за рахунок зростання

прожиткового мінімуму для працездатних осіб (перша група платників) та зростання обсягів доходів платників третьої групи.

Рис. 2.17. Динаміка структури місцевих податків та зборів бюджету Тернопільської ОТГ протягом 2014-2020 років, %

Джерело: складено автором на основі додатків Ж-Й

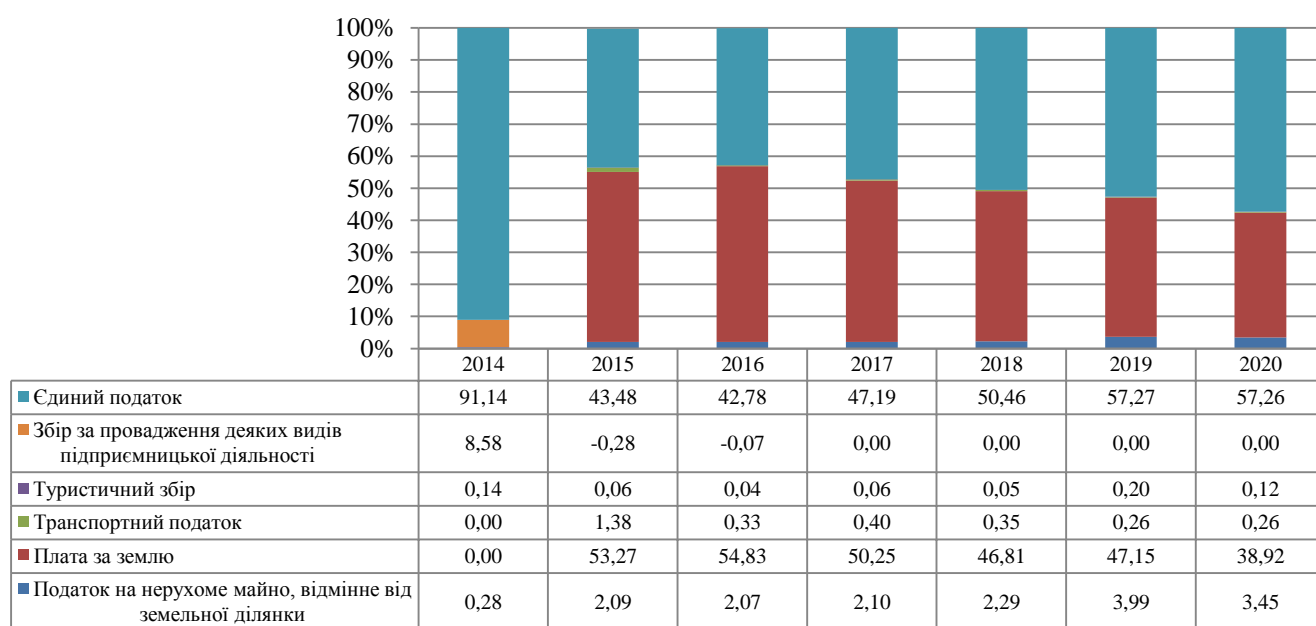
Також важливе значення має полегшення відкриття власного бізнесу, через що збільшилася кількість фізичних осіб – підприємців та суб'єктів малого підприємництва.

При цьому, різке зменшення єдиного податку з 89,88% в 2014 році до 50,89% в 2015 році було спричинено включенням до місцевих податків і зборів податку на майно.

Друге місце у структурі місцевих податків та зборів Тернопільської ОТГ займає плата за землю, частка якої скоротилася з 40,61% у 2015 році до 20,48%. Це відбулося за рахунок зростання більшими темпами надходжень від єдиного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. При цьому в абсолютному вираженні надходження від плати за землю зросли у 1,5 рази (з 57,3 до 84,8 млн. грн.). До чинників, які спричинили зростання плати за землю можна віднести зростання нормативної грошової оцінки земельних ділянок, що перебувають на території ОТГ та зростання ставки орендної плати.

Суттєвим джерелом наповнення місцевого бюджету в складі місцевих податків та зборів є податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, частка якого зросла з 0,31% до 14,44% протягом 2014-2020 років, а в абсолютному вираженні – у майже 300 разів (з 0,2 до 73,8 млн. грн.). Зростання даного податку головним чином спричинено зростанням мінімальної заробітної плати, на основі якої встановлюється ставка податку.

Аналіз місцевих податків та зборів Сумської ОТГ наведено на рис. 2.18.

Рис. 2.18. Динаміка структури місцевих податків та зборів бюджету Сумської ОТГ протягом 2014-2020 років, %

Джерело: складено автором на основі додатків К-Л

Найбільшу частку в структурі місцевих податків і зборів посідає єдиний податок, який складає 57,26% станом на кінець 2020 року. Його зростання в абсолютному вираженні склало 3,8 разів (з 64,8 до 245,4 млн. грн.) протягом 2014-2020 років, що є позитивним явищем. Це відбулося за рахунок зростання мінімальної заробітної плати, на основі якої відбувався розрахунок єдиного податку для всіх груп платників до 2017 року, а з 2017 року – також за рахунок зростання прожиткового мінімуму для працездатних осіб (перша група платників) та зростання обсягів доходів платників третьої групи. Також важливе значення має полегшення відкриття власного бізнесу, через що збільшилася кількість фізичних осіб – підприємців та суб'єктів малого підприємництва.

При цьому різке зменшення єдиного податку з 91,14% в 2014 році до 43,48% в 2015 році було спричинено включенням до місцевих податків і зборів податку на майно.

Друге місце у структурі місцевих податків та зборів Сумської ОТГ займає плата за землю, частка якої скоротилася з 53,27% у 2015 році до 38,92% у 2020 році. Це відбулося за рахунок зростання більшими темпами надходжень від єдиного податку та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. При цьому в абсолютному вираженні надходження від плати за землю зросли у 1,7 рази (з 96,8 до 166,8 млн. грн.). До чинників, які спричинили зростання плати за землю можна віднести зростання нормативної грошової оцінки земельних ділянок, що перебувають на території ОТГ та зростання ставки орендної плати.

Важливим джерелом наповнення місцевого бюджету в складі місцевих податків та зборів є податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, частка якого зросла з 0,28% до 3,45% протягом 2014-2020 років, а в абсолютному вираженні – майже у 75 разів (з 0,2 до 14,8 млн. грн.). Зростання даного податку головним чином спричинено зростанням мінімальної заробітної плати, на основі якої встановлюється ставка податку.

Таким чином, попри проведені бюджетно-податкові реформи, ПДФО залишився основним бюджетоутворюючим податком в структурі податкових надходжень Вінницької, Тернопільської та Сумської ОТГ (до 70%). Проте, через зарахування до місцевих податків і зборів єдиного податку та податку на майно їхня частка у загальній структурі зросла з 7% до майже 30%. Це є позитивним явищем, оскільки місцеві податки та збори мають найбільший вплив на рівень самостійності місцевих бюджетів, адже вони повністю зараховуються до відповідного бюджету, а їхнє справляння залежить від місцевих органів влади, які встановлюють розміри ставок та пільг.

Також потрібно зауважити, що зменшення податкових надходжень у 2020 році було спричинено впровадженням карантинних обмежень, спрямованих на запобігання негативних наслідків, спричинених виникненням і поширенням COVID-19, зокрема: зниження ділової активності, повної або часткової зупинки діяльності

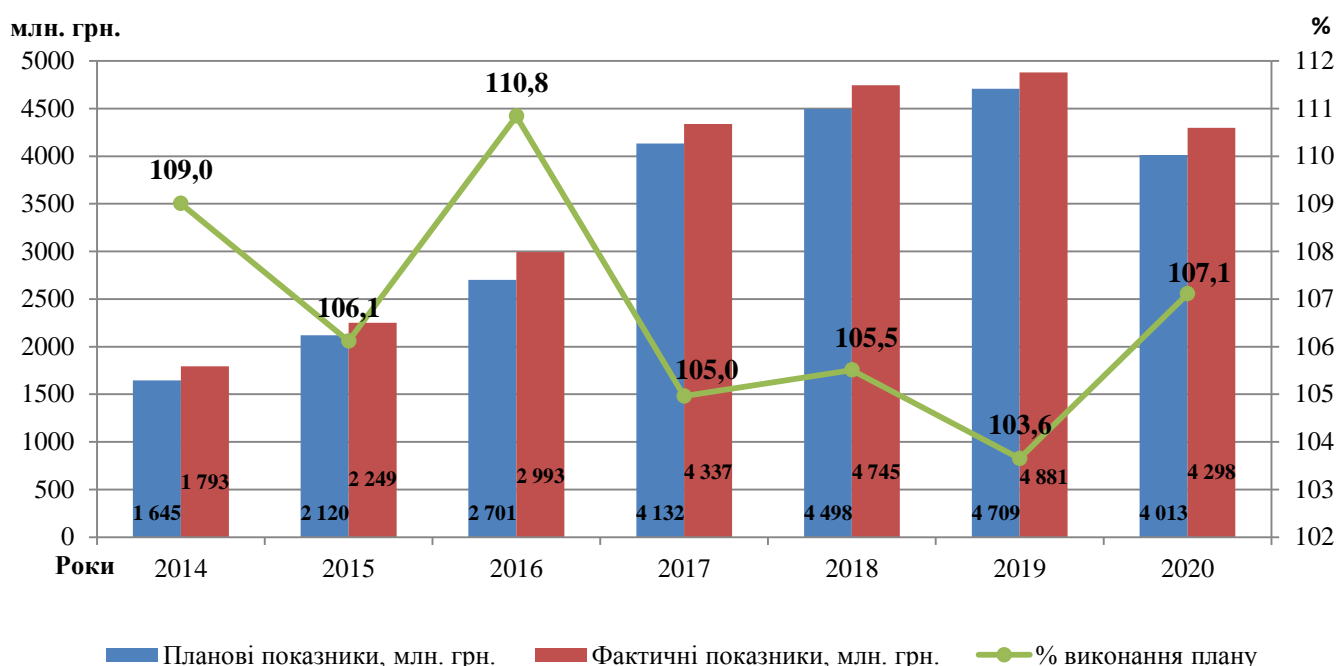
окремих галузей економіки, надання податкових пільг (по платі за землю, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиному податку, платі за оренду комунального майна).

2.3. Оцінка ефективності виконання місцевих бюджетів за доходами

Здатність виконувати місцевими органами влади покладених на них зобов'язань прямо залежить від рівня наповнення місцевого бюджету за доходами згідно з планом, розробленим в проекті бюджету на наступний бюджетний рік.

Тому доцільно проаналізувати динаміку показників виконання плану за доходами Вінницької, Тернопільської та Сумської ОТГ.

Як видно з даних рис. 2.19, план виконання бюджету Вінницької ОТГ за доходами виконувався у повній мірі протягом 2014-2020 років і рівень перевиконання перебував в межах 3,6-10,8%.

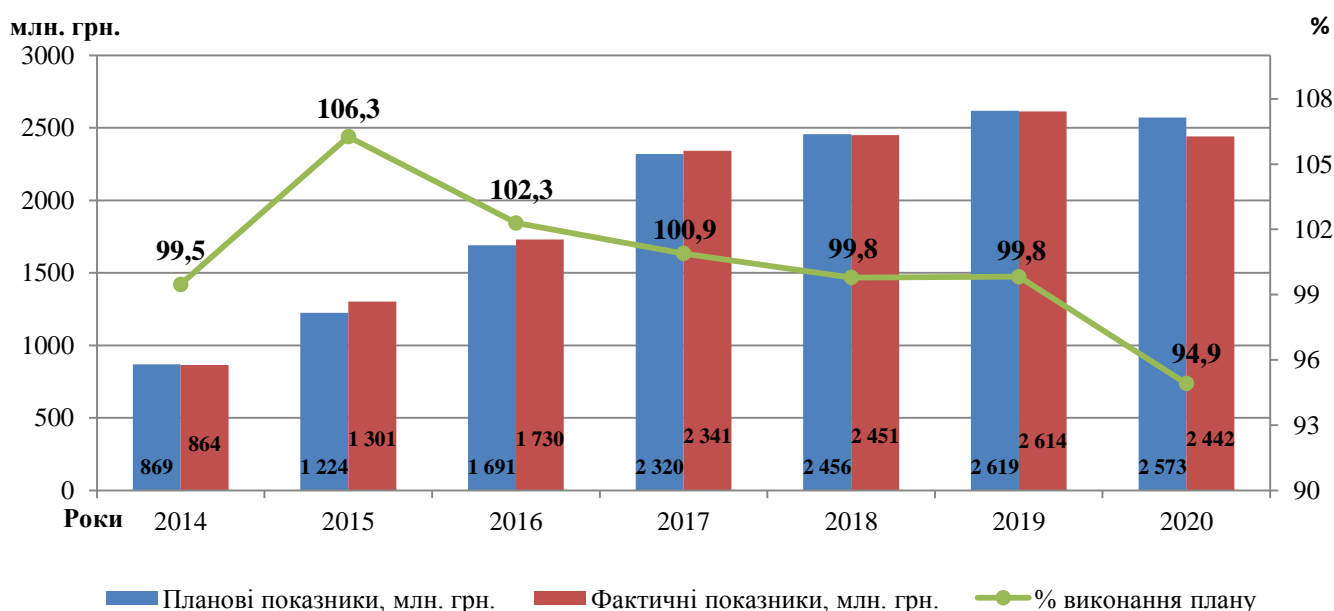

Рис. 2.19. Динаміка показників виконання плану за доходами Вінницької ОТГ протягом 2014-2020 років (з урахуванням міжбюджетних трансфертів), млн. грн.

Джерело: складено автором на основі [55-60]

Це є позитивним явищем, оскільки вказує на ефективність роботи місцевих органів влади щодо залучення фінансових ресурсів та їхню здатність фінансувати заплановані видатки у повному обсязі. При цьому основними платежами, за рахунок яких відбулося перевиконання, стали ПДФО, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки та надходження бюджетних установ від додаткової (господарської) діяльності.

Як видно з даних рисунку 2.20, план виконання бюджету Тернопільської ОТГ за доходами виконувався у повній мірі лише протягом 2015-2017 років, коли рівень перевиконання перебував в межах 0,9-6,3%.

Рис. 2.20. Динаміка показників виконання плану за доходами Тернопільської ОТГ протягом 2014-2020 років (з урахуванням міжбюджетних трансфертів), млн. грн.

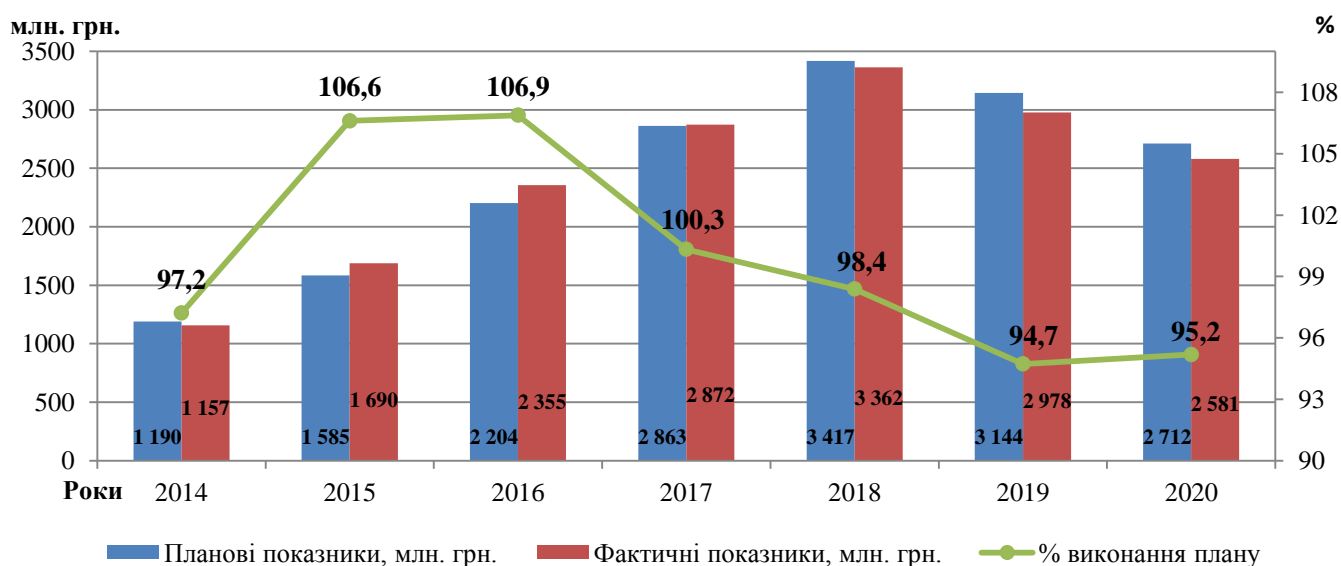
Джерело: складено автором на основі [62-68]

Проте, у 2014 році план по доходах не було виконано на 0,5%, що головним чином було спричинено недоотриманням інших надходжень в неподаткових надходженнях (адміністративні штрафи та санкції – 87,4% або 0,8 млн. грн.), екологічного податку (57,5% або 0,2 млн. грн.), податку на прибуток (41,2% або 0,5 млн. грн.), та коштів від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності (35,5% або 1,8 млн. грн.).

У 2020 році відсоток невиконання плану сягнув аж 5,1%, на що вплинуло введення карантинних обмежень. Так до бюджету не надійшло коштів від субвенції на будівництво Палацу Спорту (100% або 26,0 млн. грн.), плати за надання інших адміністративних послуг (52,4% або 11,5 млн. грн.), плати за землю (9,1% або 8,5 млн. грн.), акцизному податку у частині реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів (8,8% або 6,2 млн. грн.), єдиного податку (8,5% або 24,9 млн. грн.) та ПДФО (7,4% або 82,6 млн. грн.).

Це є негативним явищем, оскільки вказує на неефективність роботи місцевих органів влади щодо планування фінансових ресурсів своєї громади, що негативно впливає на здійснення видатків у повному обсязі. При цьому основними платежами, за рахунок яких відбулося недовиконання, стали податок на прибуток, плата за надання інших адміністративних послуг, акцизний податок та субвенція на будівництво Палацу Спорту.

Як видно з даних рисунку 2.21, план виконання бюджету Сумської ОТГ за доходами виконувався у повній мірі лише протягом 2015-2017 років, коли рівень перевиконання перебував в межах 0,3-6,9%.

Рис. 2.21. Динаміка показників виконання плану за доходами Сумської ОТГ протягом 2014-2020 років (з урахуванням міжбюджетних трансфертів), млн. грн.

Джерело: складено автором на основі [69-75]

Проте, у 2014 році план по доходах не було виконано на 2,8%, що головним чином було спричинено недоотриманням збору за першу реєстрацію транспортного засобу (41,5% або 0,7 млн. грн.), цільових фондів (18,4% або 0,2 млн. грн.), плати за землю (17,4% або 1,9 млн. грн.), рентної плати (17,2% або 1,9 млн. грн.), субвенцій (5,0% або 23,5 млн. грн.) та ПДФО (4,9% або 22,7 млн. грн.).

У 2018-2020 рр. також спостерігалось недовиконання плану по доходах аналізованої ОТГ на 1,6%, 5,3% та 4,8% відповідно. У 2018 році це відбулося через недоотримання коштів від продажу землі (98,5% або 0,9 млн. грн.), цільових фондів (41,2% або 0,5 млн. грн.), субвенцій (4,5% або 51,0 млн. грн.), плати за надання інших адміністративних послуг (6,6% або 1,4 млн. грн.) та ПДФО (2,9% або 31,6 млн. грн.).

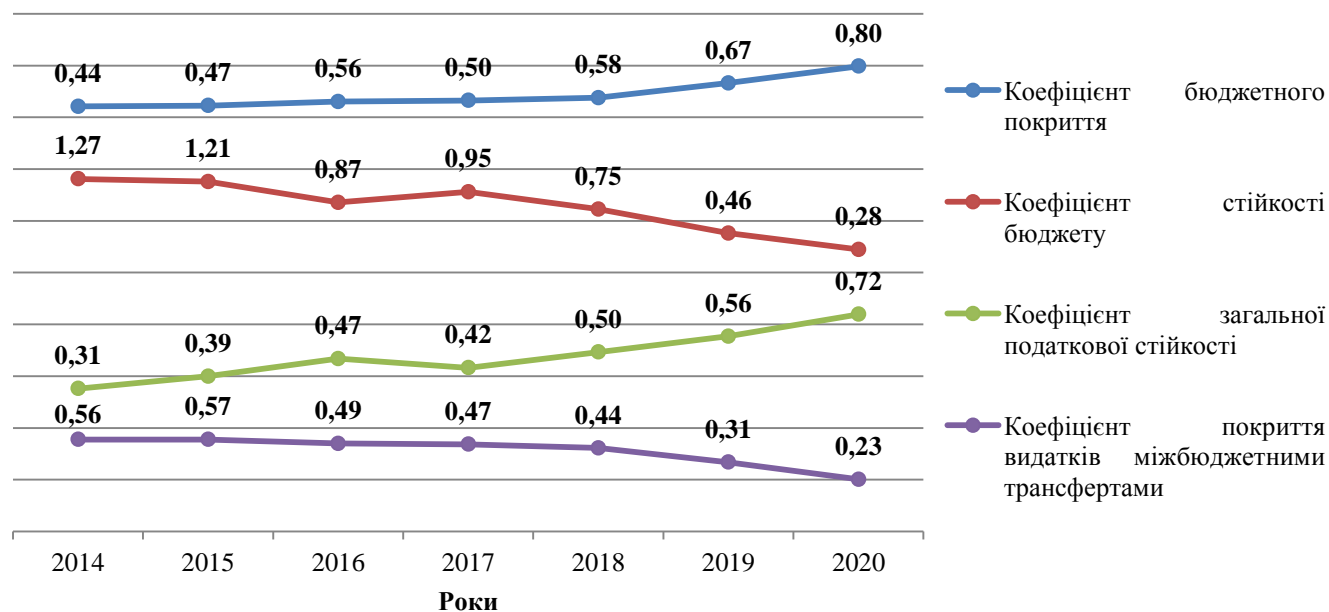
У 2019 році – через недоотримання плати за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів (41,6% або 2,5 млн. грн.), коштів від продажу землі (37,5% або 0,4 млн. грн.), власних надходжень бюджетних установ (18,8% або 18,9 млн. грн.), субвенції на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим, інвалідам з дитинства (14,2% або 48,2 млн. грн.) та ПДФО (7,8% або 97,3 млн. грн.).

Невиконання плану Сумської ОТГ по доходах в 2020 році відбулося головним чином через введення карантинних обмежень, що спричинило зменшення надходжень від плати за надання інших адміністративних послуг (42,8% або 8,6 млн. грн.), державного мита (34,9% або 0,2 млн. грн.), власних надходжень бюджетних установ (31,2% або 21,7 млн. грн.), адміністративних штрафів та інших санкцій (13,7% або 0,2 млн. грн.), плати за землю (13,1% або 25,2 млн. грн.), екологічного податку (12,0% або 0,5 млн. грн.), єдиного податку (10,6% або 29,0 млн. грн.) та ПДФО (5,0% або 66,2 млн. грн.).

Це є негативним явищем, оскільки вказує на неефективність роботи місцевих органів влади щодо планування фінансових ресурсів своєї громади, що негативно впливає на здійснення видатків у повному обсязі. При цьому основними платежами, за рахунок яких відбулося недовиконання, стали ПДФО, плата за землю, плата за надання інших адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ, акцизний податок та субвенції.

Щоб визначити ефективність місцевого управління досліджуваних місцевих бюджетів, потрібно здійснити розрахунок та аналіз показників фінансової стійкості, які розділені на 3 блоки – показники фінансової збалансованості, фінансової самостійності та ефективності бюджету (додатки Р-Т).

Розрахунок показників фінансової збалансованості Вінницької ОТГ наведено на рисунку 2.22.

Рис. 2.22. Динаміка показників фінансової збалансованості Вінницької ОТГ протягом 2014-2020 років

Джерело: складено автором на основі додатку Р

Згідно з даними на рис. 2.22, коефіцієнт бюджетного покриття має позитивну тенденцію до зростання, демонструючи приріст з 0,44 п. у 2014 році до 0,80 у 2020 році (через більші темпи зростання власних доходів бюджету за видатки), хоч і вказує на те, що Вінницька ОТГ не здатна покривати видатки бюджету власними доходами, без залучення міжбюджетних трансфертів. Проте, хоч його значення і не досягає бажаного показника на рівні 1, але вказує на тенденцію до зростання власних доходів.

Коефіцієнт стійкості бюджету наблизився до нормативного значення в менш ніж 0,3 п. лише у 2020 році, досягнувши позначки в 0,28 п. що вказує на те, що досліджуваний місцевий бюджет протягом 2014-2019 рр. залежав від міжбюджетних

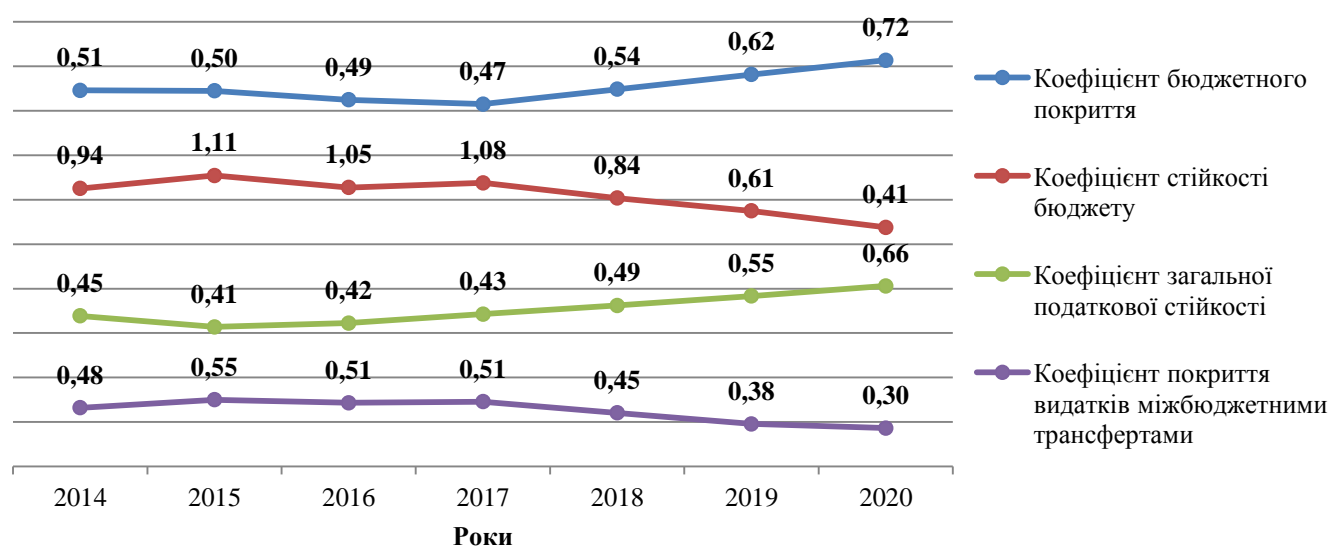
трансфертів. Тенденція до зниження цього показника з 1,27 п. у 2014 році, коли місцевий бюджет повністю залежав від фінансування з державного бюджету, до нормативного значення є позитивним явищем і свідчить про реальне забезпечення процесу децентралізації.

Коефіцієнт загальної податкової стійкості демонструє тенденцію до зростання з 0,31 до 0,72 п. протягом 2014-2020 рр., що є вище нормативного значення і вказує на те, видатки Вінницької ОТГ частково покриваються податковими надходженнями.

Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами вказує на зменшення впливу державної підтримки на фінансування видатків місцевого бюджету, адже демонструє позитивну тенденцію до спадання даного показника з 0,56 п. у 2014 р. до 0,23 п. у 2020 р., коли він досяг нормативного значення (0,3 п.).

Отже, усі показники фінансової збалансованості Вінницької ОТГ на кінець 2020 року досягли нормативного значення, що вказує на те, що бюджет є фінансово стійким.

Розрахунок показників фінансової збалансованості Тернопільської ОТГ наведено на рисунку 2.23.

Рис. 2.23. Динаміка показників фінансової збалансованості Тернопільської ОТГ протягом 2014-2020 років

Джерело: складено автором на основі додатку С

Згідно з даними на рисунку 2.16, коефіцієнт бюджетного покриття має позитивну тенденцію до зростання, демонструючи приріст з 0,51 п. у 2014 році до 0,72 у 2020 році (через більші темпи зростання власних доходів бюджету за видатки), хоч і вказує на те, що Тернопільська ОТГ не здатна покривати видатки бюджету власними доходами, без залучення міжбюджетних трансфертів. Проте, хоч його значення і не досягає бажаного показника на рівні 1, але вказує на тенденцію до зростання власних доходів.

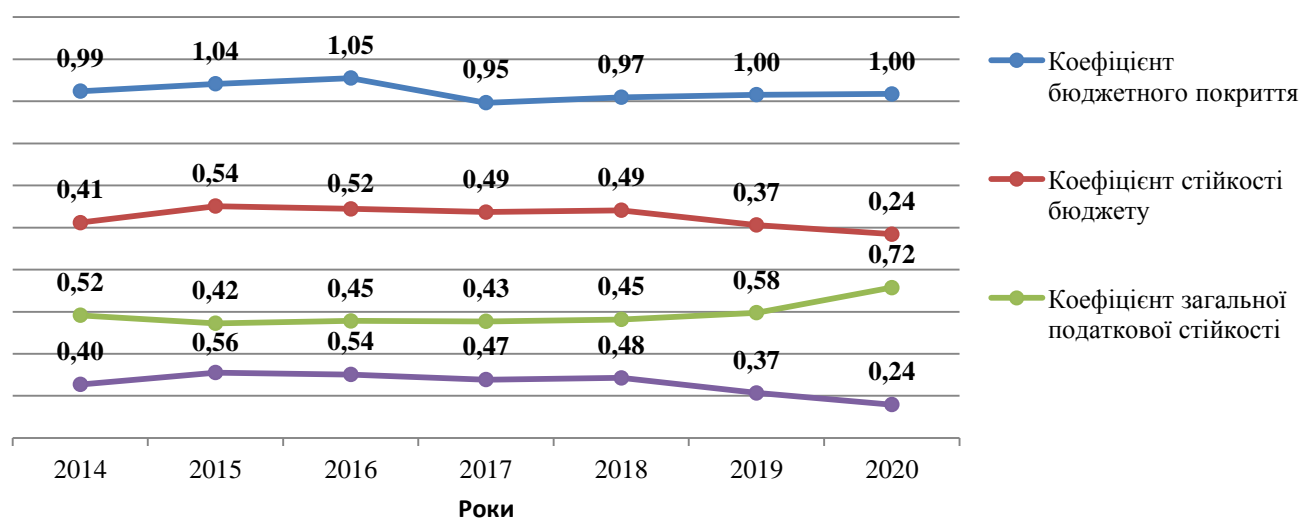
Коефіцієнт стійкості бюджету майже наблизився нормативного значення в менш ніж 0,3 п. лише у 2020 році, досягнувши позначки в 0,41 п. що вказує на те, що досліджуваний місцевий бюджет протягом 2014-2020 рр. залежав від міжбюджетних трансфертів. Тенденція до зростання цього показника у 2014-2017 рр. з 0,94 п. до 1,08 п., а потім зменшення до 0,41 п. є позитивним явищем і свідчить про реальне забезпечення процесу децентралізації.

Коефіцієнт загальної податкової стійкості демонструє тенденцію до зростання з 0,45 до 0,66 п. протягом 2014-2020 рр., що є вище нормативного значення і вказує на те, видатки Тернопільської ОТГ частково покриваються податковими надходженнями.

Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами вказує на зменшення впливу державної підтримки на фінансування видатків місцевого бюджету, адже демонструє позитивну тенденцію до спадання з 0,48 п. у 2014 р. до 0,30 п. у 2020 р., досягнувши нормативного значення.

Отже, усі показники фінансової збалансованості, крім коефіцієнт фінансової стійкості Тернопільської ОТГ на кінець 2020 року досягли нормативного значення, що вказує на нормальну фінансову стійкість бюджету.

Розрахунок показників фінансової збалансованості Сумської ОТГ наведено на рис. 2.24.

Рис. 2.24. Динаміка показників фінансової збалансованості Сумської ОТГ протягом 2014-2020 років

Джерело: складено автором на основі додатку Т

Згідно з даними на рисунку 2.24, коефіцієнт бюджетного покриття має позитивну тенденцію до зростання, демонструючи приріст з 0,99 п. у 2014 році до 1,00 у 2020 році (через більші темпи зростання власних доходів бюджету за видатки) і вказує на те, що Сумська ОТГ протягом 2015-2016 рр. та 2019-2020 рр. повністю покривала видатки бюджету власними доходами, без залучення міжбюджетних трансфертів.

Коефіцієнт стійкості бюджету досягнув нормативного значення в менш ніж 0,3 п. лише у 2020 році, досягнувши позначки в 0,24 п. що вказує на те, що досліджуваний місцевий бюджет протягом 2014-2019 рр. залежав від міжбюджетних трансфертів. Тенденція до зростання цього показника у 2014-2015 рр. з 0,41 п. до 0,54 п., а потім зменшення до 0,37 п. (на кінець 2019 р.) є позитивним явищем і свідчить про реальне забезпечення процесу децентралізації.

Коефіцієнт загальної податкової стійкості демонструє тенденцію до зростання з 0,52 до 0,72 п. протягом 2014-2020 рр., що є вище нормативного значення і вказує на те, видатки Сумської ОТГ частково покриваються податковими надходженнями.

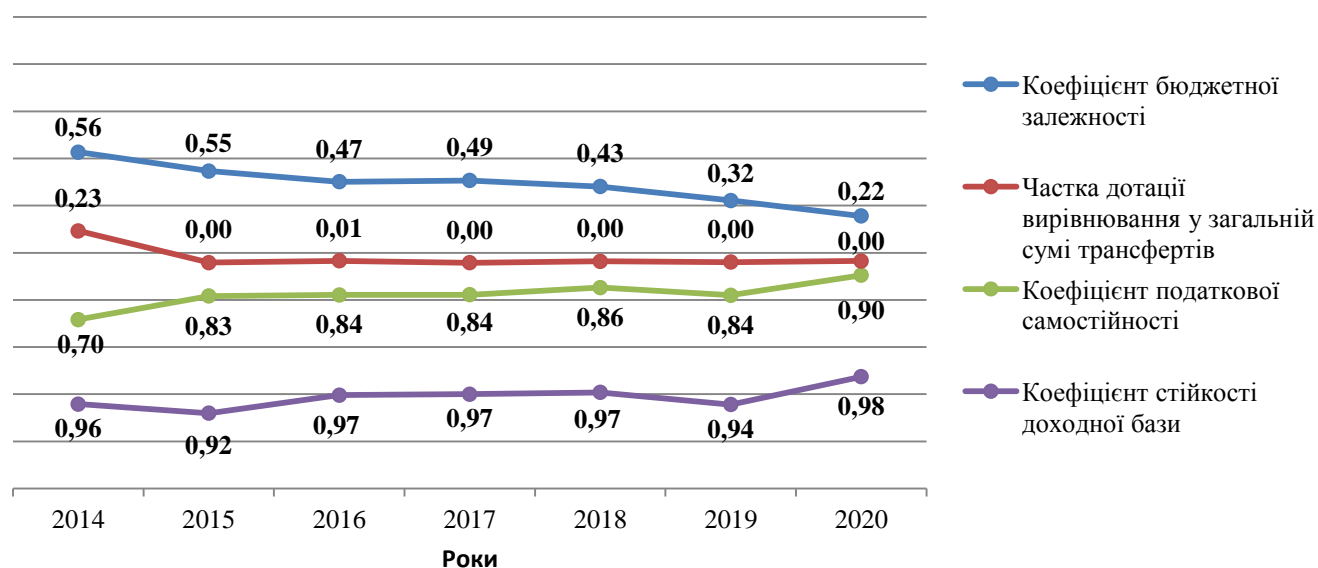
Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами вказує на зменшення впливу державної підтримки на фінансування видатків місцевого

бюджету, адже демонструє позитивну тенденцію до спадання з 0,40 п. у 2014 р. до 0,24 п. у 2020 р., досягнувши нормативного значення.

Отже, усі показники фінансової збалансованості Сумської ОТГ на кінець 2020 року досягли нормативного значення, що вказує на те, що бюджет є фінансово стійким.

Згідно з даними на рисунку 2.25, коефіцієнт бюджетної залежності Вінницької ОТГ протягом досліджуваного періоду був вищим нормативного значення (0,1 п.), хоч і мав позитивну тенденцію до зменшення, що вказує на зниження залежності місцевого бюджету від міжбюджетних трансфертів.

Рис. 2.25. Динаміка показників фінансової самостійності Вінницької ОТГ протягом 2014-2020 років

Джерело: складено автором на основі додатку Р

Розрахунок частки дотацій вирівнювання у загальній сумі трансфертів можливо лише за 2014 та 2016 роки, оскільки даний місцевий бюджет є самодостатнім і направляє реверсну дотацію до державного бюджету. При цьому, даний показник в роки, за які його можна розрахувати, знаходився в межах норми (менше 0,6 п.).

Коефіцієнт податкової самостійності мав тенденцію до зростання протягом 2014-2020 рр. в Вінницькій ОТГ з 0,70 п. до 0,90 п., що вказує на значну роль податкових надходжень в формуванні доходів бюджету. З одного боку це є

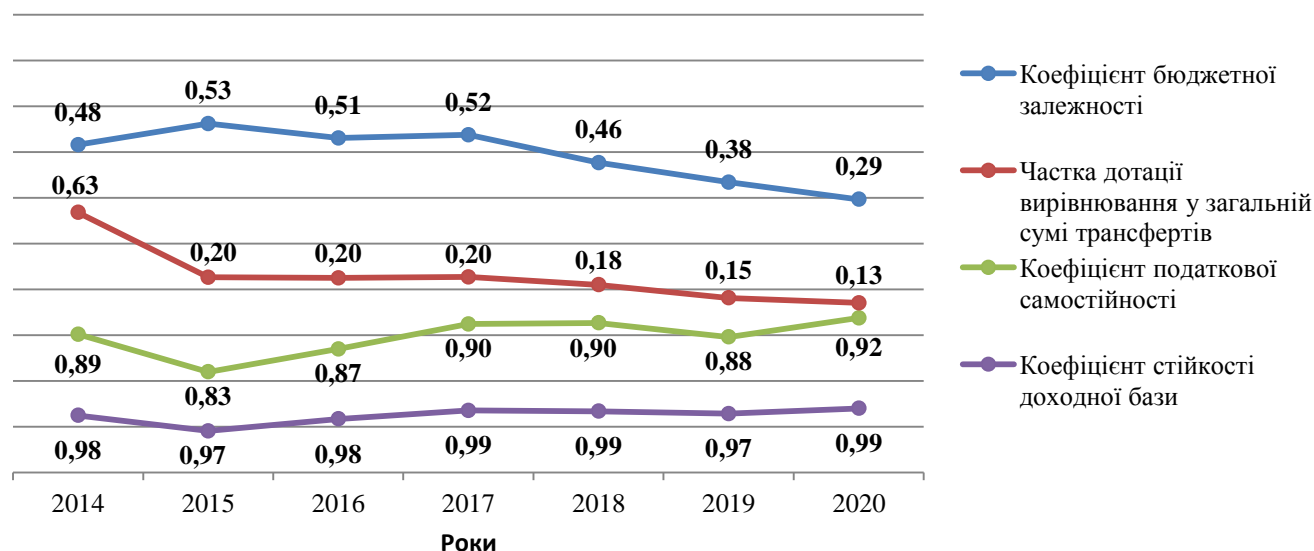
позитивним явищем, оскільки вказує на абсолютно стійкий бюджет, але з іншого – що частка інших надходжень у власних доходах є досить малою.

Коефіцієнт стійкості доходної бази, який знаходиться в межах 0,92-0,98 п., вказує на переважання податкових і неподаткових надходжень в власних доходах досліджуваного місцевого бюджету.

Отже, усі показники фінансової самостійності, крім коефіцієнту бюджетної залежності Вінницької ОТГ на кінець 2020 року досягли нормативного значення, що вказує на нормальну фінансову стійкість бюджету.

Згідно з даними на рисунку 2.26, коефіцієнт бюджетної залежності Тернопільської ОТГ протягом досліджуваного періоду був вищим нормативного значення (0,1 п.), хоч і мав позитивну тенденцію до зменшення з 0,48 до 0,29 п., що вказує на зниження залежності місцевого бюджету від міжбюджетних трансфертів.

Розрахунок частки дотацій вирівнювання у загальній сумі трансфертів лише в 2014 році був вище норми (менше 0,6 п.) і склав 0,63, проте у наступні роки він знизився з 0,20 до 0,13 п.

Рис. 2.26. Динаміка показників фінансової самостійності Тернопільської ОТГ протягом 2014-2020 років

Джерело: складено автором на основі додатку С

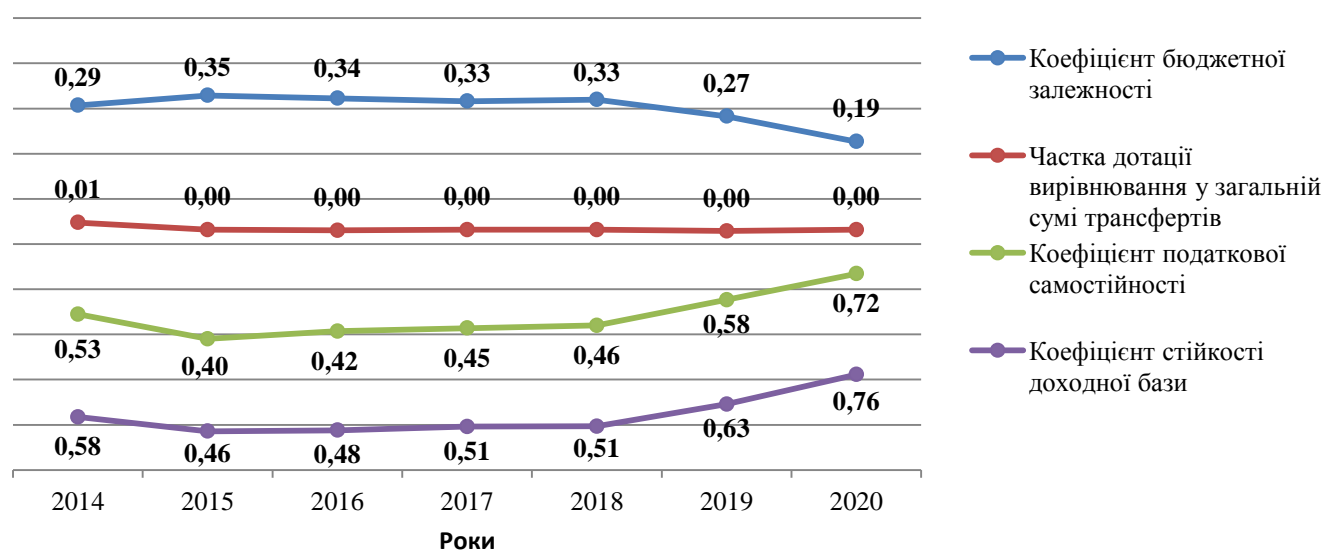
Коефіцієнт податкової самостійності мав нерівномірну тенденцію, проте якщо порівнювати його значення за 2014 та 2020 рр., то він зріс з 0,89 до 0,92 п., що

вказує на значну роль податкових надходжень в формуванні доходів бюджету. З одного боку це є позитивним явищем, оскільки вказує на абсолютно стійкий бюджет, але з іншого – що частка інших надходжень у власних доходах є досить малою.

Коефіцієнт стійкості доходної бази, який знаходиться в межах 0,97-0,99 п., вказує на переважання податкових і неподаткових надходжень в власних доходах досліджуваного місцевого бюджету.

Отже, усі показники фінансової самостійності, крім коефіцієнту бюджетної залежності Тернопільської ОТГ на кінець 2020 року досягли нормативного значення, що вказує на нормальну фінансову стійкість бюджету.

Згідно з даними на рисунку 2.27, коефіцієнт бюджетної залежності Сумської ОТГ протягом досліджуваного періоду був вищим нормативного значення (0,1 п.), хоч і мав позитивну тенденцію до зменшення з 0,29 до 0,19 п., що вказує на зниження залежності місцевого бюджету від міжбюджетних трансфертів.

Рис. 2.27. Динаміка показників фінансової самостійності Сумської ОТГ протягом 2014-2020 років

Джерело: складено автором на основі додатку Т

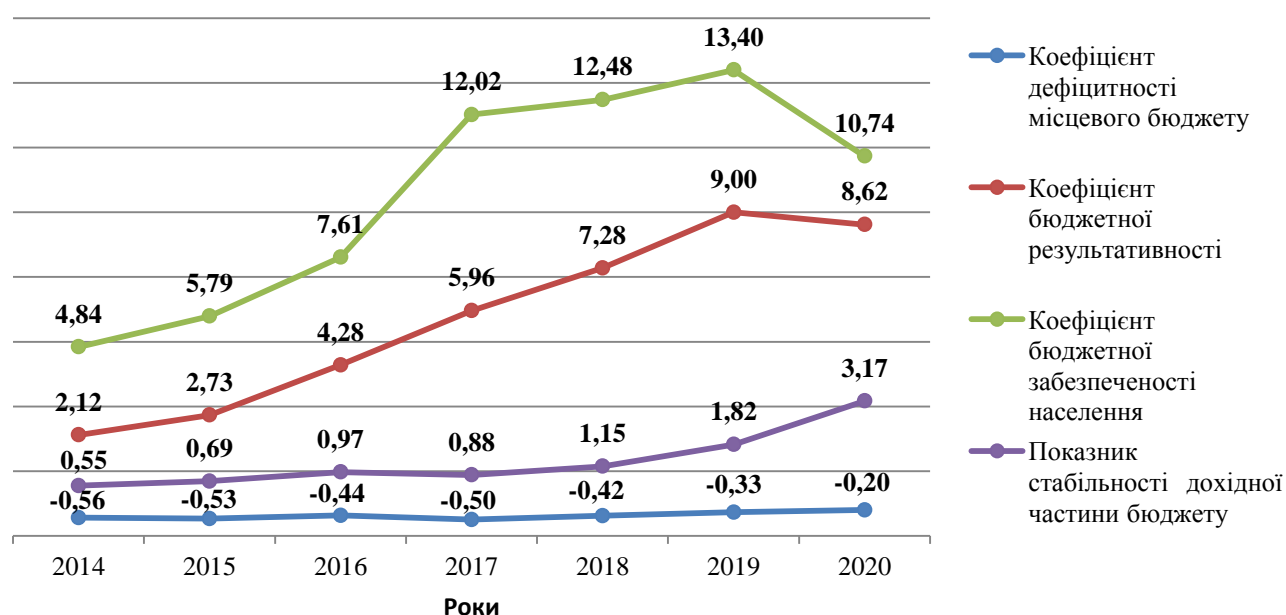
Частка дотацій вирівнювання у загальній сумі трансфертів протягом 2014-2020 років залишався в межах норми (менше 0,6 п.) і знизився з 0,01 до 0,00 п.

Коефіцієнт податкової самостійності мав нерівномірну тенденцію, проте якщо порівнювати його значення за 2014 та 2020 рр., то він зріс з 0,53 до 0,72 п., що вказує на значну роль податкових надходжень в формуванні доходів бюджету. З одного боку це позитивне явище, оскільки вказує на абсолютно стійкий бюджет, але з іншого – що частка інших надходжень у власних доходах є досить малою.

Коефіцієнт стійкості доходної бази зріс з 0,58 до 0,76 п., що вказує на зростання частки податкових і неподаткових надходжень в власних доходах досліджуваного місцевого бюджету.

Отже, усі показники фінансової самостійності, крім коефіцієнту бюджетної залежності Сумської ОТГ на кінець 2020 року досягли нормативного значення, що вказує на нормальну фінансову стійкість бюджету.

Згідно з даними на рис. 2.28, коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету Вінницької ОТГ знаходився в межах від -0,56 до -0,20, що є позитивним явищем, оскільки вказує на збалансованість між доходами та видатками бюджету.

Рис. 2.28. Динаміка показників ефективності бюджету Вінницької ОТГ протягом 2014-2020 років

Джерело: складено автором на основі додатку Р

Коефіцієнт бюджетної результативності мав позитивну тенденцію до зростання з 2,12 до 8,62 п., що вказує на збільшення рівня забезпеченості населення

досліджуваної ОТГ, тобто на кожного жителя у 2020 році припадає 8,62 тис. власних доходів бюджету. Проте, треба звернути увагу на те, що це зростання було спричинене зростанням мінімальної заробітної праці, з якої сплачуються податки.

Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення Вінницької ОТГ мав тенденцію до зростання протягом 2014-2019 рр., збільшившись з 4,84 до 13,40 п., проте у 2020 році цей показник впав до 10,74 п. Тобто, на кінець аналізованого періоду на кожного мешканця громади припадало 10,74 тис. видатків бюджету. Таке зменшення було спричинено введенням карантину в зв'язку з поширенням пандемії COVID-19 та зменшенням видатків через це.

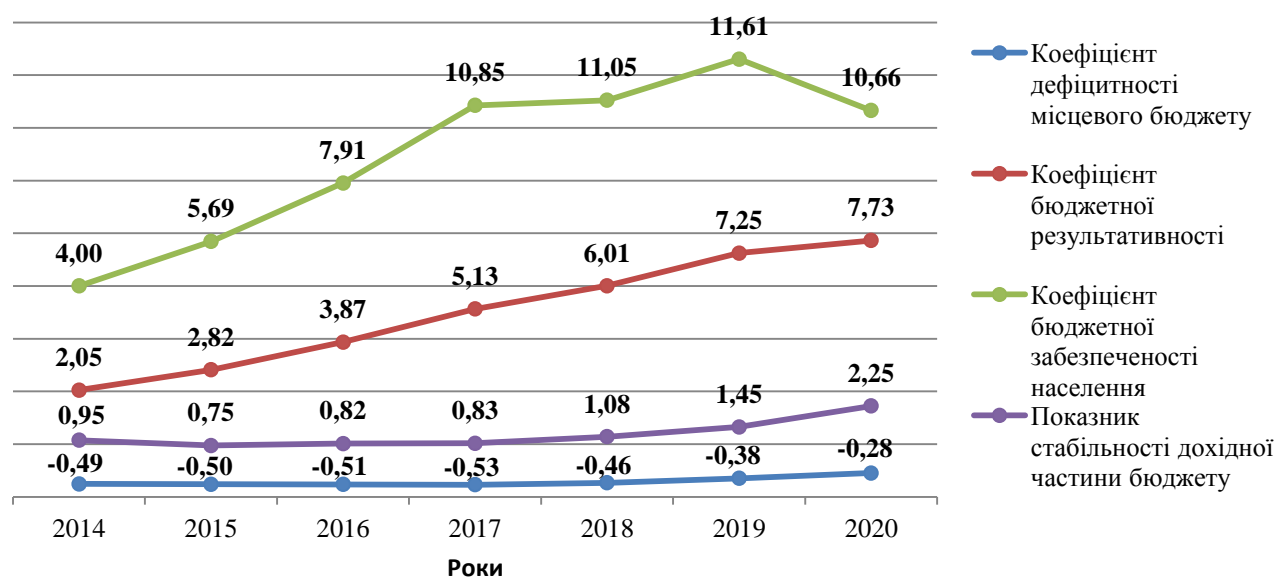
Показник стабільності дохідної частини бюджету мав тенденцію до зростання, досягнувши нормативного значення в 2018 р. (більше 1,0 п.), а на кінець 2020 року його значення досягло 3,17 п. Це є позитивним явищем для бюджету, оскільки вказує на стійкість його дохідної бази.

Отже, усі показники ефективності бюджету Вінницької ОТГ на кінець 2020 року досягли нормативного значення, що вказує на те, що бюджет є фінансово стійким.

Згідно з даними на рисунку 2.29, коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету Тернопільської ОТГ знаходився в межах від -0,53 до -0,28 п., що є позитивним явищем, оскільки вказує на збалансованість між доходами та видатками бюджету.

Коефіцієнт бюджетної результативності мав позитивну тенденцію до зростання з 2,05 до 7,73 п., що вказує на збільшення рівня забезпеченості населення досліджуваної ОТГ, тобто на кожного жителя у 2020 році припадає 7,73 тис. власних доходів бюджету. Проте, треба звернути увагу на те, що це зростання було спричинене зростанням мінімальної заробітної праці, з якої сплачуються податки.

Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення Тернопільської ОТГ мав тенденцію до зростання протягом 2014-2019 рр., збільшившись з 4,00 до 11,61 п., проте у 2020 році цей показник впав до 10,66 п. Тобто, на кінець аналізованого періоду на кожного мешканця громади припадало 10,66 тис. видатків бюджету. Таке зменшення було спричинено введенням карантину в зв'язку з поширенням пандемії COVID-19 та зменшенням видатків.

Рис. 2.29. Динаміка показників ефективності бюджету Тернопільської ОТГ протягом 2014-2020 років

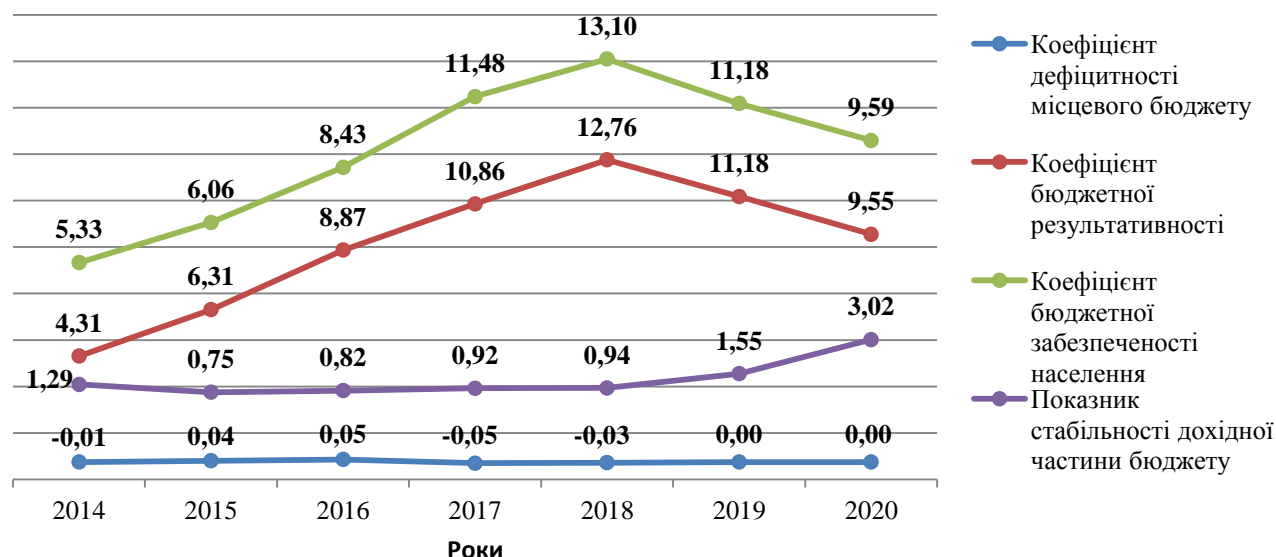
Джерело: складено автором на основі додатку С

Показник стабільності дохідної частини бюджету мав тенденцію до зростання з 0,95 п. (крім 2015 р., коли зменшився на 0,20 п.), досягнувши нормативного значення в 2018 р. (більше 1,0 п.), а на кінець 2020 року його значення досягло 2,25 п. Це є позитивним явищем для бюджету, оскільки вказує на стійкість його дохідної бази.

Отже, усі показники ефективності бюджету Тернопільської ОТГ на кінець 2020 року досягли нормативного значення, що вказує на те, що бюджет є фінансово стійким.

Згідно з даними на рис. 2.30, коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету Сумської ОТГ знаходився в межах від -0,01 до 0,05 п., що є позитивним явищем, оскільки вказує на збалансованість між доходами та видатками бюджету.

Коефіцієнт бюджетної результативності мав позитивну тенденцію до зростання протягом 2014-2018 рр. з 4,31 до 12,76 п., проте у наступні два роки цей показник скоротився до 9,55 п. через створення ОТГ і подальше приєднання населених пунктів, внаслідок чого зростає кількість населення.

Рис. 2.30. Динаміка показників ефективності бюджету Сумської ОТГ протягом 2014-2020 років

Джерело: складено автором на основі додатку Т

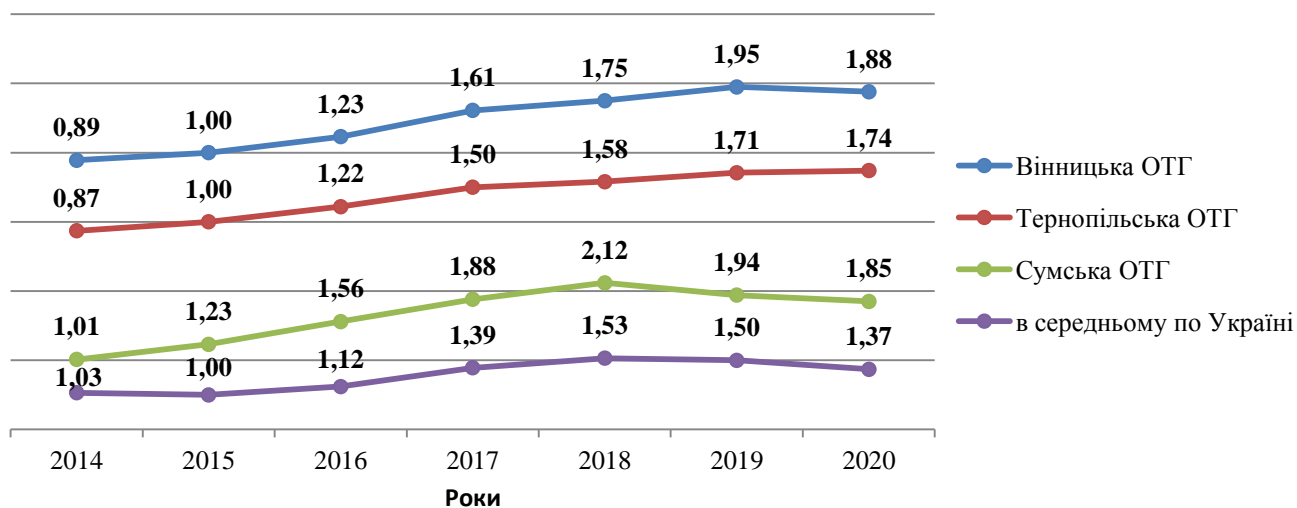
Загалом, відбулося збільшення рівня забезпеченості населення досліджуваної ОТГ і на кожного жителя у 2020 році припадає 9,55 тис. грн. власних доходів бюджету. Проте, треба звернути увагу на те, що це зростання було спричинене зростанням мінімальної заробітної праці, з якої сплачуються податки.

Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення Сумської ОТГ мав тенденцію до зростання протягом 2014-2018 рр., збільшившись з 4,33 до 13,10 п., проте у 2020 році цей показник впав до 9,59 п. Тобто, на кінець аналізованого періоду на кожного мешканця громади припадало 9,59 тис. видатків бюджету. Таке зменшення було спричинено введенням карантину в зв'язку з поширенням пандемії COVID-19, через що зменшились видатків та одночасним збільшенням населення, яке проживає в ОТГ.

Показник стабільності дохідної частини бюджету мав тенденцію до зростання з 1,29 п. (крім 2015 р., коли зменшився на 0,54 п.), досягнувши нормативного значення в 2019 р. (більше 1,0 п.), а на кінець 2020 року його значення досягло 3,02 п. Це є позитивним явищем для бюджету, оскільки вказує на стійкість його дохідної бази.

Отже, усі показники ефективності бюджету Сумської ОТГ на кінець 2020 року досягли нормативного значення, що вказує на те, що бюджет є фінансово стійким.

На основі трьох блоків показників фінансової стійкості було розраховано інтегральний показник фінансової стійкості для Вінницької, Тернопільської та Сумської ОТГ, а також показник для усіх місцевих бюджетів в Україні (рис. 2.31).

Рис. 2.31. Динаміка інтегрального показника фінансової стійкості досліджуваних місцевих бюджетів протягом 2014-2020 років

Джерело: складено автором на основі додатку Р-Т

Згідно отриманих даних на рисунку 2.31 видно, що динаміка інтегрального показника фінансової стійкості досліджуваних місцевих бюджетів має нестійку тенденцію, проте якщо порівнювати 2014 р. з 2020 р., то відбулося його зростання з 0,89 п. (Вінницька ОТГ), 0,87 п. (Тернопільська ОТГ) та 1,01 п. (Сумська ОТГ) до 1,88 п., 1,74 п. та 1,85 п. відповідно. Це зростання головним чином було спричинено збільшення власних надходжень до місцевих бюджетів та зменшення міжбюджетних трансфертів.

При цьому, розраховані інтегральні показники фінансової стійкості були вищими за середні по Україні через те, що досліджуванні місцеві бюджети не були дотаційними.

Таким чином, лише Вінницька ОТГ виконала план по доходах до бюджету протягом досліджуваного періоду. Тернопільська та Сумська ОТГ не досягли планових показників у 2014, 2018-2020 рр. за рахунок недоотримання доходів від

ПДФО, плата за землю, акцизний податок, плата за надання інших адміністративних послуг та власні надходження бюджетних установ.

Для дослідження результативності фінансової діяльності обраних місцевих бюджетів було проведено комплексний аналіз їхньої стійкості, на основі якого було виявлено збалансованість між загальними доходами і видатками та відносну самостійність від державного бюджету.

РОЗДІЛ 3

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗРОСТАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ВІННИЦЬКОЇ, ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ТА СУМСЬКОЇ МІСЬКИХ ОТГ У КОНТЕКСТІ ПОДАЛЬШОГО ВПРОВАДЖЕННЯ БЮДЖЕТНО- ПОДАТКОВИХ РЕФОРМ

3.1. Зміцнення фінансової самостійності місцевих бюджетів за рахунок зростання податкової бази

Як було досліджено в попередньому розділі, податкові надходження складають найбільшу частку в доходах місцевих бюджетів, а отже вони виступають основним засобом зміцнення їхньої фінансової самостійності.

Великий крок в примноженні дохідної бази місцевих бюджетів було зроблено в процесі бюджетно-податкових реформ з 2014 року, коли на місцевий рівень було передано значну частку податкових надходжень, як вже було досліджено раніше. Це сприяло зростанню зацікавленості органів місцевого самоврядування в пошуках джерел, за допомогою яких можна примножити доходи бюджету, використовуючи при цьому власний фінансовий потенціал. Проте, питання пошуку нових джерел їхнього зростання досі є одним із головних завдань органів місцевого самоврядування.

Найбільшу частку в податкових доходах Вінницької, Тернопільської та Сумської міських ОТГ займають надходження від ПДФО, на формування яких впливає: кількість платників податків; рівень середньої заробітної плати в регіоні, а отже і рівень добробуту населення; «тінізація» оподатковуваних доходів; рівень мінімальної заробітної плати та можливість застосування податкової соціальної пільги; висока податкова дисципліна [78].

При цьому, негативний вплив на обсяги надходжень від ПДФО справляє:

- різке зростання мінімальної заробітної плати, в зв'язку з чим підвищується «тінізація» доходів;
- закриття середніх та малих підприємств;

- нелегальне працевлаштування (незадекларована праця), неформальні форми зайнятості;
- скорочення кадрів і зростання рівня безробіття;
- трудова міграція населення;
- зміна юридичної адреси підприємства, за якою здійснюється сплата даного податку.

На основі цього можна прослідкувати тісний «взаємозв'язок між обсягами надходжень ПДФО та рівнем розвитку господарської діяльності на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці» [12] (який і визначає кількість платників податку), а також доходами населення.

Отже, перед органами місцевого самоврядування постає питання щодо розвитку підприємництва в межах своєї територіальної одиниці для зростання надходжень від цього податку. Це пояснюється тим, що базою оподаткування ПДФО є загальний місячний оподатковуваний дохід (заробітна плата, лікарняні, проценти по банківським депозитам, чистий оподатковуваний дохід ФОПа на загальній системі оподаткування, дивіденди тощо), який прямо залежить від рівня доходів суб'єктів підприємницької діяльності та населення.

При цьому, місцева влада повинна зосередити свої зусилля саме на розвиток малого та середнього підприємництва, оскільки саме воно є рушійною силою, яка підвищує рівень конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу регіону, а також створює нові робочі місця, знижує рівень безробіття, формує здорове конкурентне середовище.

На розвиток підприємництва місцеві органи влади можуть впливати через:

- удосконалення системи адміністрування податків і зборів, що полягає у спрощенні їхнього розрахунку, декларування та сплати, а також зручність подання податкової звітності;
- спрощення процедур щодо відкриття нового бізнесу (зменшення кількості документів, потрібних для реєстрації нового бізнесу; зменшення часу та вартості проходження усіх процедур тощо);

- підтримка новостворених підприємств (суб'єктів підприємницької діяльності), які створюють нові робочі місця, через надання податкових канікул, зменшення ставки оподаткування місцевими податками та зборами, надання місцевої позики чи грантової підтримки для молодих підприємців віком від 18 до 30 років (лише за умови наявності бізнес-плану, в якому включене подальше розширення бізнесу та його інноваційне спрямування, яке сприятиме розвитку територіальної громади);

- зростання інвестиційної привабливості ОТГ (розвиток логістики та інфраструктури, робочої сили, покращення обізнаності інвесторів про наявні ресурси громади);

- формування конкурентоспроможної робочої сили (професійне навчання нових спеціалістів, перепідготовка наявних кадрів, підвищення кваліфікації працівників, а також постійний моніторинг ринку праці з метою прогнозування актуальних професій у майбутньому);

- проведення тренінгів для тих, хто хоче відкрити власний бізнес.

Тим часом, «одночасно з розвитком малого бізнесу збільшуються доходи громадян і якість життя, зменшується їхня залежність від державних інституцій, формується середній клас» [79].

Середнім класом в Україні є ті громадяни, які можуть за рахунок отримуваних доходів не лише повністю задовільнити свої матеріальні, соціальні та культурні потреби, але й робити при цьому заощадження. Тобто, представники середнього класу можуть не лише купувати товари першої необхідності (їжа, одяг, засоби гігієни, оплата комунальних послуг тощо), але й предмети розкоші (побутова техніка, машина, квартира чи будинок, путівка на відпочинок за кордон тощо).

При цьому, згідно зі стандартом Світового банку, щоб бути віднесеним до середнього класу потрібно витратити більше 10 дол. США на день [80]. Тобто, за середньорічного курсу 26,96 грн. за долар у 2020 році [81] витрати представника середнього класу на місяць в Україні повинні становити близько 8200 грн.

Досі «в Україні процес формування середнього класу, що відповідав би майновим статусом та рівнем особистих доходів критеріям розвинених країн,

перебуває на початковому етапі. Це пояснює насамперед низьким рівнем життя населення. Крім того, велика кількість людей, які наближаються до статусу середнього класу, отримують значну частину доходів без реєстрації, не сплачуючи податків. Це зумовлює певну суперечливість їхніх відносин із державою, а отже, і труднощі на шляху реалізації своєї суспільної функції – бути основою соціально-політичної стабільності» [82].

«Сьогодні простежується нечисленна група населення (5-7%), яка у своїх споживчих уподобаннях та способі життя має ознаки належності до класичного середнього класу, з характерними для нього рисами» [83]. Хоча протягом 2020 року ця частка могла ще більше скоротитися через вплив пандемії коронавірусу, коли багато домогосподарств почали економити через непередбачувану ситуацію.

Поновлення середнього класу в українському перехідному суспільстві в умовах трансформаційної кризи може відбуватися декількома шляхами: «на базі підвищення доходів, нагромадженням та легалізацією активів; для освічених та висококваліфікованих груп – можливість пристосування до нових ринкових умов з найменшими втратами; еміграція; виведення частини суб'єктів «тіньової» економіки як потенціальної бази середнього класу з «тіні»» [84].

На сьогодні «тінізація» заробітної плати є однією з найгостріших проблем, що негативно впливає на зростання податкової бази для наповнення місцевих бюджетів. Згідно із даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, рівень «тіньової» економіки впродовж 2014-2019 рр. скоротився з 36 до 27% від обсягу офіційного ВВП, проте у 2020 році зріс до 30% [85]. Це пояснюється впровадженням карантинних обмежень з березня 2020 року, які тривають і до сьогодні (з неможливістю прогнозування їхньої тривалості у майбутньому). Є висока ймовірність того, що дана коронакриза не лише обмежила діяльність суб'єктів підприємницької діяльності в легальному секторі економіки, але й створила нові можливості щодо проведення «тіньових» операцій.

При цьому, найбільш «тінізованими» секторами економіки в Україні є транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (44% за I кв.

2021 р.), добувна промисловість (38%), операції з нерухомим майном (38%), фінансова та страхова діяльність (37%).

Місцеві органи влади, для наповнення податкової бази місцевого бюджету повинні направити свої сили на легалізацію доходів громадян, які вони отримують в «конверті». Основною причиною приховання реальних заробітних плат працівники вбачають в високому податковому навантаженні, оскільки з їхніх зарплат справляється 18% ПДФО (60% якого надходить до бюджету ОТГ), 1,5% військового збору (повністю зараховується до державного бюджету) та 22% ЄСВ (зараховується до Пенсійного фонду України).

Головним напрямком роботи місцевої влади для виведення заробітної плати населення відповідної територіальної громади з «тіні» є покращення податкової дисципліни платників. Тобто, разом з працівниками місцевих фіскальних органів потрібно проводити роз'яснювальні роботи, під час яких до платників податків потрібно донести, що за несплату податків або приховування їхніх доходів буде застосовуватися система штрафних санкцій, які можуть перевищувати розмір несплачених обов'язкових платежів.

Важливо брати до уваги той факт, що структура тіньової економіки в Україні є нетиповою, відповідно до структури самої економіки. «На відміну від більшості інших країн (окрім деяких країн СНД), в Україні переважна частина податкових надходжень втрачається через наймасштабніші інструменти ухилення від сплати податків та агресивного податкового планування, які масово застосовуються великими та надвеликими підприємствами, які (знову-таки, на відміну від більшості країн світу) домінують у вітчизняній економіці і при цьому завдяки своїм неформальним зв'язкам мають великі можливості для уникання податків» [86].

Таким чином, місцеві органи влади повинні проводити жорстку політику щодо визначення великих неплатників податків та за допомогою жорстких примусів (великі штрафи, звернення до суду тощо) спонукати їх дотримуватися податкового законодавства.

Проблемою визначення точного рівня тіньової економіки в Україні є наявність неофіційно зайнятих працівників (незадекларовані трудові відносини) та їхня

діяльність в нестандартних формах зайнятості. Згідно з даними Державної служби статистики [87], серед 15,9 млн. зайнятого населення в Україні в 2020 р. неформально було зайнято 3,2 млн. осіб, що становить 20,1% від загальної кількості зайнятого населення.

Незадекларована праця, як вже зазначалося, є шахрайством та ухиленням від сплати податків через вказування роботодавцем в податковій декларації лише мінімальної заробітної плати, а решта виплачується безпосередньо та неофіційно. Таким чином, роботодавець зменшує свої витрати, а працівник отримує необхідний страховий стаж та решту неоподаткованого доходу.

Останніми роками також спостерігається тенденція до зростання кількості працівників з нестандартною формою зайнятості, яка включає «тимчасову (на визначений період) та нерегулярну зайнятість, неповну зайнятість та роботу за викликом, позикову зайнятість або приховані трудові відносини – фіктивну самозайнятість. Крім того, розвиток так званої «платформної» або «гіг» економіки в останні роки також дав поштовх для виникнення нових видів трудових відносин, недостатньо захищених трудовим законодавством» [88].

Нестандартні форми зайнятості або самозайнятості також в деяких випадках можуть бути засобами для ухилення від сплати податків та внесків. Особливо це стосується обов'язкових соціальних внесків до Пенсійного фонду.

Для заохочення працівників нестандартних форм зайнятості, самозайнятих та зайнятих на цифрових платформах до сплати податків потрібно провести наступні заходи:

- затвердити на законодавчому рівні нижчі норми страхового стажу та мінімального відпрацьованого робочого часу для тих працівників, які зайняті тимчасово або неповний робочий день;
- зобов'язати сплачувати податки та страхові внески тимчасових та самозайнятих працівників, включаючи тих, які зайняті через платформи (мережу Інтернет);
- спростити адміністративні процедури реєстрації та сплати податків;

- усунути гальмівні чинники та надати відповідних стимулів для сплати податків, а також впровадити заходи, які забезпечать вчасний та в повному обсязі їх збір – перевірки, контроль та санкції [89].

Ще однією можливістю, що може забезпечити зростання надходжень ПДФО до місцевих бюджетів, є впровадження змін щодо його сплати за місцем ведення господарської діяльності, а не за місцем реєстрації суб'єкта господарювання. 15 березня 2021 року було передано на розгляд керівництву Верховної Ради законопроекти №5244 [90] та №5245 [91], в яких пропонується розподілити надходження від ПДФО по 50% за місцем проживання/реєстрації платника податку та його місцем роботи. За закони не лише допоможуть справедливо розподілити фінансові ресурси між громадами (раніше громадяни сплачували податки в одну громаду, в якій розташовується їхнє місце роботи, а суспільні (соціальні) послуги отримували в іншій, в якій проживають), але й спонукатимуть міста об'єднуватися в ОТГ з сусідніми селами та селищами.

При цьому, негативними аспектами такого перерозподілу ПДФО є:

- складність його адміністрування, що потребує додаткових коштів і часу;
- потрібно здійснювати постійний контроль за місцем проживання працівників;
- через велику кількість непрацюючого населення в межах територіальної одиниці ефект від його зарахування буде нульовим.

Щодо механізму справляння ПДФО у разі зміни порядку його зарахування до місцевих бюджетів, найбільш прийнятним є варіант, за якого облік з нарахування ПДФО (в залежності від місця проживання працівників), його сплату та подання звітності буде здійснювати один податковий агент – роботодавець. А контролювати такого податкового агента будуть кілька територіальних органів фіскальної служби. «Розподіл додаткового навантаження з адміністрування ПДФО має здійснюватися між усіма суб'єктами: фізичною особою (щодо своєчасного подання інформації роботодавцю про зміну податкової адреси), роботодавцем (щодо утримання та перерахування ПДФО до місцевих бюджетів, відповідно до податкової адреси працівників, а також подання звітності до фіскальних органів) та державою [в особі

органів місцевого самоврядування] (проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів з підвищення податкової культури серед населення)» [92].

Також для зростання надходжень до місцевих бюджетів потрібно переглянути розподіл загальнодержавних податків, таких як податок на прибуток підприємств та ПДВ. Зараз лише 10% податку на прибуток закріплюється за місцевим бюджетом, а ПДВ повністю зараховується до державного бюджету. На користь зарахування цих податків до місцевого бюджету говорить те, суми доходів бюджетів, які формуються за їх рахунок, є найдохіднішими й доволі стабільними [93]. При цьому, обсяги надходжень від податку на прибуток і ПДВ прямо залежить від рівня розвитку територіальних громад, з яких вони справляються, а отже органи місцевої влади зацікавленні у розвитку економіки.

Проте, потрібно взяти до уваги те, що в обласних центрах та великих містах, де розвинуте підприємництво, надходження від податку на прибуток та ПДВ будуть більшими, ніж в селах та невеличких містах. Уникнути цього можна за допомогою об'єднання міст та навколишніх сіл і містечок в ОТГ, а також розвиток підприємництва на їхній території.

Ще однією проблемою щодо зарахування даних податків є приховання суб'єктами господарювання реальної виручки від їхньої діяльності, з якої сплачуються податки. Вирішенням цього є застосування реєстраторів розрахункових операцій (РРО). Підприємці на загальній системі оподаткування вже давно застосовують касові апарати при готівкових розрахунках, а платники єдиного податку 2-3 груп почали їх застосовувати лише з 2015 року (якщо річний дохід перевищує 220 мінімальних заробітних плат на 1 січня звітного року). Тобто, у 2020 році річний дохід не повинен перевищувати майже 1,04 млн. грн, а у 2021 році – 1,32 млн. грн. Проте з 2022 року усі групи платників єдиного податку, крім 1 групи, повинні застосовувати РРО під час своєї діяльності.

З 2015 року на місцевий рівень було передано надходження від акцизного податку з роздрібною торгівлі підакцизних товарів, який займає 7-8% від доходів місцевого бюджету (без міжбюджетних трансфертів) Вінницької, Тернопільської та Сумської ОТГ. Такий великий відсоток надходжень забезпечується за рахунок

розміщення в даних територіальних громадах великої кількості автозаправок (13,44% акцизного податку з пального зараховується до місцевого бюджету), супермаркетів та магазинів, великих торговельних підприємств. Подальше зарахування цього податку до місцевого бюджету є позитивним явищем, оскільки місцеві органи влади зацікавлені у боротьбі з нелегальним продажем підакцизних товарів.

В ході проведених бюджетно-податкових реформ місцеві податки і збори почали займати вагомий частку в структурі доходів місцевих бюджетів, у 2020 році досягнувши 17-19% у Вінницькій, Тернопільській та Сумській ОТГ. Найбільший вплив на зростання надходжень справив податок на майно, який включає в себе податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок та плату за землю. Проте, попри позитивну тенденцію щодо зростання доходів від місцевих податків та зборів, місцеві органи влади повинні і надалі шукати механізми, за допомогою яких можна збільшувати податкову базу місцевих бюджетів.

Разом з тим, справляння податку на майно надає такі «переваги:

- стимулює власників нерухомості чи користувачів землі до ефективного користування ними (оскільки з боку платників податки трактується як додаткові витрати на утримання) або продажу в умовах фінансової неспроможності сплатити податковий платіж;

- стимулює органи місцевого самоврядування підвищувати рівень привабливості своєї території для ведення підприємницької діяльності та проживання на ній, що забезпечує зростання ринкової вартості нерухомості та землі;

- податки на майно характеризуються економістами як прогресивні, оскільки нерухоме майно та земельні ділянки, як правило, належать відносно багатим особам, внаслідок чого податкове навантаження покладається на осіб з середнім та високим рівнем доходу (слід зауважити, що це твердження є вірним для розвинутих країн, проте, для прикладу, щодо України в силу особливостей адміністрування податку та традицій володіння майном воно не відповідає дійсності);

- вони є стабільним та, що не менш важливо, прогнозованим джерелом податкових надходжень через неможливість бази оподаткування;
- опосередковано охоплюють «тіньові» доходи платників;
- є передбачуваними для їх платників» [92].

Основною проблемою у справлянні податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки є визначення базою оподаткування загальної площі об'єкта оподаткування та прив'язка ставки податку до мінімальної заробітної плати. При цьому, хоч цей податок і впроваджувався як заміна податку на розкіш, фактично його ставка є мізерною (до 1,5% від мінімальної зарплати за 1 м. кв.) і при цьому його сплата несе регресивний характер: чим більший дохід, тим менший сплачується відсоток (при однаковому майновому стані). Проте, ця регресивність є досить умовною, оскільки зі зростанням доходів домогосподарства намагаються покращити свої умови проживання.

Доцільним є поетапний процес реформування системи оподаткування шляхом поступового переходу від площі об'єкта як бази нарахування податку до вартості об'єкта нерухомості, паралельно застосовуючи коригуючі коефіцієнти (які враховують тип населеного пункту, місце розташування нерухомості в межах населеного пункту, її функціональні, якісні та фізичні характеристики тощо) [94].

Використання вартості об'єкта нерухомості при визначенні податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки є найбільш точним та соціально справедливим, оскільки враховується ринкова вартість нерухомості, а отже і рівень доходів платників податку. Проте, перешкодою до застосування цього механізму є відсутність належної оціночної діяльності в Україні та наявність «близько 95% незареєстрованого нерухомого майна в електронній базі реєстру прав власності на нерухоме майно» [95], з якого не сплачується податок. При цьому також можна ввести прогресивну ставку податку, в залежності від зростання ринкової вартості нерухомості.

Серед податку на майно найбільший ефект на зростання доходів місцевих бюджетів справляє плата на землю, яка з 2015 року була переведена до складу місцевих податків. Великим поштовхом до наповнення місцевих бюджетів цим

податком є відкриття ринку землі з 1 липня 2021 року. При цьому, потрібно запровадити визначення нормативної грошової оцінки (з урахуванням коефіцієнта індексації), яка є базою оподаткування земельним податком, на основі ціни на землю. Це є виправданим через те, що ціна у різних територіальних одиницях є різною через місце розташування земельної ділянки, якості ґрунтів, особливостями її використання та конкуренції.

Крім того, місцевим органам влади потрібно переглянути пільги по сплаті плати за землю, надаючи їх тим платникам, хто раціонально використовує земельні ресурси.

Отже, зміцнення фінансової самостійності місцевих бюджетів можна забезпечити за рахунок зростання їхньої податкової бази, а саме за допомогою: розвитку підприємницької діяльності; боротьби з незадекларованою та неформальною зайнятістю; розподіл надходжень від ПДФО за місцем проживання/реєстрації та місцем роботи платника (по 50%); збільшення частки податку на прибуток, яка зараховується за місцевим бюджетом та передати частину надходжень від ПДВ на місцевий рівень; контролю за обсягами реалізації підакцизних товарів; визначення базою оподаткування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки вартість об'єкта нерухомості; започаткувати визначення нормативної грошової оцінки землі на основі ринкових цін.

3.2. Впровадження бренд-менеджменту міських бюджетів

Створення бренду є однією з ключових задач, які ставлять перед собою прогресивні територіальні громади, які розуміють, що у сучасному світі з високою мобільністю трудових ресурсів, грошового та інтелектуального капіталів лише з впровадженням бренд-менеджменту вони можуть конкурувати за мешканців, партнерів, ресурси та інвестиції.

При цьому, «реформа децентралізації в Україні дала територіальним одиницям додаткову силу й підкреслила їхню значущість [як частини бренду країни], яка надалі лише зростатиме» [96].

Вперше термін «брендинг території» було застосовано С. Алхольтом в 2002 році, який пов'язав його з конкурентною ідентичністю певної території, яка є довгостроковою (на відмінну від реклами) і направлена на місцевий розвиток [97, 98].

Через впровадження бренд-менеджменту територіальні громади «легше досягають цілей сталого економічного розвитку, зокрема:

- розширення діючих підприємств, що збільшує кількість робочих місць;
- створення нових підприємств та залучення інвестицій;
- покращення іміджу на місцевому, національному та міжнародному рівнях, започаткування взаємовигідних партнерств;
- залучення нових жителів, поліпшення життя населення громади загалом;
- збільшення кількості туристів;
- популяризація політичних рішень і програм серед громади, отримання прихильності населення» [96].

Тобто, через свій бренд територіальна громада привертає до себе увагу інвесторів, підприємців, партнерів, нових жителів та туристів, отримуючи при цьому приплив інвестицій та податкових надходжень до місцевого бюджету. Але при цьому не потрібно забувати про місцевих жителів, від лояльності та підтримки яких залежить успішність бренду населеного пункту.

Бренд-менеджмент є одним із найефективніших складових маркетингу території, який передбачає процес формування, розвитку та поширення уявлень про міську ідентичність та її представлення для цільових груп у яскравих образах.

Загалом, бренд території – це специфічний набір характеристик (емоцій, образів, відчуттів, очікувань), які асоціюються з певною територією у різних груп населення. При цьому, найважливішою складовою в бренд-менеджменті є місцева думка, адже саме місцеві жителі найкраще знають усі переваги, недоліки та можливості для розвитку своєї територіальної громади. Саме тому бренд повинен відображати цінності громади, тому що без їхньої підтримки якою б не була хорошою розроблена стратегія брендингу території, вона так і залишиться «на

папері» та не принесе ніякого позитивного ефекту для розвитку територіальної громади.

При розробці бренд-менеджменту потрібно залучати різних представників громади, які більш повно будуть представляти інтереси усього населення. Тобто, потрібно рівноцінно залучати представників органів місцевого самоврядування, бізнес, освітян, митців, міжнародних фахівців та найбільш активних громадян. При цьому «кожен робить свій внесок у процес: чиновники забезпечують адміністративний ресурс, координують і лобіюють інтереси міста перед інституціями вищого порядку влади; бізнес ділиться експертизою, надає фінансову й кадрову підтримку; жителі можуть надати ідеї та політичну підтримку» [96]. Об'єднавши свої зусилля мешканці територіальної громади можуть створити реальний бренд території, з яким буде себе ідентифікувати кожен мешканець громади. А це, в свою чергу, веде до соціального партнерства та розвитку усієї громади.

Брендинг території головним чином зосереджується на зовнішньому середовищі, підкреслюючи головні переваги, якими одна територія відрізняється від іншої. Процес формування бренд-менеджменту територіальної громади можна поділити на декілька етапів.

Першим етапом є аналіз територіальної ідентичності – географічне положення громади (розташування біля великих автомагістралей, залізничних сполучень), стан інфраструктури (доступність транспорту, готелів, ресторанів тощо), наявні ресурси (природні, трудові, фінансові), рівень підприємництва (кількість функціонуючих підприємств різних форм власності), туристично-рекреаційний потенціал (річки, озера, заповідники, пам'ятки історії та архітектури, зелений туризм тощо), національно-культурні особливості (свята, фестивалі, обряди, притаманні лише цій території) та інші.

До цього етапу також включається проведення SWOT-аналізу, за допомогою якого відбувається вивчення внутрішнє та зовнішнє середовище територіальної громади та описуються сильні та слабкі сторони, загрози та можливості. Головним при цьому має стати реальне вивчення територіальної громади на основі актуальних

даних, а не опис загальних понять. Також великою помилкою буде використання SWOT-аналізу іншої громади, приклади яких можна знайти у вільному доступі в мережі Інтернет, оскільки кожна громада є унікальною, з притаманними лише їй особливостями, на основі яких і відбувається створення бренду. А якщо використати чужі напрацювання, які вже активно застосовуються іншою громадою, то це вже не брендинг, який покликати формувати ідентичність певної території, а копіювання (ніхто не захоче поїхати в «другу Полтаву», якщо вони можуть відвідати справжню Полтаву).

Важливою складовою цього етапу є також дослідження вже існуючого бренду міста, який сформувався протягом багатьох років на основі досвіду мешканців громади та її гостей. Воно проводиться на основі проведення соціологічних досліджень у вигляді анкетування та аналізу інтернет-сайтів щодо присутності громади в інформаційному просторі (не лише на українських, але й на іноземних сайтах). Анкетування є найбільш повним способом збору інформації для формування територіальної ідентичності, оскільки враховується думка різних мешканців. Також на основі анкетування можна дізнатися символ громади, головні визначні місця, історичні події, сильні і слабкі сторони, якість продовольчих і непродовольчих товарів (інтелектуальні послуги), які виробляються в громаді, культурні події тощо. На основі цих даних далі і буде розроблятися бренд-менеджмент.

Другим етапом є визначення місії та цілей, яких хоче досягти територіальна громада в результаті проведення брендингу. Місія повинна включати ключові ознаки громади, які формують її унікальність та конкурентні переваги, які вже наявні та ті, які б громада хотіла б здобути в ході свого розвитку. При цьому «вона повинна бути переконливою, мотиваційною, спрямованою на цільові аудиторії та спрямованою на майбутнє» [99]. Наприклад, місією м. Вінниця є розвиток комфортного, інноваційного та європейського міста, відкритого для співпраці.

На основі місії формуються стратегічні цілі, які повинні направлені на вирішення реальних проблем та потреб громадян на шляху до досягнення головної мети. Для того, щоб громада розуміла як конкретно сприяти своєму розвитку,

стратегічні цілі діляться на оперативні цілі. Важливим моментом при цьому є планування програм та проєктів як інструментів реалізації цих цілей. Програми розробляються на 7 років, а проєкти – від 6 місяців до 2 років. При цьому, потрібно розробити графік їхнього виконання та систему їх оцінювання для загального досягнення поставленої цілі (на основі кількісних і якісних показників).

На третьому етапі потрібно провести сегментацію ринку, тобто визначити цільові аудиторії, на яких буде зосереджено увагу під час розробки територіального брендингу. Цими групами можуть бути:

- інвестори – шукачі можливостей. Мають на меті вигідно та надійно вкласти власні гроші, щоб в майбутньому отримати прибуток від реалізованих проєктів;
- підприємці – шукачі робочої сили та нових бізнес-ніш. Бажають знайти більш кваліфікованих робітників та розширити ринки збуту власної продукції;
- партнери – шукачі взаємовигідної співпраці. Через співробітництво територіальних громад (особливо міст з сусідніми селами – на прикладі широкої практики співробітництва муніципалітетів в Європі), що полягає в поєднанні зусиль та ресурсів для вирішення спільних проблем;
- місцеві жителі – шукачі кращого життя. Через вдале створення бренду місцеві жителі усвідомлюють свою ідентичність, неповторність, порівняно з іншими мешканцями регіону, підвищують рівень своєї самооцінки. Бренд-менеджмент також збільшує обсяг залучених інвестицій, які направляються на розвиток інфраструктури, збільшення робочих місць, покращення якості надання послуг та якості життя загалом;
- туристи – шукачі нових вражень [96]. Бренд покликаний привабити нових туристів (через несхожість з іншими місцями), залишити у їхній пам'яті конкретні позитивні образи, які будуть асоціюватися з цією територією та змусять їх повернутися знову за новими емоціями та враженнями.

Під час бренд-менеджменту потрібно якомога детально описати цільові групи. Це пояснюється тим, що до кожної групи населення є ефективними різні канали комунікації з акцентуванням уваги на різних якостях громади. Наприклад, для бізнесу та інвесторів потрібно показати, що через стабільність та надійність в

громаду вигідно інвестувати, для туристів – що вони отримають безліч цікавих вражень і забажають повернутися знову, а для місцевих жителів – що громада є комфортною для життя та постійно розвивається.

При цьому, хоч при розробці бренду і потрібно враховувати усі цільові групи, проте їх неможливо рівнозначно охопити, виходячи з особливостей кожної територіальної громади. Наприклад, через відсутність розвинених «туристичних магнітів» громада не може привабити туристів, тому їй потрібно зосередити свою увагу на залучення інвесторів та підприємців для розвитку своєї громади, а вже потім – на пошук або створення цих «магнітів».

Четвертим етапом бренд-менеджменту є позиціонування громади, орієнтуючись на обранні цільові групи. Позиціонування – це визначення ключових особливостей громади, на основі яких відбувається визначення її місця на відповідних ринках та у свідомості цільових груп (формування закодованого «послання» до них), а також виокремлення цінностей бренду.

Саме на цьому етапі розробляється дизайн бренду громади, який включає візуальні та вербальні атрибути за допомогою яких цільові аудиторії сприймають та запам'ятовують громаду.

Візуальними атрибутами бренду є:

- логотип – передає мету та цілі створення бренду у графічному форматі з використанням мінімалізму;
- фірмові кольори – колір повинен викликати стійкі асоціації з брендом у цільових груп і при цьому добре поєднуватися між собою (за допомогою сполучень кольорів можна керувати ставленням споживача до бренду);
- шрифти – створюються з застосуванням цінностей громади (історичне минуле, розвиток і рух у майбутнє, привітність тощо) і використовується для привертання уваги;
- графічні стандарти та правила застосування бренду.

Вербальними атрибутами бренду є:

- назва – лаконічне відображення ідеї дизайну бренду. Наприклад, «Вінниця – місто ідей», «Львів – відкритий до світу», «Київ – місто, де все починається»,

«Кривий Ріг – місто довжиною в життя», «Рівне для кожного», «Тернопіль – файне місто» тощо [100]. Часто назва та слоган можуть ототожнюватися.

- слоган – повинен бути простим, лаконічним та відображати головну мету бренд-менеджменту. Наприклад, слоган м. Суми – «Важливо побачити важливе» – відображає сучасне повсякденне життя простих сумчан з їхніми емоціями, переживаннями, здобутками («побачити важливе») та історичне минуле з його історією, архітектурою, людьми, відкриттями тощо («важливо побачити») [101].

- ключові повідомлення до груп цільової аудиторії – це та частина інформації про громаду, яка направлена на певну групу людей і яка повинна зберегтися в їхній пам'яті. Наприклад, «Вінниця – надійне місто з привабливими умовами для інвестування» (орієнтування на інвесторів), «Вінниця - гостинне місто унікальної історії, архітектури та культури» (орієнтування на туристів), «Вінниця — зручне та безпечне місто комфорту й затишку» (орієнтування на місцевих жителів) [102].

Правильне використання всіх цих атрибутів подається в спеціально розробленому брендбуку. В ньому представлено правильне використання атрибутів бренду та їхнє поєднання на різних каналах комунікації (сувенірній продукції, постерах, білбордах, сітілайтах, виставкових конструкціях, вуличних покажчиках, банерах в соціальних мережах, мультимедійних презентаціях тощо). Але при цьому, він також включає опис цінностей, місії та цілей громади. Таким чином, з його допомогою можна краще зрозуміти сутність бренду внутрішніми та зовнішніми користувачами.

П'ятим етапом бренд-менеджменту територіальної громади є його просування (маркетингова комунікація), яке визначається «комплексом дій, спрямованих на створення я стійких уявлень про місто чи регіон відповідно до його позиціонування та доведення цього «послання» до цільової аудиторії» [96].

На цьому етапі створюється фірмовий стиль громади з використанням візуальних та вербальних атрибутів бренду – прикрашається громадський транспорт, білборди, сувенірна продукція, зупинки, вивіски тощо. Крім цього, проводяться різні заходи для привернення уваги – свята, фестивалі, концерти, виставки тощо, оформлення яких також відбувається на основі розробленого

бренду. Всі ці події обов'язково повинні бути висвітлені в засобах масової інформації та в соціальних мережах для підвищення присутності громади в інформаційному просторі. Для просування бренду громади також можуть будувати нові унікальні споруди (пам'ятники, інсталяції, будинки тощо) або привернення уваги до вже існуючих.

На шостому етапі бренд-менеджменту потрібно розробити інструментарій оцінювання, тобто індикатори, за допомогою яких можна буде відстежити ефективність виконання запланованих операційних цілей, а також їхнє коригування в процесі реалізації для досягнення тактичних цілей.

Сьомим етапом є підготовка бюджету, в якому відбувається розрахунок вартості кожного етапу бренд-менеджменту (у т.ч. кожної програми та проекту з переглядом виділених коштів кожного року та присвоєнням ним пріоритетності). Також потрібно обов'язково визначити джерела фінансування бюджету бренд-менеджменту громади.

Заключним, восьмим етапом є розробка стратегії та плану впровадження брендингу. На цьому етапі відбувається систематизація усієї інформації з попередніх етапів та формується офіційний документ, на основі якого і буде втілюватися політика бренд-менеджменту громади. Крім цього, для втілення цієї політики призначаються відповідальні особи, а після прийняття цього документу органами місцевого самоврядування її можна фінансувати з місцевого бюджету.

Основна проблема, яка стоїть перед міськими ОТГ, до яких належать Вінницька, Тернопільська та Сумська громади – це визначення своєї ідентичності, акцентуючи увагу не лише на містах, але й на сусідніх селах. Органам місцевого самоврядування потрібно об'єднатися з місцевими жителями, щоб знайти або створити «туристичні магніти». Перспективним напрямком при цьому може бути розвиток «зеленого туризму» або проведення культурних фестивалів.

Отже, за допомогою впровадження бренд-менеджменту громади отримують можливість збільшити інвестиційні та податкові надходження до місцевого бюджету через привертання уваги інвесторів, підприємців, туристів та нових жителів. При

цьому, розроблений бренд повинен підтримуватися місцевими жителями, а також постійно просуватися та вдосконалюватися, щоб бути конкурентоспроможним.

3.3. Активізація розробки грантових проектів органами міських рад ОТГ щодо залучення міжнародної технічної допомоги

З об'єднанням громад в Україні постало питання залучення альтернативних джерел фінансування для розвитку громад, оскільки якою б не була самодостатньою громада, все-одно залишається ряд проблем, які потребують вирішення. При цьому, органам місцевого самоврядування також не потрібно розраховувати на трансферти з державного бюджету, оскільки їхній обсяг впродовж бюджетного періоду може переглядатися. Саме тому перспективним джерелом фінансування місцевого економічного розвитку можуть стати грантові ресурси.

Основною відмінністю грантових інструментів фінансування від інших інструментів є їхнє надання на безповоротній та безоплатній основі. Тобто, донор, який надає грантові ресурси, не прагне отримати кошти, вигоди чи преференції за їхнє користування. Разом з тим, ці ресурси спрямовуються на досягнення певних цілей, що мають на меті розвиток усієї громади або окремих соціальних груп. Донорами можуть виступати міжнародні організації (ООН, ЄС), уряди інших країн, державні установи (Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Канадське агентство міжнародного розвитку (CIDA), Шведське агентство з питань міжнародної співпраці та розвитку (SIDA) та ін.), комерційні структури (реалізують програми соціальної відповідальності великих ТНК, наприклад, Фонд Фольксвагена), громадські некомерційні організації (релігійні, наукові тощо), приватні благодійні фонди або організації (Міжнародний фонд «Відродження», Фонд Рокфеллера, Фонд Фрідріха Науманна за Свободу тощо).

«В Україні, де доступ до інших джерел фінансування є вкрай обмеженим, саме грантові інструменти часто мають вирішальне значення для фінансування різноманітних проектів у сфері місцевого розвитку. Грантові інструменти також нерідко виконують супровідну та підтримувальну функцію щодо інших

інструментів фінансування, зокрема інвестицій чи кредитів міжнародних фінансових організацій» [103].

Однією з форм грантових інструментів фінансування є міжнародна технічна допомога (далі – МТД), тобто «фінансові та інші ресурси та послуги, що відповідно до міжнародних договорів України надаються партнерами з розвитку на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України» [104].

МТД може бути залученою «у вигляді:

- будь-якого майна, необхідного для забезпечення виконання завдань проектів (програм), яке ввозиться або набувається в Україні;
- робіт і послуг;
- об'єктів права інтелектуальної власності;
- фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті;
- інших ресурсів, не заборонених законодавством, у тому числі стипендій» [104].

З усіх видів МТД гранти є найпоширенішою формою фінансування місцевого економічного розвитку. Грант – це безповоротна фінансова допомога на реалізацію проектів та ініціатив, що надається на конкурсній основі і має цільове призначення.

Таким чином, «відмітними рисами грантових програм є безповоротність, безоплатність і цільове спрямування переданих ресурсів. Такі умови переважно закріплюють у грантовій угоді — угоді між донором або виконавцем і реципієнтом про передання фінансових ресурсів (грантів) у національній чи іноземній валюті в рамках проекту (програми)» [103].

Донор, при наданні грантових коштів, описує програмні пріоритети, на основі яких відбуватиметься конкурсний відбір. Ці пріоритети можуть змінюватися, в залежності від потреб майбутніх грантоотримувачів, але вони не можуть кардинально відрізнятися від мети та цілей донорських організацій. Основними пріоритетами у підтримці місцевого економічного розвитку є «створення передумов для довгострокового економічного зростання територій, реалізація місцевого потенціалу для забезпечення економічного розвитку на сталій основі, підвищення спроможності юрисдикцій реалізувати власний економічний потенціал тощо» [103].

Крім надання фінансової підтримки, донорські організації також можуть проводити навчання та консультації стосовно того, як ефективно реалізувати грантовий проєкт.

Кожна громада має потенціал для того, щоб користуватися грантовими коштами. Але цей потенціал потрібно вміти правильно реалізувати. Для цього потрібно пройти процедуру подання заявки щодо отримання гранту, що проходить у формі конкурсного відбору і складається з декількох етапів.

На першому етапі потрібно визначити проблему, на вирішення якої будуть направлятися грантові кошти, тобто мету проєкту з її обґрунтуванням (вказати в який спосіб ця проблема буде вирішена та в яких часових рамках). Тобто, потрібно визначити конкретні потреби, які потрібно задовільнити (гроші, приміщення, майно чи послуги), спланувати проєкт (програму) та скласти його бюджет.

Другим етапом є пошук грантових конкурсів, мета яких співпадає з метою майбутнього проєкту. Для пошуку відкритих грантових можливостей потрібно періодично переглядати сайти, які узагальнюють та постійно оновлюють грантові конкурси, або безпосередньо на офіційних веб-сторінках найбільш прийнятних донорів. Особливу увагу потрібно звертати на умови участі у конкурсі, а саме на територію дії грантового проєкту, хто може його отримати (органи місцевого самоврядування, громадські організації тощо), пріоритети конкурсу, терміни подання заявки та оголошення переможця, розмір гранту (відношення грантових та власних коштів), термін реалізації проєкту тощо.

Найбільш відповідальним етапом є написання проєктної заявки, оскільки правильне її написання – це обов'язкова умова успішного здобуття грантів. Хоч кожен донор висуває свої вимоги до оформлення проєктних заявок, але обов'язковими структурними елементами в них є:

- титульний аркуш – містить всю необхідну для донора інформацію (назва проєкту, заявник, керівник проєкту, територія реалізації, строк виконання, вартість проєкту);
- резюме проєкту (анотація) – короткий виклад основної суті проєкту, на основі чого потрібно переконати донора у важливості та привабливості проєкту, зацікавити його прочитати повну заявку;

- вступ – короткий опис громади, її конкурентні особливості, досвід реалізації грантових проєктів, рівень компетентності розробників проєкту;
- постановка проблеми – опис конкретної проблеми, яка буде вирішена за рахунок грантових коштів (при цьому бути реалістичним і не намагатися вирішити усі проблеми громади за рік);
  - мета – за допомогою чого, в який спосіб і в яких часових рамках буде вирішено проблему;
  - завдання – конкретні дії, які потрібно виконати, щоб досягнути мети. Завдання мають бути кількісними та якісними, а для визначення їх результативності вони повинні розроблені за методом «SMART» (конкретні, вимірювані, амбіційні, реалістичні та визначені в часі);
  - методологія – опис тих видів діяльності та заходів, які потрібно здійснити з використанням наявних та грантових ресурсів, щоб досягти планових результатів (методи виконання). Крім цього, вказується роль партнерів та всіх зацікавлених сторін, інформація про попередні проєкти, команду проєкту та роль кожного з членів команди;
  - цільова аудиторія – визначення цільової групи (громадяни, проблема яких буде вирішена) та бенефіціарів (адресати допомоги) у кількісних і якісних показниках;
  - припущення – визначення зовнішніх факторів, які можуть вплинути на успішність реалізації проєкту та шляхи їх мінімізації (врахування ризиків);
  - очікувані результати – безпосередні очікувані результати (ті результати, які будуть отримані в ході реалізації заходів проєкту; повинні чітко відповідати поставленим завданням та меті), наслідки (середньострокові результати, , які є логічним підсумком комбінації безпосередніх результатів) та довгостроковий ефект (прогноз на майбутнє);
  - оцінювання – проведення оцінки ефективності в ході виконання проєкту та роботи в цілому, яка має характеризуватися економічністю та результативністю;

- життєздатність проєкту (подальше фінансування) – опис інших джерел фінансування, необхідних для продовження діяльності по закінченню періоду надання гранту;

- план реалізації – розклад заходів проєкту із зазначенням термінів, в залежності від послідовності та залежності їх виконання;

- звітність – підготовка та подання звітів, залежно від вимог грантодавця;

- бюджет (кошторис) – перелік всіх ресурсів, що необхідні для проведення запланованих заходів. Крім цього, вказується загальна вартість проєкту, запитувані кошти, частка самофінансування, залучені кошти спонсорів тощо. Як правило, бюджет проєкту складається з 3 частин – оплата праці (заробітна плата, гонорари, контракти, податки), основні витрати (обладнання, матеріальне забезпечення, відрядження і транспортні видатки, інші видатки) та непрямі витрати (витрати, безпосередньо не пов'язані з конкретною діяльністю за проєктом, але необхідні для успішного виконання завдань грантоотримувачем);

- додатки – обов'язково потрібно подати відомості про грантоодержувача та про виконавців [105].

Саме від правильно розробленої проєктної заявки залежить можливість отримання грантових коштів громадою. Тому до їхньої підготовки потрібно ставитися як до постійної діяльності щодо залучення додаткових фінансових ресурсів для розвитку територіальної громади.

На сьогодні, в часи пандемії COVID-19 та фінансово-економічної кризи, донори звертають увагу на те, щоб у заявках на отримання грантових коштів було присутнє:

- включення в проєкти заходів, спрямованих на протидію чи полегшення наслідків коронавірусу;

- адаптивність проєктів, можливість їхнього проведення навіть за умови посилення карантинних обмежень або введення локдауну;

- вагомий соціально-економічний вплив проєкту на вразливі групи населення (малозабезпечені, люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи тощо);

- перевірка заявок згідно з методикою експертного оцінювання, яка розміщується на офіційному сайті грантодавця (для уникнення помилок при написанні заявок, оскільки можна дізнатися на що звертають увагу експерти при перевірці конкурсних проєктів).

Незважаючи на перспективність залучення грантових коштів для фінансування місцевого розвитку, їхнє використання не є надто поширеним серед органів місцевого самоврядування. Це пояснюється:

- неготовністю органів влади взяти на себе відповідальність за реалізацію проєктів МТД;
- недостатнім набором знань та навичок місцевих посадовців, необхідних для розробки та реалізації проєктів;
- неналежним наглядом за виконанням проєктів, через що присутнє неефективне використання отриманих ресурсів;
- відсутністю довгострокових стратегій розвитку громади, що знижує шанси отримати МТД [103].

Найголовнішим секретом успіху ОТГ, які використовують грантові кошти, є організація такого порядку роботи з грантодавцями, який здійснюється не епізодично, а як планомірна робота, яка в своїй основі має і аналітичну діяльність і діяльність, спрямовану на формування проєктної заявки. Для цього потрібно правильно визначити цілі, команду фахівців (які працюють в громаді, або залучені), бюджетування (часто донори можуть вимагати власний внесок до проєкту, який подається) та бути спроможними виконати план.

У громаді заявниками грантових коштів можуть виступати не лише органи місцевого самоврядування, але й громадські організації та представники бізнесу. Тому додатковою задачею для місцевої влади є формування партнерських мереж, співпраці з різними зацікавленими сторонами. У такий спосіб можна значно розширити базу заявок. Саме тому в органі місцевого самоврядування потрібно мати відповідальну особу чи цілий відділ, який займатиметься питаннями налагодження діяльності з фандрейзингу (збору коштів). Він є дуже потужним інструментом для

залучення до громади додаткових ресурсів саме на розвиток, а не на операційну діяльність.

Отже, розробка грантових проектів органами міських рад ОТГ є перспективним джерелом фінансування розвитку громад та підвищення їхньої конкурентоспроможності, оскільки вони надаються на безоплатній та безповоротній основі. При цьому, перед представниками місцевих органів влади постає завдання щодо набуття необхідних компетентностей для розробки проектних заявок на отримання грантів та налагодження співпраці з іншими представниками громадськості.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення знань щодо формування доходів місцевого бюджету в умовах бюджетно-податкових реформ в Україні та запропоновано шляхи зростання дохідної бази місцевих бюджетів. Результати дослідження дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Місцеві бюджети, як складова бюджетної системи України, є фінансовою базою органів місцевого самоврядування, яка формується за рахунок доходів місцевих бюджетів. Саме за рахунок наявних фінансових ресурсів місцеві органи влади можуть забезпечувати виконання покладених на них зобов'язань, а саме здійснювати видатки на такі заходи як освіта, охорона здоров'я, культура, спорт, соціальний захист і соціальне забезпечення населення, житлово-комунальне забезпечення тощо. Саме від рівня фінансування цих заходів залежить соціально-економічний розвиток територій та рівень життя населення.

2. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних, визначених законом, джерел та закріплених у встановленому законом порядку загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Таким чином, їх поділяють на власні доходи, які повністю зараховуються до місцевого бюджету, та закріплені доходи, які передаються з бюджетів вищих рівнів.

3. Найбільш розповсюдженою класифікацією доходів місцевих бюджетів є бюджетна класифікація, згідно з якою, доходи поділяються на податкові, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та офіційні трансферти. Іншими класифікаційними ознаками є: за соціально-економічним змістом (від фізичних або юридичних осіб), залежно від повноти зарахування доходів до місцевих бюджетів (зараховуються повністю чи частково), за періодичністю надходжень (систематичні, разові), за способом зарахування (до загального чи спеціального фонду), за методом мобілізації (обов'язкові, необов'язкові) та за змістом (власні, закріплені, міжбюджетні трансферти).

4. На формування доходів місцевих бюджетів великий вплив справляють бюджетно-податкові реформи, оскільки постійно змінюється склад та структура

доходів, а також їхній поділ на власні і закріплені, від чого залежить розрахунок міжбюджетних трансфертів. Бюджетне реформування розпочалося 21 червня 2001 року, коли було прийнято Бюджетний кодекс України, а продовжилося рядом нормативно-правових актів, головними з яких є нова редакція Бюджетного кодексу (8 липня 2010 року) та Податковий кодекс України (2 грудня 2010 року). Ці зміни принесли багато позитивного в розрізі наповнення місцевих бюджетів доходами (передача єдиного податку з закріплених до власних доходів, розширено склад власних доходів за рахунок податку на нерухомість та плати за землю, скорочення кількості місцевих податків з 14 до 5 через високі витрати на їхнє адміністрування тощо). Але попри це, так і не вдалося забезпечити належний рівень самостійності місцевих бюджетів при низькому рівні децентралізації на рівні 21,7-25,6% протягом 2010-2014 років, що вказує на нестачу фінансових ресурсів для виконання власних та делегованих повноважень місцевими бюджетами.

5. Найбільше значення для місцевих бюджетів є впровадження процесу децентралізації в Україні з 2014 року, коли було проведено ряд змін в бюджетному та податковому законодавствах, які розширили можливості місцевим органам влади щодо формування власних доходів та на отримання самостійності від держаного бюджету. На першому етапі децентралізації (2014-2019 рр.) головними змінами, які розширили дохідну базу місцевих бюджетів були: зміна нормативів зарахування ПДФО до різних місцевих бюджетів; перерозподіл екологічного та єдиного податків, державного мита, плати за надання адміністративних послуг та податку на майно; запровадження акцизного податку з кінцевих продажів. На другому етапі (2020-2021 рр.) децентралізації завершилася адміністративно-територіальна реформа, внаслідок якої було утворено 1469 ОТГ та укрупнено райони (з 490 до 136), метою чого є зростання їхньої фінансової самостійності.

6. Для визначення результативності формування доходів місцевого бюджету в ході реалізації бюджетно-податкових реформ, головною метою яких є створення спроможних та фінансово незалежних адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, використовуються абсолютні та відносні показники. Одними є найважливіших з них є комплексний аналіз фінансової стійкості за допомогою

інтегрального показника, який дозволяє дослідити збалансованість (ступінь покриття видатків за рахунок різних джерел доходів), самостійність (рівень децентралізації бюджетної системи) та ефективність місцевого бюджету (оцінка якості управління місцевими фінансами).

7. Під час визначення сучасних тенденцій формування доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетно-податкових реформ в Україні за 2014-2020 роки було обрано три міські ОТГ – Вінницьку, Тернопільську та Сумську. У ході структурно-динамічного аналізу їхньої дохідної частини без урахування міжбюджетних трансфертів було досліджено, що наявна позитивна тенденція до зростання доходів ОТГ була спричинена головним чином через зростання податкових надходжень, які є найбільш стабільними джерелами наповнення місцевих бюджетів. При цьому, уповільнення темпів зростання доходів у 2020 році було спричинено введенням карантинних обмежень в зв'язку з поширенням пандемії COVID-19, під час яких закривалися підприємства та бюджетні установи, а отже і не сплачувалися податки до бюджету у повній мірі.

8. У структурі доходів бюджетів Вінницької, Тернопільської та Сумської ОТГ більше 90% доходів сформовано за рахунок податкових надходжень, що вказує на критично низьку якість їхньої структури (співвідношення податкових і неподаткових надходжень). При цьому, згідно нормативу, у країнах з розвиненою економікою податкові надходженнями бюджету мають перевищувати неподаткові всього у 2-3 рази.

9. Щодо надходжень міжбюджетних трансфертів, то протягом 2014-2017 рр. спостерігалася тенденція до їхнього зростання (у Сумській ОТГ до 2018 р.), проте протягом 2018-2020 рр. навпаки відбулося їхнє поступове скорочення. При цьому, у структурі переважають субвенції, частка яких коливається в межах 97-99%, а частка освітньої субвенції складає 59,9%, 54,7% та 61,5% на кінець 2020 року у Вінницькій, Тернопільській та Сумській ОТГ відповідно. Крім цього, відбулося зменшення частки міжбюджетних трансфертів у загальних доходах досліджуваних місцевих бюджетів з майже 50% до 30%, що вказує на зростання самостійності місцевих

бюджетів та на зростання зацікавленості місцевої влади в нарощенні власної дохідної бази.

10. В структурі податкових надходжень найбільшу частку складають надходження від ПДФО (65-68%), місцевих податків та зборів (23-28%) та акцизного податку з роздрібного продажу підакцизних товарів (8%). При цьому зростання надходжень від ПДФО головним чином було спричинено зростанням мінімальної заробітної плати; місцевих податків та зборів – через включення до їхнього складу єдиного податку та створення податку на майно; акцизного податку – через зарахування акцизу за пальне до місцевих бюджетів.

11. Зростання частки місцевих податків та зборів у структурі податкових надходжень з 7% до майже 30% є позитивним явищем, оскільки вони справляють найбільший вплив на рівень самостійності місцевих бюджетів. Це пояснюється тим, що вони повністю зараховуються до відповідного бюджету, а їхнє справляння залежить від місцевих органів влади, які встановлюють розміри ставок та пільг. У загальній структурі місцевих податків та зборів найбільшу частку займають єдиний податок (57-64%), плата за землю (20-39%) та податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (4-14%). При цьому зростання надходжень єдиного податку головним чином було спричинено зростанням мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму, обсягів доходів платників третьої групи та полегшення процедури відкриття власного бізнесу; плати за землю – через зростання нормативної грошової оцінки земельної ділянки та ставки орендної плати; податку на нерухоме майно – також через зростання мінімальної заробітної плати.

12. Лише Вінницька ОТГ виконала план по доходах до бюджету протягом досліджуваного періоду. Тернопільська та Сумська ОТГ не досягли планових показників у 2014, 2018-2020 рр. за рахунок недоотримання доходів від ПДФО, плата за землю, акцизний податок, плата за надання інших адміністративних послуг та власні надходження бюджетних установ. При цьому, невиконання плану у 2020 році було спричинено, головним чином, введенням карантинних обмежень та наданням податкових пільг (по платі за землю, податку на нерухоме майно, єдиного податку, платі за оренду комунального майна). Для місцевого бюджету невиконання

плану по доходах є негативним явищем, оскільки через недоотримання запланованих доходів місцевим органам влади доводиться коригувати видатки.

13. Для дослідження результативності фінансової діяльності обраних місцевих бюджетів було проведено комплексний аналіз їхньої стійкості, на основі якого було виявлено збалансованість між загальними доходами і видатками та відносну самостійність від державного бюджету.

14. Зростання дохідної бази місцевих бюджетів можна забезпечити за рахунок:

- розвитку малого та середнього підприємництва (спрощення адміністрування податків і зборів; спрощення відкриття нового бізнесу; підтримка новостворених підприємств через надання податкових канікул, зменшення оподаткування місцевими податками і зборами, надання місцевих позик чи грантів; зростання інвестиційної привабливості громади; формування конкурентоспроможної робочої сили; проведення навчальних тренінгів);

- формування середнього класу;

- виведення заробітної плати з «тіні» (через покращення податкової дисципліни платників);

- боротьби з незадекларованою та неформальною зайнятістю, з якої не сплачуються податки;

- впровадження зарахування надходжень від ПДФО не лише за місцем роботи платника, але й за місцем його проживання/реєстрації;

- збільшення частки податку на прибуток підприємств та передачі частини надходжень від ПДВ на місцевий рівень;

- забезпечення контролю за застосуванням РРО суб'єктами підприємницької діяльності;

- визначення базою оподаткування податку на майно, відмінне від земельної ділянки вартість об'єкта нерухомості з використанням коригуючих коефіцієнтів (розвиваючи при цьому оціночну діяльність) та ввести прогресивну ставку податку;

- запровадження визначення нормативної грошової оцінки землі (з урахуванням коефіцієнта індексації) на основі ціни на землю (відкриття ринку землі).

15. Ще одним методом зростання фінансових ресурсів місцевих бюджетів є впровадження бренд-менеджменту. Його метою є привертання уваги інвесторів, підприємців, партнерів, нових жителів та туристів, отримуючи при цьому приплив інвестицій та податкових надходжень до місцевого бюджету. Бренд-менеджмент складається з декількох етапів: аналіз територіальної ідентичності (опис географічного положення, інфраструктури, наявних ресурсів громади, рівень підприємництва тощо, SWOT-аналіз, дослідження вже існуючого бренду громади), визначення мети та цілей брендингу, проведення сегментації ринку (інвестори, підприємці, партнери, місцеві жителі, туристи), позиціонування громади (розробка логотипу, фірмових кольорів, шрифтів, графічних стандартів та правил застосування бренду, назва, слоган, ключові повідомлення до груп цільової аудиторії), просування бренду (маркетингова комунікація), розробка інструментарію оцінювання, підготовка бюджету, розробка стратегії та плану впровадження брендингу.

16. Розробка грантових проектів органами міських рад ОТГ може стати альтернативним джерелом, яке може забезпечити фінансування розвитку громад, оскільки грантові ресурси надаються на безоплатній та безповоротній основі, а також мають цільове спрямування. При цьому перед представниками місцевих органів влади постає завдання щодо набуття необхідних компетентностей для розробки та подання заявок на отримання грантів для проходження конкурсного відбору. Написання заявки проходить такі етапи: визначення проблеми, пошук грантових конкурсів та написання проектної заявки (титульний аркуш, резюме, вступ, постановка проблеми, мета, завдання, методологія, цільова аудиторія, припущення, очікувані результати, оцінювання, життєздатність проекту, план реалізації, звітність, бюджет, додатки).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. Дата оновлення: 30.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.01.2021).

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 28.01.2021).

3. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н.. Планування розвитку територіальних громад : навч. посіб. К. : ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.01.2021).

5. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 28.01.2021).

6. Про державний бюджет України на 2021 рік : Закон України від 15.12.2020 р. №1082-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text> (дата звернення: 28.01.2021).

7. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2020 р. №157-VIII. Дата оновлення: 14.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 28.01.2021).

8. Про затвердження Типової форми рішення про місцевий бюджет : Наказ Міністерства фінансів України від 03.08.2018 р. № z0953-18. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0953-18#Text> (дата звернення: 28.01.2021).

9. Про Основні напрями бюджетної політики на 2019-2021 роки : Постанова Верховної Ради України від 16.05.2018 р. № 8357. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DH6G500A?an=420> (дата звернення: 01.08.2021).

10. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. №586-XIV. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 02.08.2021).

11. Сучасна бюджетна система: правила та процедури : навч. посіб / за заг. ред. В. В. Зубенка. К., 2017. 184 с.

12. Раделицький Ю. О. Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації в Україні : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / ЛНУ імені Івана Франка. Львів, 2019. 443 с.

13. Вовна Н. Наукова парадигма доходів місцевих бюджетів. *Світ фінансів*. 2007. №2 (11). С. 49-62.

14. Дем'янишин В. Г. Формування і реалізація бюджетної доктрини України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / ТНЕУ. Тернопіль, 2010. 712 с.

15. Орлюк О. П. Фінансове право : навч. посіб. К., 2003. 245 с.

16. Стоян В. І., Даневич О. С., Мац М. Й. Казначейська система : підручник. 3-тє вид., змін. й доп. К., 2014. 868 с.

17. Сидор І. Власні і закріплені доходи місцевих бюджетів: проблеми формування та резерви зростання. *Вісник ТНЕУ*. 2014. № 3. С. 20-29.

18. Місцеві податки та збори. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/261/%D0%91%D1%83%D0%BA%D0%BB%D0%B5%D1%82_-_ %D0%9C%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%B2%D1%96_%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B8__%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%B4__1_.pdf (дата звернення: 01.02.2021).

19. Сидор І. Неподаткові надходження в контексті наповнення державного та місцевих бюджетів України. *Світ фінансів*. 2011. № 3. С. 113-122.

20. Джерела доходів місцевих бюджетів. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/369/2019.pdf> (дата звернення: 30.01.2021).

21. Фокша Л.В. Фінансове право : конспект лекцій. Дніпро : ДДУВС, 2016. 127 с.

22. Основи регіонального управління в Україні : підручник / Вакуленко В. М., Орлатий М. К., Куйбіда В. С. та ін. / за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. К. : НАДУ, 2012. 576 с.

23. Ціна держави. URL: <http://old.cost.ua/budget/revenue/> (дата звернення: 10.08.2021).

24. Щодо стану та перспектив розвитку депресивних регіонів, міст та селищ України : Постанова Верховної Ради України від 15.05.2003 р. № 782-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/782-IV#Text> (дата звернення: 10.08.2021).

25. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 08.09.2005 р. №2850-IV. Дата оновлення: 02.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15/ed20121202#Text> (дата звернення: 10.08.2021).

26. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. № 1001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2006-%D0%BF/ed20060721#Text> (дата звернення: 10.08.2021).

27. Про схвалення Концепції реформування місцевих бюджетів : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. № 308-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2007-%D1%80/ed20070523#Text> (дата звернення: 10.08.2021).

28. Дем'янчук О. І. Вплив бюджетно-податкового потенціалу регіону на формування доходів місцевих бюджетів України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки*. 2016. № 16, Ч. 1. С. 108-111.

29. Чушак А.М. Бюджетна система України в контексті реформи місцевого самоврядування та курсу уряду на децентралізацію влади в державі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. №4. С. 942-945.

30. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Постанова Кабінету міністрів України від 1.04.2014 р. № 333-2014-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 07.05.2021).

31. Європейська хартія місцевого самоврядування : Закон України від 15.07.1997 р. № 452/97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 28.01.2021).

32. Про співробітництво територіальний громад : Закон України від 17.06.2014 р. № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 12.08.2021).

33. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 12.08.2021).

34. Офіційний веб-сайт децентралізації в Україні. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada> (дата звернення: 07.05.2021).

35. Родченко В. Б., Прус Ю. І. Вплив реформи фіскальної децентралізації на місцеві бюджети України. *Соціальна економіка*. 2016. № 1. С. 59-68.

36. Прийнято Закон «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо приведення у відповідність положень бюджетного законодавства у зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи». URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/197646.html>. (дата звернення: 05.05.2021).

37. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. № 214-2015-п. Дата оновлення: 31.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.08.2021).

38. Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування і

районних державних адміністрацій : Закон України від 17.11.2020 р. № 1009-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-20#Text> (дата звернення: 28.04.2021).

39. Про утворення та ліквідацію районів : Постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 р. № 807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> (дата звернення: 07.05.2021).

40. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Дата оновлення: 24.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 12.08.2021).

41. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин : Закон України від 28.04.2021 р. № 1009-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1423-20#Text> (дата звернення: 12.08.2021).

42. Як громадам управляти своєю територією в умовах ринку землі: 7 важливих кроків. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/743/zemreforma-4.pdf> (дата звернення: 12.08.2021).

43. Снісаренко О. Б. Оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі*. 2010. № 1. С. 18-27.

44. Костирко Л. А., Велентейчук Н. Ю. Методичні засади комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів. *Фінансовий простір*. 2016. № 1(21). С. 83-90.

45. Воробйов Ю. М., Когут І. А. Формування фінансової стійкості місцевих бюджетів в умовах підвищення самостійності регіонів : монографія. Мелітополь : ММД, 2012. 249 с.

46. Гнидюк І. Фінансова стійкість бюджету Вінницької області. *Вісник КНТЕУ*. 2017. № 3. С. 133-145.

47. Вінницька міська громада. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%

B0_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B0 (дата звернення: 11.09.2021).

48. Офіційний сайт Вінницької міської ради. URL: <https://www.vmr.gov.ua/default.aspx> (дата звернення: 11.09.2021).

49. Програма економічного і соціального розвитку Вінницької міської територіальної громади на 2021 рік. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Branches/ContentLibrary/792eccf1-4802-4756-ae13-b2280969f6cf/3/%D0%A0%D1%96%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%2051%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%2024-12-2020%20%D0%9F%D0%95%D0%A1%D0%A0%202021.pdf> (дата звернення: 11.09.2021).

50. Тернопільська міська громада. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B0 (дата звернення: 11.09.2021).

51. Стратегічний план розвитку Тернопільської міської територіальної громади до 2029 року. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/sesiya/proekti-rishen-sesii/proekti-rishen-sesii-tmr/33159.html> (дата звернення: 11.09.2021).

52. Сумська міська громада. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B0 (дата звернення: 11.09.2021).

53. Стратегія розвитку міста Суми 2030. URL: https://docs.google.com/viewer?url=http://smr.gov.ua/images/documents/Rishennia/Sesii/2019/24.12.2019/6246-MR/6246-MR_dod.1.docx&embedded=true (дата звернення: 11.09.2021).

54. Про звіт щодо виконання міського бюджету за 2014 рік : Рішення Вінницької міської ради від 27.03.2015 № 2086. URL:

<https://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/BudjMista/ShowContent.aspx?ID=53>
(дата звернення: 12.09.2021).

55. Про звіт щодо виконання міського бюджету за 2015 рік : Рішення Вінницької міської ради від 25.03.2016 № 172. URL: <https://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/BudjMista/ShowContent.aspx?ID=65>
(дата звернення: 12.09.2021).

56. Про звіт щодо виконання міського бюджету за 2016 рік : Рішення Вінницької міської ради від 24.03.2017 № 655. URL: <https://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/BudjMista/ShowContent.aspx?ID=96>
(дата звернення: 12.09.2021).

57. Про звіт щодо виконання міського бюджету за 2017 рік : Рішення Вінницької міської ради від 30.03.2018 № 1114. URL: <https://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/BudjMista/ShowContent.aspx?ID=98>
(дата звернення: 12.09.2021).

58. Про звіт щодо виконання міського бюджету за 2018 рік : Рішення Вінницької міської ради від 29.03.2019 № 1628. URL: <https://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/BudjMista/ShowContent.aspx?ID=111>
(дата звернення: 12.09.2021).

59. Про звіт щодо виконання бюджету Вінницької міської об'єднаної територіальної громади за 2019 рік : рішення Вінницької міської ради від 22.05.2020 № 2235. URL: <https://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/BudjMista/ShowContent.aspx?ID=139>
(дата звернення: 12.09.2021).

60. Про звіт щодо виконання бюджету Вінницької міської об'єднаної територіальної громади за 2020 рік : Рішення Вінницької міської ради від 26.03.2021 № 290. URL: <https://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/BudjMista/ShowContent.aspx?ID=158>
(дата звернення: 12.09.2021).

61. Павлюк К. В. Формування доходів місцевих бюджетів. *Фінанси України*. 2006. № 4. С. 24 - 37.

62. Про виконання бюджету міста Тернополя за 2014 рік: Рішення Тернопільської міської ради від 27.02.2015 № 6/57/16. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/byudget-ternopolya/byudget-gromadi/rishennya-ternopilskoi-miskoi-radi-z-pitan-byudgetu/> (дата звернення: 12.09.2021).

63. Про виконання бюджету міста Тернополя за 2015 рік: Рішення Тернопільської міської ради від 03.03.2016 № 7/6/5. URL: <https://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/BudjMista/ShowContent.aspx?ID=65> (дата звернення: 12.09.2021).

64. Про виконання бюджету міста Тернополя за 2016 рік: Рішення Тернопільської міської ради від 24.02.2017 № 7/14/24. URL: <https://www.vmr.gov.ua/TransparentCity/Lists/BudjMista/ShowContent.aspx?ID=96> (дата звернення: 12.09.2021).

65. Про виконання бюджету міста Тернополя за 2017 рік: Рішення Тернопільської міської ради від 16.03.2018 № 7/23/24. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/sesiya/rishennya-sesii/19050.html> (дата звернення: 12.09.2021).

66. Про виконання бюджету міста Тернополя за 2018 рік: Рішення Тернопільської міської ради від 22.02.2019 № 7/32/7. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/sesiya/rishennya-sesii/27083.html> (дата звернення: 12.09.2021).

67. Про виконання бюджету міста Тернополя (громади) за 2019 рік: Рішення Тернопільської міської ради від 13.03.2020 №7/47/9. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/sesiya/rishennya-sesii/37776.html> (дата звернення: 12.09.2021).

68. Про виконання місцевого бюджету Тернопільської міської територіальної громади за 2020 рік : Рішення Тернопільської міської ради від 05.03.2021 № 8/4/11. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/sesiya/rishennya-sesii/47078.html> (дата звернення: 12.09.2021).

69. Про звіт про виконання міського бюджету за 2014 рік : Рішення Сумської міської ради від 03.03.2015 № 4050-МР. URL: <http://meria.sumy.ua/index.php?do=cat&category=2015mr> (дата звернення: 12.09.2021).

70. Про звіт про виконання міського бюджету за 2015 рік : Рішення Сумської міської ради від 24.02.2016 № 366-МР. URL: <http://meria.sumy.ua/index.php?do=cat&category=2016mr> (дата звернення: 12.09.2021).

71. Про звіт про виконання міського бюджету за 2016 рік : Рішення Сумської міської ради від 22.02.2017 № 1773-МР. URL: <https://smr.gov.ua/uk/dokumenti/rishennya-miskoji-radi/2017-mr.html> (дата звернення: 12.09.2021).

72. Про звіт про виконання міського бюджету за 2017 рік : Рішення Сумської міської ради від 28.02.2018 № 3097-МР. URL: <https://smr.gov.ua/uk/dokumenti/rishennya-miskoji-radi/2018-mr.html> (дата звернення: 12.09.2021).

73. Про звіт про виконання міського бюджету за 2018 рік : Рішення Сумської міської ради від 27.02.2019 № 4641-МР. URL: <https://smr.gov.ua/uk/dokumenti/rishennya-miskoji-radi/2019/13363-27-liutoho-liv-sesiia-sumskoi-miskoi-rady-vii-sklykannia-i-plenarne-zasidannia.html> (дата звернення: 12.09.2021).

74. Про звіт про виконання бюджету м. Суми за 2019 рік : Рішення Сумської міської ради від 26.02.2020 № 6404-МР. URL: <https://smr.gov.ua/uk/dokumenti/rishennya-miskoji-radi/2020/17046-26-liutoho-lkhikh-sesiia-sumskoi-miskoi-rady-vii-sklykannia.html> (дата звернення: 12.09.2021).

75. Про звіт про виконання бюджету Сумської міської об'єднаної територіальної громади за 2020 рік : Рішення Сумської міської ради від 24.02.2021 № 457-МР. URL: <https://smr.gov.ua/uk/dokumenti/rishennya-miskoji-radi/2021/20703-24-liutoho-iv-sesiia-sumskoi-miskoi-rady-viii-sklykannia.html> (дата звернення: 12.09.2021).

76. Кабмін схвалив зміни до Державного бюджету на 2020 рік. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/kabmin-shvalyv-zminy-do-derzhavnogo-byudzhetu-na-2020-rik> (дата звернення: 12.09.2021).

77. Офіційний сайт Мінфіну. URL: <https://minfin.com.ua/ua/> (дата звернення: 12.10.2021).

78. Юрчишена Л. В. Податок на доходи фізичних осіб: механізм стягнення та джерело доходу бюджету України. *Фінанси, учет, банки*. 2016. № 1(21). С. 215-224.

79. Карпюк Г. І. Основи підприємництва: навч. посіб. 2021. 108 с.

80. Середній клас «по-українськи»: чи існує він та хто до нього належить. URL: https://economy.24tv.ua/seredniy-klas-ukrayini-2020-hto-nalezhit-novini-ekonomiki-ukrayini_n1410016 (дата звернення: 15.10.2021).

81. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 21.10.2021).

82. Латік В. Передумова демократичної перспективи. *Сучасність*. 2008. № 12. С. 32-35.

83. Черенько Л. М. Український середній клас у новому тисячолітті: тенденції та перспективи. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 4(42). С. 71-92.

84. Александрова О. С. Специфіка становлення середнього класу в українському суспільстві. *«Гілея: науковий існик»* : зб. наук. пр. / гол. ред. Вашкевич В. М. К. : ВІР УАН. 2011. № 47(5). С. 277-284.

85. Тіньова економіка. Загальні тенденції. Січень-березень 2021. *Аналітична записка Мінекономіки*. 2021. 15 с.

86. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: нові виклики. *Інститут соціально-економічної трансформації*. Київ, 2020. 52 с.

87. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 17.10.2021).

88. Звіт МОП «Майбутнє пенсійної системи України. Адекватність, охоплення та стійкість», 2019 рік. URL: <http://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro>

geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_735156.pdf (дата звернення: 21.10.2021).

89. Сахарук Н. І. Проблема незадекларованої праці для діяльності пенсійної системи України. *Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку* : матеріали VII міжнар. наук.-практ. інт.-конф. (м. Острого, 30 жовт. 2020 р.) Острого : НаУОА, 2020. С. 239-245.

90. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо встановлення розподілу податку на доходи фізичних осіб між бюджетами за місцем отримання доходу та місцем проживання платників податку : Проект Закону України від 15.03.2021 р. № 5244. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71404 (дата звернення: 28.04.2021).

91. Про внесення змін до статті 64 Бюджетного кодексу України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо встановлення розподілу податку на доходи фізичних осіб між бюджетами за місцем отримання доходу та місцем проживання платників податку» : Проект Закону України від 15.03.2021 р. № 5245. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71405 (дата звернення: 28.04.2021).

92. Механізми адміністративно-фінансової децентралізації: світові практики та напрямки їх імплементації в Україні : наук. доповідь / за ред. Сторонянської І. З. Львів : НАН України. 2018. 106с.

93. Кузькін Є. Ю. Фінансово-бюджетний потенціал органів місцевого самоврядування в умовах адміністративно-територіальної реформи : монографія. К. : ДННУ «Акад. фін. управ ління». 2013. 308 с.

94. Пилипенко Я. В. Податок на нерухоме майно як джерело зміцнення державного механізму забезпечення фінансової самостійності місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2018. № 4(64). С. 225-230.

95. Раделицький Ю. О. Особливості формування податкових механізмів наповнення місцевих бюджетів України в умовах реформи місцевого самоврядування. *Ефективна економіка*. 2017. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5856> (дата звернення: 22.10.2021).

96. Кейс-стаді «Брендинг і маркетинг територій. У чому секрет найбільш успішних міст в Україні?» 2019. 58 с. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/Case_Study_PLEDDG_Regional_BrandingMarketing_2019.pdf (дата звернення: 22.10.2021).

97. Alholt S. *Competitive Identity: The New Brand Management for Nations, Cities and Regions*. 1st edition. Palgrave Macmillan, 2007. 160 с.

98. Кузьмук О. Територіальний брендинг як інструмент місцевого розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2018. № 16. С. 156-161.

99. Біловодська О. А., Гайдабрус Н. В. Теоретико-методичні засади створення бренда міста. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. №1. С. 35-43.

100. Логотипи і слогани міст України: 30 брендів. URL: https://ua.igotoworld.com/ua/article/1361_logotipi-i-slogani-mist-ukrajini.htm (дата звернення: 22.10.2021).

101. Керівництво з використання фірмового стилю міста Суми. URL: <https://brand.sumy.ua/identity/Sumy-Brandbook.pdf> (дата звернення: 22.10.2021).

102. Про затвердження Маркетингової стратегії міста Вінниці – 2020 : Рішення Вінницької міської ради від 27.06.2018 №1222. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Docs/CityCouncilDecisions/2018/%E2%84%961222%2027-06-2018.pdf> (дата звернення: 22.10.2021).

103. Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування : посібник / Балдич Н. та ін.; упоряд. І. Лепьошкін. 2020 рік. 64 с. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/PLEDDG_LED_Finance_Guide_Part_5.pdf (дата звернення: 22.10.2021).

104. Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. № 153-2002-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/153-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.11.2021).

105. Грантрайтинг: методичні рекомендації для органів публічної влади щодо написання проектних заявок / за ред. О. В. Кулініча. *Регіональний центр міжнародних проектів і програм*. 2013. 78 с.

Додаток А

Основні нормативно-правові акти бюджетного законодавства України

№ з/п	Назва нормативно-правового акту	Сфера регулювання
1	Конституція України	визначає основні положення побудови бюджетної системи України; виключно законодавче та цільове регулювання видатків держави на загальносуспільні потреби; збалансованість бюджету; звітність та прозорість бюджету [4]
2	Бюджетний кодекс України	регулює відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням бюджетного законодавства, і питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства, а також визначаються правові засади утворення та погашення державного і місцевого боргу [5]
3	Податковий кодекс України	регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів в Україні, зокрема визначає їх перелік та порядок адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки та інше [2]
4	ЗУ «Про Державний бюджет України» на відповідний рік	встановлює загальні суми доходів, видатків та кредитування державного бюджету; граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) державного бюджету, державного і гарантованого державою боргу; граничний обсяг і напрямки надання державних гарантій; міжбюджетні трансферти; затверджує мінімальні соціальні стандарти та інше [6]
5	ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»	визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування [1]
6	ЗУ «Про добровільне об'єднання територіальних громад»	регулює відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад [7]
7	Рішення про місцевий бюджет на відповідний рік	встановлює загальні суми доходів, видатків та кредитування місцевого бюджету; граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) місцевого бюджету, резервного фонду; міжбюджетні трансферти; розподіл витрат місцевого бюджету на реалізацію місцевих/регіональних програм та інше [8]
8	Основні напрями бюджетної політики (бюджетна резолюція)	встановлюють підходи до формування бюджетів, визначають завдання бюджетної політики і спрямовані на забезпечення економічного зростання та сталого розвитку суспільства, визначення пріоритетів використання бюджетних коштів, реалізацію виваженої та послідовної податкової та бюджетної політики, зокрема у середньостроковій перспективі [9]
9	ЗУ «Про місцеві державні адміністрації»	визначає організацію, повноваження та порядок діяльності місцевих державних адміністрацій [10]

Джерело: розроблено автором на основі [1, 2, 4-10]

Додаток Б

Джерело: розроблено автором на основі [12]

Додаток В

Зміна формування доходів місцевих бюджетів в процесі бюджетно-податкових реформ в Україні протягом 2001-2021 рр.

Доходи місцевих бюджетів	Редакції Бюджетного кодексу України			
	БКУ від 21.06.2001 р.	БКУ від 08.07.2010 р.	БКУ від 01.02.2015 (редакція від 01.01.2021 р.)	
Закріплені:	ПДФО			
	Державне мито			
	Плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати			
	Плата за державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців			
	Плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності	Збір/рентна плата за спеціальне використання природних ресурсів та плата за користування надрами загальнодержавного значення		
	Надходження адміністративних штрафів	Плата за використання інших природних ресурсів	10% податку на прибуток підприємств	
	Єдиний податок для суб'єктів малого п-ництва у частині, що належить відповідним бюджетам	Плата за ліцензії на право в-ва, торгівлі, експорту та імпорту алкогольними напоями та тютюновими виробами	Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів	
Власні:	Місцеві податки та збори			
	Плата за землю	Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин, за спеціальне використання води водних об'єктів та лісових ресурсів місцевого значення		
	Платежі за спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення	Державне мито в частині, що зараховується до відповідних місцевих бюджетів		
	Податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів	Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів; по 13,44% акцизного податку з виробленого та з ввезеного на митну територію України пального		
	Податок на промисел	25% екологічного податку (крім за утворення та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів)		
	Плата за забруднення навколишнього природного середовища	Фіксований податок на доходи від підприємницької діяльності	Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності	
	Фіксований сільськогосподарський податок	Плата за надання інших адмін. послуг, що справляється за місцем надання послуг та плата за скорочення їх надання		

Плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів (крім коштів, отриманих за надання платних послуг вищими та професійно-технічними навчальними закладами)		
Власні надходження бюджетних установ		
Кошти від відчуження майна комунальної власності	Концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності	
Надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності		
Надходження дивідендів від діяльності госп. товариств, що є у власності територіальної громади	Плата за ліцензії та торговий патент на певні види госп. діяльності, сертифікати, держ. реєстрацію юр. осіб та фіз. осіб - підприємців	Плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати; державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань; державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень
Надходження від місцевих грошово-речових лотерей	Орендна плата за водні об'єкти (їх частини) місцевого значення	
Плата за гарантії, надані місцевим органам влади у вартісному обчисленні	Частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань	
Гранти та дарунки у вартісному обчисленні	Штрафні санкції за порушення законодавства про патентування	
Інші надходження	Штрафні санкції внаслідок невиконання укладених розпорядником бюджетних коштів договорів з суб'єктами господарювання на придбання товарів, робіт і послуг за рахунок коштів місцевих бюджетів	
	Адміністративні штрафи	
	Кошти від реаліз. безхазяйного майна, знахідок, спадкового майна, майна, одержаного ТГ в порядку спадкув. чи дарування, а також валют. цінностей і грош. коштів, власники яких невідомі	
		80% коштів, отриманих п-ми, установами та організ., що утримуються за місцевих бюджетів, за здані у вигляді брухту і відходів золото, платину, метали платинової групи, дорогоцінне каміння, і 50% - за здані у вигляді брухту і відходів срібло
	Інші доходи	Інші доходи

Джерело: розроблено автором на основі [5]

Додаток Д

Динаміка доходів Вінницької ОТГ протягом 2014-2020 рр., млн. грн.

Показники	Роки							Абсолютний приріст, млн. грн.						Темп приросту, %					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019
Податкові надходження:	554,6	846,1	1345,5	1860,2	2336,9	2801,0	3016,5	291,5	499,4	514,7	476,7	464,1	215,5	52,6	59,0	38,3	25,6	19,9	7,7
ПДФО	336,9	493,6	769,5	1104,6	1434,7	1787,1	1953,9	156,7	275,9	335,1	330,1	352,4	166,8	46,5	55,9	43,5	29,9	24,6	9,3
Податок на прибуток підприємств	0,4	0,6	1,3	0,9	1,2	0,8	1,1	0,2	0,7	-0,4	0,3	-0,4	0,3	50,0	116,7	-30,8	33,3	-33,3	37,5
Податок з власників транспортних засобів	5,1	-	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-	0,0	0,0	0,0	-	-	-	-	-	-	-
Рентна плата	-	-	0,1	0,2	0,3	0,4	0,4	-	-	0,1	0,1	0,1	0,0	-	-	100,0	50,0	33,3	0,0
Акцизний податок	0,0	93,3	156,1	188,9	212,3	207,6	232,0	93,3	62,8	32,8	23,4	-4,7	24,4	-	67,3	21,0	12,4	-2,2	11,8
Екологічний податок	1,4	0,7	1,3	1,1	0,9	0,9	0,8	-0,7	0,6	-0,2	-0,2	0,0	-0,1	-50,0	85,7	-15,4	-18,2	0,0	-11,1
Плата за землю (земельний податок)	87,9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Місцеві податки та збори, у т.ч.:</i>	<i>122,8</i>	<i>258,0</i>	<i>417,2</i>	<i>564,6</i>	<i>687,6</i>	<i>804,2</i>	<i>828,3</i>	<i>135,2</i>	<i>159,2</i>	<i>147,4</i>	<i>123,0</i>	<i>116,6</i>	<i>24,1</i>	<i>110,1</i>	<i>61,7</i>	<i>35,3</i>	<i>21,8</i>	<i>17,0</i>	<i>3,0</i>
- Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	0,5	6,9	14,2	36,6	50,2	65,2	73,8	6,4	7,3	22,4	13,6	15,0	8,6	1280,0	105,8	157,7	37,2	29,9	13,2
- Плата за землю	-	101,5	165,2	209,3	242,9	248,8	221,7	-	63,7	44,1	33,6	5,9	-27,1	-	62,8	26,7	16,1	2,4	-10,9
- Транспортний податок	-	5,1	2,9	3,9	3,9	3,2	1,9	-	-2,2	1,0	0,0	-0,7	-1,3	-	-43,1	34,5	0,0	-17,9	-40,6
- Туристичний збір	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3	2,1	0,9	0,0	0,1	0,1	0,0	1,8	-1,2	0,0	100,0	50,0	0,0	600,0	-57,1
- Збір за провадження деяких видів п-цької діяльності	7,6	-0,5	-0,2	-0,1	0,0	0,0	-	-8,1	0,3	0,1	0,1	0,0	-	-106,6	-60,0	-50,0	-100,0	-	-
- Єдиний податок	114,9	144,9	234,9	314,6	390,3	484,9	530,0	30,0	90,0	79,7	75,7	94,6	45,1	26,1	62,1	33,9	24,1	24,2	9,3
Неподаткові надходження:	201,1	94,6	205,0	299,5	295,9	335,2	249,4	-106,5	110,4	94,5	-3,6	39,3	-85,8	-53,0	116,7	46,1	-1,2	13,3	-25,6
Доходи від власності та підприємницької діяльності	1,7	4,3	37,2	42,1	28,4	45,3	56,3	2,6	32,9	4,9	-13,7	16,9	11,0	152,9	765,1	13,2	-32,5	59,5	24,3
у т.ч. плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	0,0	1,8	34,6	39,4	24,5	39,3	35,0	1,8	32,8	4,8	-14,9	14,8	-4,3	-	1822,2	13,9	-37,8	60,4	-10,9
<i>Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної госп. діяльності, у т.ч.:</i>	<i>3,0</i>	<i>28,5</i>	<i>33,7</i>	<i>40,1</i>	<i>50,0</i>	<i>51,8</i>	<i>36,5</i>	<i>25,5</i>	<i>5,2</i>	<i>6,4</i>	<i>9,9</i>	<i>1,8</i>	<i>-15,3</i>	<i>850,0</i>	<i>18,2</i>	<i>19,0</i>	<i>24,7</i>	<i>3,6</i>	<i>-29,5</i>
- Плата за надання адміністративних послуг	0,0	15,1	21,8	33,9	38,6	36,5	25,0	15,1	6,7	12,1	4,7	-2,1	-11,5	-	44,4	55,5	13,9	-5,4	-31,5

- Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим держ. майном	2,5	4,7	5,0	5,6	10,6	14,5	10,8	2,2	0,3	0,6	5,0	3,9	-3,7	88,0	6,4	12,0	89,3	36,8	-25,5
- Державне мито	0,5	8,7	6,9	0,6	0,8	0,8	0,6	8,2	-1,8	-6,3	0,2	0,0	-0,2	1640,0	-20,7	-91,3	33,3	0,0	-25,0
Інші неподаткові надходження	4,0	4,9	11,2	13,5	16,6	24,9	67,6	0,9	6,3	2,3	3,1	8,3	42,7	22,5	128,6	20,5	23,0	50,0	171,5
у т. ч. Надходж. коштів пайової участі у розвитку інфраструктури насел. пункту	3,2	4,5	10,2	10,4	13,2	21,4	22,3	1,3	5,7	0,2	2,8	8,2	0,9	40,6	126,7	2,0	26,9	62,1	4,2
Власні надходження бюджетних установ	192,4	56,9	122,9	203,8	201,0	213,2	89,1	-135,5	66,0	80,9	-2,8	12,2	-124,1	-70,4	116,0	65,8	-1,4	6,1	-58,2
Доходи від операцій з капіталом:	27,4	67,4	39,8	50,1	71,9	194,3	73,2	40,0	-27,6	10,3	21,8	122,4	-121,1	146,0	-40,9	25,9	43,5	170,2	-62,3
Надходження від продажу основного капіталу	5,2	2,9	2,3	7,5	5,6	46,6	14,6	-2,3	-0,6	5,2	-1,9	41,0	-32,0	-44,2	-20,7	226,1	-25,3	732,1	-68,7
Кошти від продажу землі	22,2	64,5	37,5	42,6	66,3	147,7	58,5	42,3	-27,0	5,1	23,7	81,4	-89,2	190,5	-41,9	13,6	55,6	122,8	-60,4
Цільові фонди	7,2	9,7	9,2	9,8	7,8	9,6	8,3	2,5	-0,5	0,6	-2,0	1,8	-1,3	34,7	-5,2	6,5	-20,4	23,1	-13,5
Всього доходів	790,2	1017,8	1599,5	2219,6	2712,4	3340,3	3347,4	227,6	581,7	620,1	492,8	627,9	7,1	28,8	57,2	38,8	22,2	23,1	0,2
Міжбюджетні трансферти, у т.ч.:	1002,8	1231,3	1393,8	2117,1	2032,7	1540,8	950,8	228,5	162,5	723,3	-84,4	-491,9	-590,0	22,8	13,2	51,9	-4,0	-24,2	-38,3
Дотації	259,9	2,4	14,1	0,0	45,0	40,5	14,0	-257,5	11,7	-14,1	45,0	-4,5	-26,5	-99,1	487,5	-100,0	—	-10,0	-65,4
Субвенції	743,0	1228,9	1379,8	2117,1	1987,7	1500,2	936,8	485,9	150,9	737,3	-129,4	-487,5	-563,4	65,4	12,3	53,4	-6,1	-24,5	-37,6
РАЗОМ	1793,1	2249,1	2993,4	4336,6	4745,2	4881,0	4298,2	456,0	744,3	1343,2	408,6	135,8	-582,8	25,4	33,1	44,9	9,4	2,9	-11,9

Джерело: складено автором на основі [54-59]

Додаток Е

Структура доходів Вінницької ОТГ протягом 2014-2020 рр., %

Показники	Роки							Абсолютний приріст структури, %						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019	
Податкові надходження:	30,93	37,62	44,95	42,90	49,25	57,39	70,18	6,69	7,33	-2,05	6,35	8,14	12,79	
ПДФО	18,79	21,95	25,71	25,47	30,23	36,61	45,46	3,16	3,76	-0,23	4,76	6,38	8,85	
Податок на прибуток підприємств	0,02	0,03	0,04	0,02	0,03	0,02	0,03	0,00	0,02	-0,02	0,00	-0,01	0,01	
Податок з власників транспортних засобів	0,28	–	0,00	0,00	0,00	0,00	–	–	–	0,00	0,00	0,00	–	
Рентна плата	–	–	0,00	0,00	0,01	0,01	0,01	–	–	0,00	0,00	0,00	0,00	
Акцизний податок	0,00	4,15	5,21	4,36	4,47	4,25	5,40	4,15	1,07	-0,86	0,12	-0,22	1,14	
Екологічний податок	0,08	0,03	0,04	0,03	0,02	0,02	0,02	-0,05	0,01	-0,02	-0,01	0,00	0,00	
Плата за землю (земельний податок)	4,90	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
<i>Місцеві податки та збори, у т.ч.:</i>	<i>6,85</i>	<i>11,47</i>	<i>13,94</i>	<i>13,02</i>	<i>14,49</i>	<i>16,48</i>	<i>19,27</i>	<i>4,62</i>	<i>2,47</i>	<i>-0,92</i>	<i>1,47</i>	<i>1,99</i>	<i>2,79</i>	
- Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	0,03	0,31	0,47	0,84	1,06	1,34	1,72	0,28	0,17	0,37	0,21	0,28	0,38	
- Плата за землю	–	4,51	5,52	4,83	5,12	5,10	5,16	–	1,01	-0,69	0,29	-0,02	0,06	
- Транспортний податок	–	0,23	0,10	0,09	0,08	0,07	0,04	–	-0,13	-0,01	-0,01	-0,02	-0,02	
- Туристичний збір	0,01	0,00	0,01	0,01	0,01	0,04	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,04	-0,02	
- Збір за провадження деяких видів п-цької діяльності	0,42	-0,02	-0,01	0,00	0,00	0,00	–	-0,45	0,02	0,00	0,00	0,00	–	
- Єдиний податок	6,41	6,44	7,85	7,25	8,23	9,93	12,33	0,03	1,40	-0,59	0,97	1,71	2,40	
Неподаткові надходження:	11,22	4,21	6,85	6,91	6,24	6,87	5,80	-7,01	2,64	0,06	-0,67	0,63	-1,07	
Доходи від власності та підприємницької діяльності	0,09	0,19	1,24	0,97	0,60	0,93	1,31	0,10	1,05	-0,27	-0,37	0,33	0,38	
у т.ч. плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	0,00	0,08	1,16	0,91	0,52	0,81	0,81	0,08	1,08	-0,25	-0,39	0,29	0,01	
<i>Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної госп. діяльності, у т.ч.:</i>	<i>0,17</i>	<i>1,27</i>	<i>1,13</i>	<i>0,92</i>	<i>1,05</i>	<i>1,06</i>	<i>0,85</i>	<i>1,10</i>	<i>-0,14</i>	<i>-0,20</i>	<i>0,13</i>	<i>0,01</i>	<i>-0,21</i>	
- Плата за надання адміністративних послуг	0,00	0,67	0,73	0,78	0,81	0,75	0,58	0,67	0,06	0,05	0,03	-0,07	-0,17	
- Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим держ. майном	0,14	0,21	0,17	0,13	0,22	0,30	0,25	0,07	-0,04	-0,04	0,09	0,07	-0,05	
- Державне мито	0,03	0,39	0,23	0,01	0,02	0,02	0,01	0,36	-0,16	-0,22	0,00	0,00	0,00	
Інші неподаткові надходження	0,22	0,22	0,37	0,31	0,35	0,51	1,57	-0,01	0,16	-0,06	0,04	0,16	1,06	
у т.ч. Надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту	0,18	0,20	0,34	0,24	0,28	0,44	0,52	0,02	0,14	-0,10	0,04	0,16	0,08	
Власні надходження бюджетних установ	10,73	2,53	4,11	4,70	4,24	4,37	2,07	-8,20	1,58	0,59	-0,46	0,13	-2,29	
Доходи від операцій з капіталом:	1,53	3,00	1,33	1,16	1,52	3,98	1,70	1,47	-1,67	-0,17	0,36	2,47	-2,28	
Надходження від продажу основного капіталу	0,29	0,13	0,08	0,17	0,12	0,95	0,34	-0,16	-0,05	0,10	-0,05	0,84	-0,62	
Кошти від продажу землі	1,24	2,87	1,25	0,98	1,40	3,03	1,36	1,63	-1,62	-0,27	0,41	1,63	-1,66	
Цільові фонди	0,40	0,43	0,31	0,23	0,16	0,20	0,19	0,03	-0,12	-0,08	-0,06	0,03	0,00	
Всього доходів	44,07	45,25	53,43	51,18	57,16	68,43	77,88	1,18	8,18	-2,25	5,98	11,27	9,44	
Міжбюджетні трансферти, у т.ч.:	55,93	54,75	46,56	48,82	42,84	31,57	22,12	-1,18	-8,18	2,26	-5,98	-11,27	-9,45	
Дотації	14,49	0,11	0,47	0,00	0,95	0,83	0,33	-14,39	0,36	-0,47	0,95	-0,12	-0,50	
Субвенції	41,44	54,64	46,09	48,82	41,89	30,74	21,80	13,20	-8,54	2,72	-6,93	-11,15	-8,94	
РАЗОМ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	–	–	–	–	–	–	

Джерело: складено автором на основі [54-59]

Додаток Ж

Динаміка доходів Тернопільської ОТГ протягом 2014-2020 рр., млн. грн.

Показники	Роки							Абсолютний приріст, млн. грн.						Темп приросту, %					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019
Податкові надходження:	395,8	510,4	729,7	1008,2	1206,5	1437,2	1589,2	114,6	219,3	278,5	198,3	230,7	152,0	29,0	43,0	38,2	19,7	19,1	10,6
ПДФО	283,2	292,8	423,4	617,2	751,9	922,1	1039	9,6	130,6	193,8	134,7	170,2	116,9	3,4	44,6	45,8	21,8	22,6	12,7
Податок на прибуток підприємств	0,5	0,6	0,4	0,7	0,4	0,5	3,1	0,1	-0,2	0,3	-0,3	0,1	2,6	20,0	-33,3	75,0	-42,9	25,0	520,0
Податок з власників транспортних засобів	3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-3,2	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-100,0	-	-	-	-	-
Рентна плата	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	-	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	-	-	-	-	-	0,0
Акцизний податок	-	75,9	102,4	121,6	128,7	123,2	132,3	-	26,5	19,2	7,1	-5,5	9,1	-	34,9	18,8	5,8	-4,3	7,4
Екологічний податок	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,7	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,5	0,0	0,0	100,0	0,0	0,0	250,0
Плата за землю (земельний податок)	45,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Місцеві податки та збори, у т.ч.:</i>	<i>64,2</i>	<i>141,1</i>	<i>203,3</i>	<i>268,3</i>	<i>325,3</i>	<i>391,3</i>	<i>414,1</i>	<i>76,9</i>	<i>62,2</i>	<i>65,0</i>	<i>57,0</i>	<i>66,0</i>	<i>22,8</i>	<i>119,8</i>	<i>44,1</i>	<i>32,0</i>	<i>21,2</i>	<i>20,3</i>	<i>5,8</i>
- Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	0,2	8,7	17,7	24,9	38,9	54,0	59,8	8,5	9,0	7,2	14,0	15,1	5,8	4250,0	103,4	40,7	56,2	38,8	10,7
- Плата за землю	-	57,3	77,9	84,6	82,4	90,1	84,8	-	20,6	6,7	-2,2	7,7	-5,3	-	36,0	8,6	-2,6	9,3	-5,9
- Транспортний податок	-	2,6	1,6	2,2	2,0	1,8	1,1	-	-1,0	0,6	-0,2	-0,2	-0,7	-	-38,5	37,5	-9,1	-10,0	-38,9
- Збір за паркування транспортних засобів	0,9	1	1,2	2,2	1,7	2,4	1,8	0,1	0,2	1,0	-0,5	0,7	-0,6	11,1	20,0	83,3	-22,7	41,2	-25,0
- Туристичний збір	-	0,1	0,1	0,1	0,2	0,5	0,3	-	0,0	0,0	0,1	0,3	-0,2	-	0,0	0,0	100,0	150,0	-40,0
- Збір за провадження деяких видів п-цької діяльності	5,2	-0,4	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	-5,6	0,3	0,0	0,1	0,0	0,0	-107,7	-75,0	0,0	-100,0	-	-
- Єдиний податок	57,7	71,8	105	154,2	200,1	242,4	266,3	14,1	33,2	49,2	45,9	42,3	23,9	24,4	46,2	46,9	29,8	21,1	9,9
Неподаткові надходження:	41,1	88,1	96,2	98,9	112,7	131,5	126,1	47,0	8,1	2,7	13,8	18,8	-5,4	114,4	9,2	2,8	14,0	16,7	-4,1
Доходи від власності та підприємницької діяльності, у т.ч.:	2,4	0,8	4,6	9,4	5,9	14,5	8,7	-1,6	3,8	4,8	-3,5	8,6	-5,8	-66,7	475,0	104,3	-37,2	145,8	-40,0
- Плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	0,0	0,0	2,5	8,2	3,2	9,5	3,2	0,0	2,5	5,7	-5,0	6,3	-6,3	-	-	228,0	-61,0	196,9	-66,3
- Адміністративні штрафи та інші санкції	0,2	0,2	0,5	0,4	0,7	4,3	4,2	0,0	0,3	-0,1	0,3	3,6	-0,1	0,0	150,0	-20,0	75,0	514,3	-2,3
<i>Адміністративні збори та платежі, доходи від</i>	<i>6,3</i>	<i>31,6</i>	<i>27,9</i>	<i>26,3</i>	<i>38,7</i>	<i>34,5</i>	<i>18,6</i>	<i>25,3</i>	<i>-3,7</i>	<i>-1,6</i>	<i>12,4</i>	<i>-4,2</i>	<i>-15,9</i>	<i>401,6</i>	<i>-11,7</i>	<i>-5,7</i>	<i>47,1</i>	<i>-10,9</i>	<i>-46,1</i>

некомерційної госп. діяльності, у т.ч.:																				
- Плата за надання адміністративних послуг	-	12,4	13,4	18,3	27,8	22,1	12,0	-	1,0	4,9	9,5	-5,7	-10,1	-	8,1	36,6	51,9	-20,5	-45,7	
- Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим держ. майном	6,0	8,0	7,9	7,6	10,3	11,9	6,3	2,0	-0,1	-0,3	2,7	1,6	-5,6	33,3	-1,3	-3,8	35,5	15,5	-47,1	
- Державне мито	0,3	11,2	6,6	0,4	0,6	0,5	0,3	10,9	-4,6	-6,2	0,2	-0,1	-0,2	3633,3	-41,1	-93,9	50,0	-16,7	-40,0	
Інші неподаткові надходження	5,3	0,5	1,4	0,4	18,6	23,6	39,3	-4,8	0,9	-1,0	18,2	5,0	15,7	-90,6	180,0	-71,4	4550,0	26,9	66,5	
у т. ч. Надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту	4,6	8,8	12,8	10,3	17,8	22,8	35,6	4,2	4,0	-2,5	7,5	5,0	12,8	91,3	45,5	-19,5	72,8	28,1	56,1	
Власні надходження бюджетних установ	27,1	103,2	171,7	52,0	29,3	59,0	59,6	76,1	68,5	-119,7	-22,7	29,7	0,6	280,8	66,4	-69,7	-43,7	101,4	1,0	
Доходи від операцій з капіталом:	5,8	13,3	12,7	11,5	11,4	46,9	10,8	7,5	-0,6	-1,2	-0,1	35,5	-36,1	129,3	-4,5	-9,4	-0,9	311,4	-77,0	
Надходження від продажу основного капіталу	3,2	4,7	4,0	3,8	3,4	37,5	3,1	1,5	-0,7	-0,2	-0,4	34,1	-34,4	46,9	-14,9	-5,0	-10,5	1002,9	-91,7	
Кошти від продажу землі	2,6	8,6	8,6	7,7	8,0	9,3	7,7	6,0	0,0	-0,9	0,3	1,3	-1,6	230,8	0,0	-10,5	3,9	16,3	-17,2	
Цільові фонди	3,8	4,4	4,4	4,3	4,8	8,7	7,8	0,6	0,0	-0,1	0,5	3,9	-0,9	15,8	0,0	-2,3	11,6	81,3	-10,3	
Всього доходів	446,5	616,2	843	1122,9	1335,4	1624,3	1733,9	169,7	226,8	279,9	212,5	288,9	109,6	38,0	36,8	33,2	18,9	21,6	6,7	
Міжбюджетні трансфери, у т.ч.:	417,7	684,9	886,6	1218,1	1115,3	989,5	707,8	267,2	201,7	331,5	-102,8	-125,8	-281,7	64,0	29,4	37,4	-8,4	-11,3	-28,5	
Дотації	155,3	0,0	3,4	1,5	0,0	25,7	12,6	-155,3	3,4	-1,9	-1,5	25,7	-13,1	-100,0	-	-55,9	-100,0	-	-51,0	
Субвенції	262,4	684,9	883,2	1216,5	1115,3	963,8	695,1	422,5	198,3	333,3	-101,2	-151,5	-268,7	161,0	29,0	37,7	-8,3	-13,6	-27,9	
РАЗОМ	864,2	1301,2	1729,6	2341,0	2450,7	2613,8	2441,7	437,0	428,4	611,4	109,7	163,1	-172,1	50,6	32,9	35,3	4,7	6,7	-6,6	

Джерело: складено автором на основі [61-67]

Додаток Й

Структура доходів Тернопільської ОТГ протягом 2014-2020 рр., %

Показники	Роки							Абсолютний приріст структури, %						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019	
Податкові надходження:	45,80	39,22	42,19	43,07	49,23	54,99	65,09	-6,58	2,96	0,88	6,16	5,75	10,10	
ПДФО	32,77	22,50	24,48	26,36	30,68	35,28	42,55	-10,27	1,98	1,89	4,32	4,60	7,27	
Податок на прибуток підприємств	0,06	0,05	0,02	0,03	0,02	0,02	0,13	-0,01	-0,02	0,01	-0,01	0,00	0,11	
Податок з власників транспортних засобів	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	—	-0,37	0,00	0,00	0,00	0,00	—	
Рентна плата	—	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	—	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	
Акцизний податок	—	5,83	5,92	5,19	5,25	4,71	5,42	—	0,09	-0,73	0,06	-0,54	0,70	
Екологічний податок	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	
Плата за землю (земельний податок)	5,21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
<i>Місцеві податки та збори, у т.ч.:</i>	7,43	10,84	11,75	11,46	13,27	14,97	16,96	3,42	0,91	-0,29	1,81	1,70	1,99	
- Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	0,02	0,67	1,02	1,06	1,59	2,07	2,45	0,65	0,35	0,04	0,52	0,48	0,38	
- Плата за землю	—	4,40	4,50	3,61	3,36	3,45	3,47	—	0,10	-0,89	-0,25	0,08	0,03	
- Транспортний податок	—	0,20	0,09	0,09	0,08	0,07	0,05	—	-0,11	0,00	-0,01	-0,01	-0,02	
- Збір за паркування транспортних засобів	0,10	0,08	0,07	0,09	0,07	0,09	0,07	-0,03	-0,01	0,02	-0,02	0,02	-0,02	
- Туристичний збір	—	0,01	0,01	0,00	0,01	0,02	0,01	—	0,00	0,00	0,00	0,01	-0,01	
- Збір за провадження деяких видів п-цької діяльності	0,60	-0,03	-0,01	0,00	0,00	0,00	0,00	-0,63	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	
- Єдиний податок	6,68	5,52	6,07	6,59	8,17	9,27	10,91	-1,16	0,55	0,52	1,58	1,11	1,63	
Неподаткові надходження:	4,76	6,77	5,56	4,22	4,60	5,03	5,16	2,01	-1,21	-1,34	0,37	0,43	0,13	
Доходи від власності та підприємницької діяльності, у т.ч.:	0,28	0,06	0,27	0,40	0,24	0,55	0,36	-0,22	0,20	0,14	-0,16	0,31	-0,20	
- Плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	0,00	0,00	0,14	0,35	0,13	0,36	0,13	0,00	0,14	0,21	-0,22	0,23	-0,23	
- Адміністративні штрафи та інші санкції	0,02	0,02	0,03	0,02	0,03	0,16	0,17	-0,01	0,01	-0,01	0,01	0,14	0,01	
<i>Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерц. госп. діяльності, у т.ч.:</i>	0,73	2,43	1,61	1,12	1,58	1,32	0,76	1,70	-0,82	-0,49	0,46	-0,26	-0,56	
- Плата за надання адміністративних послуг	—	0,95	0,77	0,78	1,13	0,85	0,49	—	-0,18	0,01	0,35	-0,29	-0,35	
- Надходж. від орендної плати за користув. цілісним майновим комплексом та іншим держ. майном	0,69	0,61	0,46	0,32	0,42	0,46	0,26	-0,08	-0,16	-0,13	0,10	0,03	-0,20	
- Державне мито	0,03	0,86	0,38	0,02	0,02	0,02	0,01	0,83	-0,48	-0,36	0,01	-0,01	-0,01	
<i>Інші неподаткові надходження</i>	0,61	0,04	0,08	0,02	0,76	0,90	1,61	-0,57	0,04	-0,06	0,74	0,14	0,71	
у т. ч. Надходж. коштів пайової участі у розвитку інфраструктури насел. пункту	0,53	0,68	0,74	0,44	0,73	0,87	1,46	0,14	0,06	-0,30	0,29	0,15	0,59	
Власні надходження бюджетних установ	3,14	7,93	9,93	2,22	1,20	2,26	2,44	4,80	2,00	-7,71	-1,03	1,06	0,18	
Доходи від операцій з капіталом:	0,67	1,02	0,73	0,49	0,47	1,79	0,44	0,35	-0,29	-0,24	-0,03	1,33	-1,35	
Надходження від продажу основного капіталу	0,37	0,36	0,23	0,16	0,14	1,43	0,13	-0,01	-0,13	-0,07	-0,02	1,30	-1,31	
Кошти від продажу землі	0,30	0,66	0,50	0,33	0,33	0,36	0,32	0,36	-0,16	-0,17	0,00	0,03	-0,04	
Цільові фонди	0,44	0,34	0,25	0,18	0,20	0,33	0,32	-0,10	-0,08	-0,07	0,01	0,14	-0,01	
Всього доходів	51,67	47,36	48,74	47,97	54,49	62,14	71,01	-4,31	1,38	-0,77	6,52	7,65	8,87	
Міжбюджетні трансферти, у т.ч.:	48,33	52,64	51,26	52,03	45,51	37,86	28,99	4,30	-1,38	0,77	-6,52	-7,65	-8,87	
Дотації	17,97	0,00	0,20	0,06	0,00	0,98	0,52	-17,97	0,20	-0,13	-0,06	0,98	-0,47	
Субвенції	30,36	52,64	51,06	51,96	45,51	36,87	28,47	22,27	-1,57	0,90	-6,46	-8,64	-8,41	
РАЗОМ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	

Джерело: складено автором на основі [61-67]

Додаток К

Динаміка доходів Сумської ОТГ протягом 2014-2020 рр., млн. грн.

Показники	Роки							Абсолютний приріст, млн. грн.						Темп приросту, %					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019
Податкові надходження:	609,2	681,9	996,8	1298,6	1552,7	1718,3	1857,3	72,7	314,9	301,8	254,1	165,6	139,0	11,9	46,2	30,3	19,6	10,7	8,1
ПДФО	442,7	429,9	610,1	844,4	1043,2	1152,2	1266,9	-12,8	180,2	234,3	198,8	109,0	114,7	-2,9	41,9	38,4	23,5	10,4	10,0
Податок на прибуток підприємств	0,2	0,2	0,2	0,4	0,2	0,3	0,8	0,0	0,0	0,2	-0,2	0,1	0,5	0,0	0,0	100,0	-50,0	50,0	166,7
Податок з власників транспортних засобів	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Рентна плата	0,4	0,2	0,1	0,1	0,2	0,4	0,7	-0,2	-0,1	0,0	0,1	0,2	0,3	-50,0	-50,0	0,0	100,0	100,0	75,0
Акцизний податок	-	68,2	107,7	126,7	137,8	135,3	156,6	-	39,5	19,0	11,1	-2,5	21,3	-	57,9	17,6	8,8	-1,8	15,7
Екологічний податок	2,5	2	3,1	3,5	4,1	4,2	3,7	-0,5	1,1	0,4	0,6	0,1	-0,5	-20,0	55,0	12,9	17,1	2,4	-11,9
Плата за землю (земельний податок)	91,3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Місцеві податки та збори, у т.ч.:</i>	<i>71,1</i>	<i>181,7</i>	<i>275,6</i>	<i>323,4</i>	<i>367,2</i>	<i>426</i>	<i>428,6</i>	<i>110,6</i>	<i>93,9</i>	<i>47,8</i>	<i>43,8</i>	<i>58,8</i>	<i>2,6</i>	<i>155,6</i>	<i>51,7</i>	<i>17,3</i>	<i>13,5</i>	<i>16,0</i>	<i>0,6</i>
- Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	0,2	3,8	5,7	6,8	8,4	15,6	14,8	3,6	1,9	1,1	1,6	7,2	-0,8	1800,0	50,0	19,3	23,5	85,7	-5,1
- Плата за землю	-	96,8	151,1	162,5	171,9	184,5	166,8	-	54,3	11,4	9,4	12,6	-17,7	-	56,1	7,5	5,8	7,3	-9,6
- Транспортний податок	-	2,5	0,9	1,3	1,3	1,0	1,1	-	-1,6	0,4	0,0	-0,3	0,1	-	-64,0	44,4	0,0	-23,1	10,0
- Туристичний збір	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,8	0,5	0,0	0,0	0,1	0,0	0,6	-0,3	0,0	0,0	100,0	0,0	300,0	-37,5
- Збір за провадження деяких видів п-цької діяльності	6,1	-0,5	-0,2	0,0	0,0	0,0	-	-6,6	0,3	0,2	0,0	0,0	-	-108,2	-60,0	-100,0	-	-	-
- Єдиний податок	64,8	79,0	117,9	152,6	185,3	224,1	245,4	14,2	38,9	34,7	32,7	38,8	21,3	21,9	49,2	29,4	21,4	20,9	9,5
Неподаткові надходження:	65,9	95,2	135,3	153,2	158,5	143,9	98,5	29,3	40,1	17,9	5,3	-14,6	-45,4	44,5	42,1	13,2	3,5	-9,2	-31,5
Доходи від власності та підприємницької діяльності, у т.ч.:	1,0	0,7	33,6	38,2	18,5	5,9	3,8	-0,3	32,9	4,6	-19,7	-12,6	-2,1	-30,0	4700,0	13,7	-51,6	-68,1	-35,6
- Плата за розміщення тимчасово вільних місцевих бюджетів	-	-	32,9	37,3	16,7	3,5	0,8	-	-	4,4	-20,6	-13,2	-2,7	-	-	13,4	-55,2	-79,0	-77,1
- Адміністративні штрафи та інші санкції	0,4	0,5	0,5	0,8	1,9	1,6	1,4	0,1	0,0	0,3	1,1	-0,3	-0,2	25,0	0,0	60,0	137,5	-15,8	-12,5
<i>Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної госп. діяльності, у т.ч.:</i>	<i>13,1</i>	<i>31,2</i>	<i>34,5</i>	<i>38,0</i>	<i>44,3</i>	<i>45,5</i>	<i>38,1</i>	<i>18,1</i>	<i>3,3</i>	<i>3,5</i>	<i>6,3</i>	<i>1,2</i>	<i>-7,4</i>	<i>138,2</i>	<i>10,6</i>	<i>10,1</i>	<i>16,6</i>	<i>2,7</i>	<i>-16,3</i>

- Плата за надання адміністративних послуг	-	8,9	10,2	17,1	22,1	20,9	14,3	-	1,3	6,9	5,0	-1,2	-6,6	-!	14,6	67,6	29,2	-5,4	-31,6
- Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим держ. майном	12,8	16,7	20,5	20,4	21,7	23,9	23,3	3,9	3,8	-0,1	1,3	2,2	-0,6	30,5	22,8	-0,5	6,4	10,1	-2,5
- Державне мито	0,4	5,7	3,8	0,5	0,5	0,7	0,4	5,3	-1,9	-3,3	0,0	0,2	-0,3	1325,0	-33,3	-86,8	0,0	40,0	-42,9
Інші неподаткові надходження	6,0	4,7	7,5	10,3	8,4	10,7	8,8	-1,3	2,8	2,8	-1,9	2,3	-1,9	-21,7	59,6	37,3	-18,4	27,4	-17,8
у т. ч. Надходж. коштів пайової участі у розвитку інфраструктури насел. пункту	2,9	1,4	4,1	6,6	3,5	7,5	3,0	-1,5	2,7	2,5	-3,1	4,0	-4,5	-51,7	192,9	61,0	-47,0	114,3	-60,0
Власні надходження бюджетних установ	45,7	58,6	59,8	66,7	87,3	81,8	47,8	12,9	1,2	6,9	20,6	-5,5	-34,0	28,2	2,0	11,5	30,9	-6,3	-41,6
Доходи від операцій з капіталом:	10,3	6,7	2,9	6,0	5,3	4,9	7,5	-3,6	-3,8	3,1	-0,7	-0,4	2,6	-35,0	-56,7	106,9	-11,7	-7,5	53,1
Надходження від продажу основного капіталу	3,3	3,6	2,6	4,9	5,3	4,3	6,4	0,3	-1,0	2,3	0,4	-1,0	2,1	9,1	-27,8	88,5	8,2	-18,9	48,8
Кошти від продажу землі	7,0	3,1	0,3	1,1	0,0	0,6	1,1	-3,9	-2,8	0,8	-1,1	0,6	0,5	-55,7	-90,3	266,7	-100,0	-	83,3
Цільові фонди	0,8	1,0	0,8	1,0	0,8	1,6	2,1	0,2	-0,2	0,2	-0,2	0,8	0,5	25,0	-20,0	25,0	-20,0	100,0	31,3
Всього доходів	686,1	784,9	1135,8	1458,7	1717,3	1868,7	1965,3	98,8	350,9	322,9	258,6	151,4	96,6	14,4	44,7	28,4	17,7	8,8	5,2
Міжбюджетні трансферти, у т.ч.:	470,6	904,7	1219,3	1413,3	1644,5	1109,4	615,7	434,1	314,6	194,0	231,2	-535,1	-493,7	92,2	34,8	15,9	16,4	-32,5	-44,5
Дотації	25,1	0,0	0,8	0,0	2,7	5,1	2,7	-25,1	0,8	-0,8	2,7	2,4	-2,4	-100,0	-	-100,0	-	88,9	-47,1
Субвенції	445,5	904,7	1218,5	1413,3	1641,8	1104,3	613,0	459,2	313,8	194,8	228,5	-537,5	-491,3	103,1	34,7	16,0	16,2	-32,7	-44,5
РАЗОМ	1156,7	1689,6	2355,1	2872,1	3361,8	2978,1	2581,0	532,9	665,5	517,0	489,7	-383,7	-397,1	46,1	39,4	22,0	17,1	-11,4	-13,3

Джерело: складено автором на основі [68-74]

Додаток Л

Структура доходів Сумської ОТГ протягом 2014-2020 рр., %

Показники	Роки							Абсолютний приріст структури, %						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019	
Податкові надходження:	52,67	40,36	42,33	45,21	46,19	57,70	71,96	-12,31	1,97	2,89	0,97	11,51	14,26	
ПДФО	38,27	25,44	25,91	29,40	31,03	38,69	49,09	-12,83	0,46	3,49	1,63	7,66	10,40	
Податок на прибуток підприємств	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,03	-0,01	0,00	0,01	-0,01	0,00	0,02	
Податок з власників транспортних засобів	0,09	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
Рентна плата	0,03	0,01	0,00	0,00	0,01	0,01	0,03	-0,02	-0,01	0,00	0,00	0,01	0,01	
Акцизний податок	–	4,04	4,57	4,41	4,10	4,54	6,07	–	0,54	-0,16	-0,31	0,44	1,52	
Екологічний податок	0,22	0,12	0,13	0,12	0,12	0,14	0,14	-0,10	0,01	-0,01	0,00	0,02	0,00	
Плата за землю (земельний податок)	7,89	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
<i>Місцеві податки та збори, у т.ч.:</i>	<i>6,15</i>	<i>10,75</i>	<i>11,70</i>	<i>11,26</i>	<i>10,92</i>	<i>14,30</i>	<i>16,61</i>	<i>4,61</i>	<i>0,95</i>	<i>-0,44</i>	<i>-0,34</i>	<i>3,38</i>	<i>2,30</i>	
- Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	0,02	0,22	0,24	0,24	0,25	0,52	0,57	0,21	0,02	-0,01	0,01	0,27	0,05	
- Плата за землю	–	5,73	6,42	5,66	5,11	6,20	6,46	–	0,69	-0,76	-0,54	1,08	0,27	
- Транспортний податок	–	0,15	0,04	0,05	0,04	0,03	0,04	–	-0,11	0,01	-0,01	-0,01	0,01	
- Туристичний збір	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01	0,03	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02	-0,01	
- Збір за провадження деяких видів п-цької діяльності	0,53	-0,03	-0,01	0,00	0,00	0,00	–	-0,56	0,02	0,01	0,00	0,00	–	
- Єдиний податок	5,60	4,68	5,01	5,31	5,51	7,52	9,51	-0,93	0,33	0,31	0,20	2,01	1,98	
Неподаткові надходження:	5,70	5,63	5,74	5,33	4,71	4,83	3,82	-0,06	0,11	-0,41	-0,62	0,12	-1,02	
Доходи від власності та підприємницької діяльності, у т.ч.:	0,09	0,04	1,43	1,33	0,55	0,20	0,15	-0,05	1,39	-0,10	-0,78	-0,35	-0,05	
- Плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	–	–	1,40	1,30	0,50	0,12	0,03	–	–	-0,10	-0,80	-0,38	-0,09	
- Адміністративні штрафи та інші санкції	0,03	0,03	0,02	0,03	0,06	0,05	0,05	0,00	-0,01	0,01	0,03	0,00	0,00	
<i>Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної госп. діяльності, у т.ч.:</i>	<i>1,13</i>	<i>1,85</i>	<i>1,46</i>	<i>1,32</i>	<i>1,32</i>	<i>1,53</i>	<i>1,48</i>	<i>0,71</i>	<i>-0,38</i>	<i>-0,14</i>	<i>-0,01</i>	<i>0,21</i>	<i>-0,05</i>	
- Плата за надання адміністративних послуг	–	0,53	0,43	0,60	0,66	0,70	0,55	–	-0,09	0,16	0,06	0,04	-0,15	
- Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим держ. майном	1,11	0,99	0,87	0,71	0,65	0,80	0,90	-0,12	-0,12	-0,16	-0,06	0,16	0,10	
- Державне мито	0,03	0,34	0,16	0,02	0,01	0,02	0,02	0,30	-0,18	-0,14	0,00	0,01	-0,01	
Інші неподаткові надходження	0,52	0,28	0,32	0,36	0,25	0,36	0,34	-0,24	0,04	0,04	-0,11	0,11	-0,02	
у т.ч. Надходж. коштів пайової участі у розвитку інфраструктури насел. пункту	0,25	0,08	0,17	0,23	0,10	0,25	0,12	-0,17	0,09	0,06	-0,13	0,15	-0,14	
Власні надходження бюджетних установ	3,95	3,47	2,54	2,32	2,60	2,75	1,85	-0,48	-0,93	-0,22	0,27	0,15	-0,89	
Доходи від операцій з капіталом:	0,89	0,40	0,12	0,21	0,16	0,16	0,29	-0,49	-0,27	0,09	-0,05	0,01	0,13	
Надходження від продажу основного капіталу	0,29	0,21	0,11	0,17	0,16	0,14	0,25	-0,07	-0,10	0,06	-0,01	-0,01	0,10	
Кошти від продажу землі	0,61	0,18	0,01	0,04	0,00	0,02	0,04	-0,42	-0,17	0,03	-0,04	0,02	0,02	
Цільові фонди	0,07	0,06	0,03	0,03	0,02	0,05	0,08	-0,01	-0,03	0,00	-0,01	0,03	0,03	
Всього доходів	59,32	46,45	48,23	50,79	51,08	62,75	76,14	-12,86	1,77	2,56	0,29	11,67	13,40	
Міжбюджетні трансферти, у т.ч.:	40,68	53,55	51,77	49,21	48,92	37,25	23,86	12,86	-1,77	-2,56	-0,29	-11,67	-13,40	
Дотації	2,17	0,00	0,03	0,00	0,08	0,17	0,10	-2,17	0,03	-0,03	0,08	0,09	-0,07	
Субвенції	38,51	53,55	51,74	49,21	48,84	37,08	23,75	15,03	-1,81	-2,53	-0,37	-11,76	-13,33	
РАЗОМ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	–	–	–	–	–	–	

Джерело: складено автором на основі [68-74]

Додаток М

Динаміка міжбюджетних трансфертів в доходах Вінницької ОТГ та їх складових протягом 2014-2020 рр., млн. грн.

Показники	Роки							Абсолютний приріст, млн. грн.						Темп приросту, %					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019
Субвенції, у т.ч.:	743,0	1228,9	1379,8	2117,1	1987,7	1500,2	936,8	485,9	150,9	737,3	-129,4	-487,5	-563,4	65,4	12,3	53,4	-6,1	-24,5	-37,6
- освітня	0,0	268,4	277,7	329,0	389,8	464,8	569,2	268,4	9,3	51,3	60,8	75,0	104,4	-	3,5	18,5	18,5	19,2	22,5
- медична	0,0	252,7	248,8	318,6	293,1	268,6	72,6	252,7	-3,9	69,8	-25,5	-24,5	-196,0	-	-1,5	28,1	-8,0	-8,4	-73,0
- на здійснення державних програм соціального захисту	426,0	639,0	840,1	1394,7	1010,7	643,7	12,1	213,6	201,0	554,7	-392,5	-360,4	-629,8	50,2	31,5	66,0	-28,1	-36,0	-98,1
- на соціально-економічний розвиток окремих територій	0,0	0,0	6,9	33,7	56,3	45,0	0,0	0,0	6,9	26,8	22,6	-11,3	-45,0	-	-	388,4	67,1	-20,1	-100,0
- на провед. виборів місцевих депутатів	0,0	5,1	0,0	0,0	0,0	0,0	8,2	5,1	-5,1	0,0	0,0	0,0	8,2	-	-100,0	-	-	-	-
- на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання вулиць і доріг комунал. власності	20,8	0,0	0,0	0,0	26,0	0,0	18,8	-20,8	0,0	0,0	26,0	-26,0	18,8	-100,0	-	-	-	-100,0	-
- на реформування регіональних систем охорони здоров'я	0,0	0,0	0,2	1,4	166,8	10,0	192,0	0,0	0,2	1,2	165,4	-156,8	182,0	-	-	600,0	11814,3	-94,0	1820,0
- на реаліз. «Нової української школи»	0,0	0,0	0,0	0,0	8,3	7,0	14,4	0,0	0,0	0,0	8,3	-1,3	7,4	-	-	-	-	-15,7	105,7
- на створення і забезпеч. ф-ня ЦНАПів	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	7,7	-7,7	-	-	-	-	-	-100,0
- на погаш. заборгов. з різниці в тарифах на комунал. послуги для населення	147,9	60,5	0,0	14,6	0,0	0,0	0,0	-87,4	-60,5	14,6	-14,6	0,0	0,0	-59,1	-100,0	-	-100,0	-	-
- на проведення видатків МБ, що врахов. при визнач. обсягу трансфертів	136,0	-	-	-	-	-	-	-136,0	-	-	-	-	-	-100,0	-	-	-	-	-
Інші субвенції	12,2	3,2	6,1	25,1	36,7	53,5	49,6	-9,0	2,9	19,0	11,6	16,7	-3,9	-74,0	91,7	311,4	46,4	45,6	-7,3
Дотації:	259,9	2,4	14,1	0,0	45,0	40,5	14,0	-257,5	11,7	-14,1	45,0	-4,5	-26,5	-99,1	491,8	-100,0	-	-10,0	-65,4
у т.ч. дотація вирівнювання	233,4	2,4	14,1	0,0	0,0	0,3	0,0	-231,0	11,7	-14,1	0,0	0,3	-0,3	-99,0	487,5	-100,0	-	-	-100,0
РАЗОМ	1002,8	1231,3	1393,8	2117,1	2032,7	1540,7	950,8	228,4	162,6	723,3	-84,4	-492,0	-589,9	22,8	13,2	51,9	-4,0	-24,2	-38,3

Джерело: складено автором на основі [54-59]

Додаток Н

Динаміка міжбюджетних трансфертів в доходах Тернопільської ОТГ та їх складових протягом 2014-2020 рр., млн. грн.

Показники	Роки							Абсолютний приріст, млн. грн.						Темп приросту, %					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019
Субвенції, у т.ч.	262,4	684,9	883,2	1216,5	1115,3	963,8	695,1	422,5	198,3	333,3	-101,2	-151,5	-268,7	161,0	29,0	37,7	-8,3	-13,6	-27,9
- освітня	–	194,7	191,3	277,6	274,3	321,9	387,2	194,7	-3,4	86,3	-3,3	47,6	65,3	–	-1,7	45,1	-1,2	17,4	20,3
- медична	–	143,0	141,5	179,5	184,0	157,8	43,4	143,0	-1,5	38,0	4,5	-26,2	-114,4	–	-1,0	26,9	2,5	-14,2	-72,5
- на здійснення державних програм соціального захисту	248,1	342,4	544,5	737,8	613,4	382,3	0,0	94,3	202,1	193,3	-124,4	-231,1	-382,3	38,0	59,0	35,5	-16,9	-37,7	-100,0
- на соціально-економічний розвиток окремих територій	0,0	2,5	2,0	17,0	6,2	21,8	10,0	2,5	-0,5	15,0	-10,8	15,6	-11,8	–	-20,0	750,0	-63,5	251,6	-54,1
- на провед. виборів місцевих депутатів	0,0	2,1	0,0	0,0	0,0	0,0	5,1	2,1	-2,1	0,0	0,0	0,0	5,1	–	-100,0	–	–	–	–
- на капітальне будівництво	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	36,0	190,0	–	–	–	–	–	154,0	–	–	–	–	–	427,8
- на реформування регіональних систем охорони здоров'я	–	–	–	–	14,8	7,9	26,8	–	–	–	–	-6,9	18,9	–	–	–	–	-46,6	239,2
- на реалізацію "Нової української школи"	–	–	–	–	4,6	4,6	9,0	–	–	–	–	0,0	4,4	–	–	–	–	0,0	95,7
Інші субвенції	14,3	0,2	3,9	4,6	18,0	31,5	23,6	-14,1	3,7	0,7	13,4	13,5	-7,9	-98,6	1850,0	17,9	291,3	75,0	-25,1
Дотації:	155,3	0,0	3,4	1,5	0,0	25,7	12,6	-155,3	3,4	-1,9	-1,5	25,7	-13,1	-100,0	–	-55,9	-100,0	–	-51,0
у т.ч. дотація вирівнювання	153,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-153,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-100,0	–	–	–	–	–
РАЗОМ	417,7	684,9	886,6	1218,0	1115,3	989,5	707,7	267,2	201,7	331,4	-102,7	-125,8	-281,8	64,0	29,4	37,4	-8,4	-11,3	-28,5

Джерело: складено автором на основі [61-67]

Додаток П

Динаміка міжбюджетних трансфертів в доходах Сумської ОТГ та їх складових протягом 2014-2020 рр., млн. грн.

Показники	Роки							Абсолютний приріст, млн. грн.						Темп приросту, %					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019	2015-2014	2016-2015	2017-2016	2018-2017	2019-2018	2020-2019
Субвенції, у т.ч.:	445,5	904,7	1218,5	1413,3	1641,8	1104,3	613,0	459,2	313,8	194,8	228,5	-537,5	-491,3	103,1	34,7	16,0	16,2	-32,7	-44,5
- освітня	-	183,6	193,1	224,6	263,9	311,1	378,4	-	9,5	31,5	39,3	47,2	67,3	-	5,2	16,3	17,5	17,9	21,6
- медична	-	182,3	178,7	248,3	231,7	194,7	52,7	-	-3,6	69,6	-16,6	-37,0	-142,0	-	-2,0	38,9	-6,7	-16,0	-72,9
- на здійснення державних програм соціального захисту	300,0	447,7	790,9	876,8	993,2	475,5	6,2	147,7	343,2	85,9	116,4	-517,7	-469,3	49,2	76,7	10,9	13,3	-52,1	-98,7
- на соціально-економічний розвиток окремих територій	0,5	19,2	17,4	54,5	54,0	28,4	11,8	18,7	-1,8	37,1	-0,5	-25,6	-16,6	3740,0	-9,4	213,2	-0,9	-47,4	-58,5
- на провед. виборів місцевих депутатів	0,2	4,4	-	-	-	-	11,8	4,2	-	-	-	-	-	2100,0	-	-	-	-	-
- на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання вулиць і доріг комунал. власності	9,3	-	-	-	45,8	48,9	120,0	-	-	-	-	3,1	71,1	-	-	-	-	6,8	145,4
- на відшкодування коштів на лікування деяких хвороб	-	5,4	12,7	3,7	28,8	17,2	4,2	-	7,3	-9,0	25,1	-11,6	-13,0	-	135,2	-70,9	678,4	-40,3	-75,6
- на реаліз. «Нової української школи»	-	-	-	-	5,5	5,0	9,3	-	-	-	-	-0,5	4,3	-	-	-	-	-9,1	86,0
- на погаш. заборгов. з різниці в тарифах на комунал. послуги для населення	126,2	53,9	-	-	-	-	-	-72,3	-	-	-	-	-	-57,3	-	-	-	-	-
- на провед. видатків МБ, що врахов. при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	7,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
- гранти (дарунки), що надійшли до бюджетів усіх рівнів	-	-	-	-	3,8	3,4	0,5	-	-	-	-	-0,4	-2,9	-	-	-	-	-10,5	-85,3
Інші субвенції	1,7	8,2	25,7	5,4	15,1	20,1	18,1	6,5	17,5	-20,3	9,7	5,0	-2,0	382,4	213,4	-79,0	179,6	33,1	-10,0
Дотації:	25,1	0,0	0,8	0,0	2,7	5,1	2,7	-25,1	0,8	-0,8	2,7	2,4	-2,4	-100,0	-	-100,0	#ДЕЛ/0!	88,9	-47,1
у т.ч. дотація вирівнювання	18,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-18,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-100,0	-	-	-	-	-
РАЗОМ	445,5	904,7	1218,5	1413,3	1641,8	1104,3	613,0	459,2	313,8	194,8	228,5	-537,5	-491,3	103,1	34,7	16,0	16,2	-32,7	-44,5

Джерело: складено автором на основі [68-74]

Додаток Р

Розрахунок інтегрального показника фінансової стійкості Вінницької ОТГ протягом 2014-2020 рр.

№ п/п	Показники	Нормативне значення (НЗ)	Вагомість значення (ВЗ)	Розрахункове значення з урахуванням вагомості						
				2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	2	3	4	5						
I група – Показники фінансової збалансованості. Ваговий коефіцієнт – 0,37										
1	Коефіцієнт бюджетного покриття	зростання	0,31	0,14	0,15	0,17	0,15	0,18	0,21	0,25
2	Коефіцієнт стійкості бюджету	< 0,3	0,23	0,29	0,28	0,20	0,22	0,17	0,11	0,07
3	Коефіцієнт загальної податкової стійкості	≥ 0,2-0,5	0,21	0,06	0,08	0,10	0,09	0,11	0,12	0,15
4	Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами	< 0,3	0,25	0,14	0,14	0,12	0,12	0,11	0,08	0,06
Укрупнений стандартизований показник за групою		$(3_1 * B3_1 + 3_2 * B3_2 + \dots + 3_4 * B3_4) * 0,37$		0,23	0,24	0,22	0,21	0,21	0,19	0,19
II група – Показники фінансової самостійності. Ваговий коефіцієнт – 0,33										
5	Коефіцієнт бюджетної залежності	≤ 0,1	0,30	0,17	0,16	0,14	0,15	0,13	0,09	0,07
6	Частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів	< 0,6	0,24	0,06	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7	Коефіцієнт податкової самостійності	≥ 0,3	0,25	0,18	0,21	0,21	0,21	0,22	0,21	0,23
8	Коефіцієнт стійкості доходної бази	≥ 0,6	0,21	0,20	0,19	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20
Укрупнений стандартизований показник за групою		$(3_5 * B3_5 + 3_6 * B3_6 + \dots + 3_8 * B3_8) * 0,33$		0,20	0,19	0,18	0,18	0,18	0,17	0,16
III група – Показники ефективності бюджету. Ваговий коефіцієнт – 0,30										
9	Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	≤ 0	0,29	-0,16	-0,15	-0,13	-0,15	-0,12	-0,10	-0,06
10	Коефіцієнт бюджетної результативності	зростання	0,22	0,47	0,60	0,94	1,31	1,60	1,98	1,90
11	Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	зростання	0,22	1,06	1,27	1,67	2,65	2,74	2,95	2,36
12	Показник стабільності доходної частини бюджету	≥ 1	0,27	0,15	0,19	0,26	0,24	0,31	0,49	0,86
Укрупнений стандартизований показник за групою		$(3_9 * B3_9 + 3_{10} * B3_{10} + \dots + 3_{12} * B3_{12}) * 0,30$		0,46	0,57	0,82	1,21	1,36	1,60	1,52
Інтегральний показник фінансової стійкості місцевого бюджету		УСП₁ + УСП₂ + УСП₃		0,89	1,00	1,23	1,61	1,75	1,95	1,88

Джерело: складено автором на основі [54-59]

Додаток С

Розрахунок інтегрального показника фінансової стійкості Тернопільської ОТГ протягом 2014-2020 рр.

№ п/п	Показники	Нормативне значення (НЗ)	Вагомість значення (ВЗ)	Розрахункове значення з урахуванням вагомості						
				2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	2	3	4	5						
I група – Показники фінансової збалансованості. Ваговий коефіцієнт – 0,37										
1	Коефіцієнт бюджетного покриття	зростання	0,31	0,16	0,15	0,15	0,15	0,17	0,19	0,22
2	Коефіцієнт стійкості бюджету	< 0,3	0,23	0,22	0,26	0,24	0,25	0,19	0,14	0,09
3	Коефіцієнт загальної податкової стійкості	≥ 0,2-0,5	0,21	0,10	0,09	0,09	0,09	0,10	0,12	0,14
4	Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами	< 0,3	0,25	0,12	0,14	0,13	0,13	0,11	0,10	0,07
<i>Укрупнений стандартизований показник за групою</i>		$(3_1 * B3_1 + 3_2 * B3_2 + \dots + 3_4 * B3_4) * 0,37$		0,22	0,23	0,23	0,23	0,21	0,20	0,20
II група – Показники фінансової самостійності. Ваговий коефіцієнт – 0,33										
5	Коефіцієнт бюджетної залежності	≤ 0,1	0,30	0,15	0,16	0,15	0,16	0,14	0,11	0,09
6	Частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів	< 0,6	0,24	0,09	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7	Коефіцієнт податкової самостійності	≥ 0,3	0,25	0,22	0,21	0,22	0,22	0,23	0,22	0,23
8	Коефіцієнт стійкості доходної бази	≥ 0,6	0,21	0,21	0,20	0,21	0,21	0,21	0,20	0,21
<i>Укрупнений стандартизований показник за групою</i>		$(3_5 * B3_5 + 3_6 * B3_6 + \dots + 3_8 * B3_8) * 0,33$		0,22	0,19	0,19	0,19	0,19	0,18	0,17
III група – Показники ефективності бюджету. Ваговий коефіцієнт – 0,30										
9	Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	≤ 0	0,29	-0,14	-0,15	-0,15	-0,15	-0,13	-0,11	-0,08
10	Коефіцієнт бюджетної результативності	зростання	0,22	0,45	0,62	0,85	1,13	1,32	1,60	1,70
11	Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	зростання	0,22	0,88	1,25	1,74	2,39	2,43	2,55	2,35
12	Показник стабільності доходної частини бюджету	≥ 1	0,27	0,26	0,20	0,22	0,22	0,29	0,39	0,61
<i>Укрупнений стандартизований показник за групою</i>		$(3_9 * B3_9 + 3_{10} * B3_{10} + \dots + 3_{12} * B3_{12}) * 0,30$		0,43	0,58	0,80	1,08	1,17	1,33	1,37
Інтегральний показник фінансової стійкості місцевого бюджету			УСП₁ + УСП₂ + УСП₃	0,87	1,00	1,22	1,50	1,58	1,71	1,74

Джерело: складено автором на основі [61-67]

Додаток Т

Розрахунок інтегрального показника фінансової стійкості Сумської ОТГ протягом 2014-2020 рр.

№ п/п	Показники	Нормативне значення (НЗ)	Вагомість значення (ВЗ)	Розрахункове значення з урахуванням вагомості						
				2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	2	3	4	5						
I група – Показники фінансової збалансованості. Ваговий коефіцієнт – 0,37										
1	Коефіцієнт бюджетного покриття	зростання	0,31	0,31	0,32	0,33	0,29	0,30	0,31	0,31
2	Коефіцієнт стійкості бюджету	< 0,3	0,23	0,09	0,12	0,12	0,11	0,11	0,09	0,05
3	Коефіцієнт загальної податкової стійкості	≥ 0,2-0,5	0,21	0,11	0,09	0,09	0,09	0,09	0,12	0,15
4	Коефіцієнт покриття видатків міжбюджетними трансфертами	< 0,3	0,25	0,10	0,14	0,14	0,12	0,12	0,09	0,06
<i>Укрупнений стандартизований показник за групою</i>		$(3_1 * B3_1 + 3_2 * B3_2 + \dots + 3_4 * B3_4) * 0,37$		0,23	0,25	0,25	0,23	0,23	0,23	0,21
II група – Показники фінансової самостійності. Ваговий коефіцієнт – 0,33										
5	Коефіцієнт бюджетної залежності	≤ 0,1	0,30	0,09	0,10	0,10	0,10	0,10	0,08	0,06
6	Частка дотації вирівнювання у загальній сумі трансфертів	< 0,6	0,24	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
7	Коефіцієнт податкової самостійності	≥ 0,3	0,25	0,13	0,10	0,11	0,11	0,12	0,14	0,18
8	Коефіцієнт стійкості доходної бази	≥ 0,6	0,21	0,12	0,10	0,10	0,11	0,11	0,13	0,16
<i>Укрупнений стандартизований показник за групою</i>		$(3_5 * B3_5 + 3_6 * B3_6 + \dots + 3_8 * B3_8) * 0,33$		0,11	0,10	0,10	0,10	0,11	0,12	0,13
III група – Показники ефективності бюджету. Ваговий коефіцієнт – 0,30										
9	Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	≤ 0	0,29	0,00	0,01	0,02	-0,02	-0,01	0,00	0,00
10	Коефіцієнт бюджетної результативності	зростання	0,22	0,95	1,39	1,95	2,39	2,81	2,46	2,10
11	Коефіцієнт бюджетної забезпеченості населення	зростання	0,22	0,95	1,33	1,85	2,53	2,88	2,46	2,11
12	Показник стабільності доходної частини бюджету	≥ 1	0,27	0,35	0,20	0,22	0,25	0,25	0,42	0,81
<i>Укрупнений стандартизований показник за групою</i>		$(3_9 * B3_9 + 3_{10} * B3_{10} + \dots + 3_{12} * B3_{12}) * 0,30$		0,67	0,88	1,21	1,54	1,78	1,60	1,51
Інтегральний показник фінансової стійкості місцевого бюджету		УСП₁ + УСП₂ + УСП₃		1,01	1,23	1,56	1,88	2,12	1,94	1,85

Джерело: складено автором на основі [68-74]